

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Серія «Науковці університету»

Петро КРАВЧЕНКО

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ
ПОКАЖЧИК

До 60-річчя від дня народження

Полтава
2013

УДК 016: 37: [929]

ББК 91.9 : 378

К 78

Упорядники:

Степаненко Микола Іванович, доктор філологічних наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Кравченко Любов Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Блоха Ярослав Євгенійович, асистент кафедри філософії.

Рецензенти:

Бичко Ігор Валентинович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри історії філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік-секретар Української Академії політичних наук;

Лях Віталій Васильович, доктор філософських наук, професор, завідувач відділу історії зарубіжної філософії Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

*Друкується за ухвалою вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(протокол № 8 від 28.02.2013 р.).*

Петро Анатолійович Кравченко : біобібліографічний покажчик : до 60-річчя від дня народження / упор. М. І. Степаненко, Л. М. Кравченко, Я. Є. Блоха ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. — 204 с. : 8 іл. — (Серія «Науковці університету»).

Біобібліографічний покажчик присвячений 60-річному ювілею Петра Анатолійовича Кравченка — знаного спеціаліста у галузі соціальної філософії, філософії історії та сучасної політичної культури, завідувача кафедри філософії, декана історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктора філософських наук, професора, заслуженого працівника освіти України, академіка Української Академії політичних наук, автора понад 300 наукових праць, у тому числі 5 монографій та 3 навчальних посібників з грифом МОН України. Видання продовжує серію «Науковці університету».

У книзі висвітлено основні віхи життя, наукової та педагогічної діяльності вченого, подано слово колег та учнів професора, хронологічний та алфавітний покажчики друкованих праць і публікацій, представлено його наукову школу.

Біобібліографічний покажчик розрахований на науковців, викладачів, аспірантів та студентів як класичних, так і педагогічних ВНЗ.

УДК 016: 37: [929]

ББК 91.9 : 378

© М. І. Степаненко, Л. М. Кравченко, Я. Є. Блоха, 2013

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013

*Присвячено
60-річному ювілею
доктора філософських наук, професора,
заслуженого працівника освіти України,
академіка Української Академії політичних наук,
завідувача кафедри філософії,
декана історичного факультету
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

**ПЕТРА
АНАТОЛІЙОВИЧА
КРАВЧЕНКА**



Від упорядників

Біобібліографічний покажчик доктора філософських наук, професора, заслуженого працівника освіти України, академіка Української Академії політичних наук, завідувача кафедри філософії, декана історичного факультету університету Петра Анатолійовича Кравченка є результатом копіткої роботи цілої групи працівників, утім, найбільше праці до його появи доклали директор наукової бібліотеки С. В. Спірякова, заступники директора наукової бібліотеки І. М. Лесунова та В. В. Орехова, а також асистент кафедри філософії Я. Є. Блоха. Виданий він редакційно-видавничим відділом університету і продовжує серію «Науковці університету».

Відкривають покажчик портрет професора Петра Анатолійовича Кравченка, «Слово ректора» університету, заслуженого діяча науки і техніки України, академіка АН Вищої освіти України, доктора філологічних наук, професора М. І. Степаненка та «Слово про вченого» Президента Української Академії політичних наук, завідувача відділу теорії та історії політичної науки Інституту політичних та етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, члена-кореспондента НАН України, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філософських наук, професора М. І. Михальченка.

Наступний розділ включає біографічний нарис про ювіляра. Його підготував доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри історії України Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова В. Й. Борисенко.

Четвертий розділ покажчика має назву «Висловлювання про колегу та вчителя» і містить вітання ювіляру від колег та учнів з усіх куточків України.

Розділ «Наукова школа Петра Анатолійовича Кравченка «Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі формування громадянського суспільства та правової держави» охоплює основні результати наукового пошуку аспірантів, які закінчили аспірантуру під керівництвом професора П. А. Кравченка.

Шостий та сьомий розділи видання «Хронологічний покажчик праць професора Петра Анатолійовича Кравченка», «Публікації про П. А. Кравченка та його науковий доробок» складені відповідно до діючих в Україні бібліографічних стандартів і охоплюють перелік 300 публікацій професора за 1981–2012 роки, серед яких 5 монографій та 3 навчальні посібники з грифом МОН України, виданих як самостійно, так і в співавторстві з іншими вченими. Дані публікації виокремлені у восьмому розділі в алфавітний покажчик.

Видання також містить кольорову вставку, де подані фото — родинні та з подій наукового життя.

Біобібліографічний покажчик присвячений 60-річному ювілею вченого і розрахований на науковців, викладачів, аспірантів та студентів як класичних, так і педагогічних ВНЗ.

СЛОВО РЕКТОРА



Ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, д. філол. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік АН Вищої освіти України
Степаненко Микола Іванович

«Філософія є всесвітньою скарбницею духовної культури людства, в якій зберігаються безсмертні творіння її мудреців, котрі нагадують собою дорогоцінні коштовні камені, кожен із яких виблискує золотим сьайвом вічної і неповторної істини»

Г. Гегель

«Хай ніхто не зволікає із заняттям філософією в молоді літа, а на старості не втомлюється заняттями нею, адже для душевного здоров'я ніхто не може бути ні незрілим, ні перезрілим»

К. Маркс

Петро Анатолійович Кравченко — відомий педагог, фундатор наукової школи, високодуховна людина, вчитель і наставник молодих викладачів.

Він знаний в Україні та світі педагог і, як ніхто інший, розуміє сутність гармонії. І водночас Петро Анатолійович — утілення гармонійної співрозмірності: між емоціями й розумом, між зовнішнім світом і внутрішнім еством, між теорією та практикою. Для нас він взірець несхибного життєвого вибору, послідовної гуманістичної позиції, утіленої й примноженої тисячами педагогів — випускників нашого вишу.

Майже все життя Петра Анатолійовича Кравченка пов'язане з Полтавським педагогічним інститутом/університетом: він став його провідним викладачем, прославляє свій навчальний заклад вагомими науковими здобутками, виховав багато поколінь студентів, має свою наукову школу, виводить у широкі наукові світи своїх аспірантів, які всякчас пам'ятають свого Учителя, шляхетного наставника, мудрого старшого колегу.

Вітаємо Петра Анатолійовича зі славним ювілеєм. Висловлюємо подяку за його вагомі наукові здобутки й урожайну



Декан історичного факультету
д. філос. н.,
проф. П. А. Кравченко
готує акредитаційну справу
спеціальності "Історія"

викладацьку діяльність, за височинь духу та здатність щедро дарувати людям багатство своєї душі. Людяність і мудрість, життєвий та науковий приклад гідності професора П. А. Кравченка слугують вихованню нових і нових поколінь високомайстерних педагогів, употужнюють гідне визнання Полтавського національного педагогічного університету в освітянській спільноті України і світу.

Петро Анатолійович Кравченко став для, професорсько-викладацького та студентського загалу Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

невичерпним джерелом наукових ідей, зразком високоморальності та шляхетності, життєвої мудрості й оптимізму. У день ювілею бажаємо, щоб ще довго родило добірними плодами науково-педагогічне дерево, щоб постійно огортало світло добра й любові, гармонійної погодженості, щоб завжди зберігалися в душі любов, мрії і щастя. Здоров'я, наснаги, духовного й матеріального благополуччя, років і років, дорогий Петре Анатолійовичу.

Ректор

М. І. Степаненко

СЛОВО ПРО ВЧЕНОГО



Президент Української Академії політичних наук, завідувач відділу теорії та історії політичної науки Інституту політичних та етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України, д. філос. н., професор Михальченко Микола Іванович

Як учений, Петро Анатолійович Кравченко — український філософ, один із знаних спеціалістів у галузі соціальної філософії, філософії історії та сучасної політичної культури, завідувач кафедри філософії, декан історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Української Академії політичних наук.

Він відомий в Україні й поза її межами, є автором понад 300 друкованих праць, серед яких монографії, підручники, навчальні посібники, статті у різних фахових виданнях. Його методика широко використовують у соціальній філософії та філософії історії, адже вона сповна відображає сучасне філософствування, ідеологознавство, методологічні проблеми аналізу процесів модернізації України.

У працях П. А. Кравченка розглядаються фундаментальні методологічні та світоглядні проблеми соціального пізнання, об'єктивні та суб'єктивні чинники історичного процесу, рушійні сили економічного, політичного і духовного життя суспільства, філософські й світоглядні процеси трансформації суспільства, генезис суспільних відносин та соціальних інститутів у різних цивілізаціях, країнах, регіонах. Він є одним із засновників філософського напрямку досліджень взаємодії інститутів держави й громадянського суспільства,



Герб Української Академії політичних наук



зокрема у розв'язанні важливого завдання філософії політики — рефлексивній реконструкції еволюційних і революційних рухів політичного процесу, втілених у реальності, та передумов і потенцій, не втілених у реальності, але які існують у ній як конструктивні та історично закономірні резерви, що їх використовує суспільство в перехідні періоди.

Петро Анатолійович Кравченко плідно працює над теорією ідеологій та концепцією трансформації усталених суспільств і суспільств перехідного характеру у світлі діалогу цивілізацій та культур. У руслі проблеми українського суспільства й держави розробляє соціокультурну методологію аналізу становлення та розвитку соціумів, які проходять декілька етапів переддержавного стану і державотворення, де економічні, політичні, соціальні та духовні аспекти життя суспільства у різні періоди відіграють різні ролі.

Професор Петро Анатолійович Кравченко концептуально аналізує трансформації та модернізації української державності протягом її становлення, проблеми інтеграції вітчизняного культурно-історичного досвіду в сучасну українську державобудівничу концепцію, найважливіші етапи минулого нашої вітчизни, світоглядні засади, методологічні підвалини, джерела, конституційність та реальну спрямованість політики національного державотворення. Обґрунтовує ідейно-теоретичні принципи узгодження політичних розбіжностей з урахуванням національного контексту, механізми і засоби трансформації досвіду, особливості процесу формування культурно-історичної свідомості й громадянської позиції особистості.





У монографіях та розділах колективних студій (з-поміж них і ті, де він є відповідальним редактором), статтях у збірниках наукових праць та наукових журналах він розробляє теоретичні проблеми суспільного процесу в Україні, соціальної й регіональної політики, становлення і розвитку еліт, аналізує взаємодію суспільної теорії і практики, здійснює прогнози політичного розвитку. Значного наукового резонансу набули в Україні його концептуальні уточнення й розробки категоріального апарату соціальної філософії та історії філософії в умовах змін у

методології соціального пізнання на перехідному етапі транзитних суспільств. Увагу Петра Анатолійовича не обходять і найгостріші фундаментальні питання сучасної етики, які вирішуються з використанням класичної філософської спадщини й теоретичних інновацій та методологічні основи, своєрідність, соціальні функції історії як науки і навчального предмету, місце й роль історії в культурі, освіті та вихованні.

Поряд з плідною науковою діяльністю П. А. Кравченко веде активну науково-публіцистичну роботу. Він постійно друкується в наукових і науково-публіцистичних виданнях, виступає експертом у ЗМІ, організовує наукові та науково-практичні конференції.

Зроблено багато та справжні здобутки попереду. Нехай Всевишній благословляє професора П. А. Кравченка на славне многоліття.



*Президент
Української Академії
політичних наук*

М. І. Михальченко

ЖИТТЕПИС УЧЕНОГО



П. А. Кравченко народився 8 березня 1953 р. у с. Волинка, Сосницького району на Чернігівщині. У 1968 р. закінчив 8 класів з відзнакою і вступив до Київського будівельного технікуму, оскільки у 70-х роках професія будівельника була досить престижною, а самі будівельники користувалися повагою у людей, професія мала величезний попит. Закінчив технікум з відзнакою у 1972 році і був призваний на військову службу. Усю службу провів у Групі Радянських військ у Німеччині в особливій Берлінській бригаді, яка забезпечувала охорону важливих

об'єктів у Східному та Західному Берліні (Трептовпарк, Тиргаргер, в'язниця «Шпандау», де відбував термін покарання один із керівників нацистської Німеччини Рудольф Гесс, пам'ятник радянському воїну у Західному Берліні). Закінчив армійські курси офіцерів запасу, присвоєне військове звання «молодший лейтенант». Нині — капітан запасу.

Під час служби довелося багато спілкуватися з жителями Німеччини — мудрими і розсудливими людьми. Не даремно ж найбільшого розквіту філософська думка отримала саме в німецькій класичній філософії. Це спілкування й давня цікавість до історії та суспільствознавства викликали інтерес та потребу в



П. А. Кравченко під час служби в Збройних Силах.
1973 р.

ознайомленні з філософською літературою і визначили вектори майбутнього.

У 1975 році вступив на філософський факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, який закінчив у 1980 році отримавши кваліфікацію філософа, викладача філософських дисциплін. У цьому ж році розпочав науково-педагогічну діяльність асистентом кафедри філософії Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка. Три роки працював головою профспілкового комітету інституту.

З 1984 по 1987 рік навчався в аспірантурі кафедри історії філософії філософського факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.

У 1988 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Освоєння як форма відношення до філософської спадщини» у спеціалізованій вченій раді Інституту філософії



П. А. Кравченко — випускник філософського факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. 1980 р.



імені Г. С. Сковороди АН УРСР, номер диплома ФС №009179. Науковий керівник — доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри історії філософії філософського факультету І. В. Бичко. Повернувшись до Полтавського педінституту працював на посадах старшого викладача, доцента, заступника декана, декана історичного факультету.

У 1991 році присвоєно вчене звання доцента кафедри філософії (номер атестата ДЦ № 044108). Активно працював над докторською дисертацією, яку захистив у спеціалізованій раді Інституту філософії



імені Г. С. Сковороди НАН України в 2002 році (номер диплома ДД № 002268). Тема дисертаційної роботи «Інтеграція вітчизняного культурно-історичного досвіду в сучасну українську державотворчу концепцію». Науковий консультант — доктор філософських наук, професор, завідувач відділу соціальної філософії Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України М. М. Мокляк. Офіційними опонентами виступали: доктор філософських наук, професор, академік НАН України, директор Інституту вищої освіти АПН України В. П. Андрущенко, доктор філософських наук, професор завідувач кафедри філософії, декан факультету соціології Національного технічного університету України (КПІ) Б. В. Новіков; доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Одеської національної юридичної академії Т. В. Розова. Учене звання професора кафедри філософії присвоєно у 2003 році (номер атестата ПР № 002212).

Стаж педагогічної роботи у вищих закладах освіти III-IV рівнів акредитації — 33 роки і усі вони в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. До основних етапів науково-педагогічної діяльності належать:

1980-1983 рр. — асистент кафедри філософії Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка.

1984-1987 рр. — аспірант філософського факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка.

1987-1989 рр. — старший викладач кафедри філософії Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка.

1989-2003 рр. — доцент кафедри філософії.

1989-1997 рр. — декан історичного факультету Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка.

З 1992 р. — завідувач кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

З 2002 р. — декан історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

З 2003 р. — професор кафедри філософії.

П. А. Кравченко за час своєї науково-педагогічної діяльності створив діючу на сьогодні наукову школу — «Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі формування громадянського суспільства і правової держави в Україні». Основним напрямком діяльності школи є дослідження стратегії українсь-

кого державотворення через реконструкцію вітчизняного культурно-історичного досвіду та його залучення в структуру сучасної української державотворчої концепції. Школа заснована у 1998 році. Основні результати наукової діяльності школи представлені в понад 250 публікаціях у фахових та інших виданнях України. Захищено десять кандидатських та дві докторські дисертації. Петро Анатолійович Кравченко — автор понад 300 наукових праць, до основних із яких належать: 100 відповідей на запитання з історії України / О. А. Білоусько, А. М. Киридон, П. В. Киридон, П. А. Кравченко. — Опішне : Українське Народознавство, 1998. — 424 с.; Людина — культура — історія / П. А. Кравченко, В. О. Огнев'юк. — К. : Генеза, 1999. — 157 с.; Політологія. Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів. Навчальний посібник / П. А. Кравченко, С. В. Шейко, З. К. Фомічова. — К. : Генеза, 2000. — 314 с.; Історія України: компаративні нариси / О. А. Білоусько, А. М. Киридон, П. В. Киридон, П. А. Кравченко. — Полтава : АСМІ, 2002. — 524 с.; Протестантські об'єднання в Україні у контексті соціальної політики більшовиків (20-30 роки ХХ століття) / П. А. Кравченко, Р. А. Сітарчук. — Полтава : АСМІ, 2005. — 212 с.; Українське козацтво: соціально-історичний нарис: у 2 ч.; ч.1: посіб. [для студ., аспір., учителів історії] / П. А. Кравченко, І. І. Діптан. — Полтава : АСМІ, 2008. — 360 с.; Українське козацтво: соціально-історичний нарис: у 2-х ч. — Ч.ІІ / П. А. Кравченко, І. І. Діптан. — Полтава : ТОВ АСМІ, 2010. — 448 с.; Теоретичні проблеми сучасної етики : навчальний посібник / [А. М. Єрмоленко, Г. Д. Ємельяненко, М. М. Кисельов, П. А. Кравченко, Я. В. Любимий, В. А. Малахов, К. Ю. Райда, С. Л. Шевченко] / відп. ред. Кравченко П. А. — Полтава : Полтавський літератор, 2012. — 232 с.



Професор здійснює значну науково-педагогічну та видавничу діяльність. Плідно співпрацює з аспірантами, пошукува-

чами, магістрантами та студентами. З його ініціативи на кафедрі у 2003 році була відкрита постійно діюча аспірантура зі спеціальності 09.00.03 — соціальна філософія та філософія історії.

Під керівництвом Петра Анатолійовича студенти та аспіранти неодноразово перемагали у Всеукраїнських олімпіадах та конкурсах-захистах студентських наукових робіт. У 2006 році студент IV курсу історичного факультету Я. Є. Блоха зайняв III місце у I Всеукраїнській студентській олімпіаді з дисципліни «Філософія. Релігієзнавство». У 2007 році цей студент став лауреатом щорічної міської премії імені Володимира Короленка у номінації «для студентської та творчої молоді» — за активну участь у громадському та культурному житті міста. У 2008 році аспірант I року навчання Я. Є. Блоха став переможцем III етапу Всеукраїнського просвітницько-патріотичного конкурсу «вчинених дій» «Голодомор 1932-1933 років. Пам'ять народу».

У 2008 році студент III курсу історичного факультету І. В. Загребельний зайняв II місце, а команда Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка зайняла I місце у II Всеукраїнській студентській олімпіаді з дисципліни «Філософія. Релігієзнавство» серед 25 вузів, що свідчить про їх високий рівень підготовки та належний науково-методичний рівень викладання циклу філософських дисциплін професором П. А. Кравченком.

Робота А. О. Сень та О. С. Сулими «Археологія симулякрів»

відзначена дипломом II ступеня у II-му турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт, який відбувся 26-30 березня 2012 році в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова.

Петро Анатолійович забезпечує проведення кандидатських екзаменів з філософії та екзаменів з філософії при вступі до аспірантури, надає науково-теоретичні консульта-

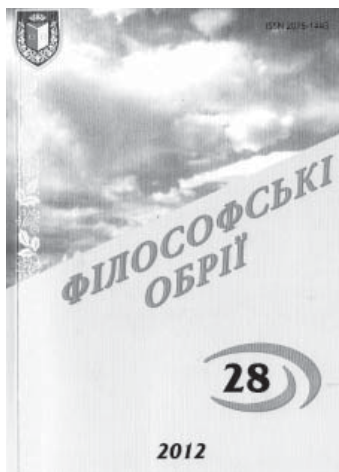


ції пошукувачам по написанню рефератів з філософії і перед складанням кандидатських екзаменів з філософії, читає курс лекцій з філософії для аспірантів та пошукувачів.

Є членом спеціалізованих вчених рад по захисту докторських і кандидатських дисертацій: К 26.053.13 при Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова зі спеціальності 09.00.04 — філософська антропология та філософія культури, 09.00.05 — історія філософії; К 26.062.10 при Київському національному авіаційному університеті зі спеціальностей 09.00.03 — соціальна філософія та філософія історії, 09.00.04 — філософська антропология і філософія культури; К 27.053.04 при Державному вищому навчальному закладі «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» зі спеціальності 09.00.03 — соціальна філософія та філософія історії.

Петро Анатолійович — головний редактор науково-теоретичного журналу «Філософські обрії», співзасновниками якого є Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України та Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Журнал входить до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук у галузі «Філософські науки». Він є членом редакційної колегії журналу «Історична пам'ять».

Петро Анатолійович Кравченко вніс значний вклад у створення навчальної, наукової та матеріальної бази Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Велику увагу приділяє відкриттю нових спеціальностей і створенню для них навчальних лабораторій та їх навчально-методичного забезпечення. Під його керівництвом в університеті ліцензовані та акредитовані спеціальності: «Історія»,





Відкриття кабінету історії України.
На фото М. І. Степаненко, П. А. Кравченко, А. М. Киридон. 2002 р.

«Географія», магістратура з історії і географії, відкриті спеціалізації «правознавство», «культурологія», «людина і світ».

Професор уміло поєднує педагогічну та організаторську роботу з науковою. Веде основні навчальні курси з філософії, історії філософії, соціальної філософії для аспірантів та магістрантів. Розробив і читає ряд спецкурсів. Під керівництвом Петра Анатолійовича розроблені: нова програма нормативної навчальної дисципліни «Філософія» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» усіх напрямів підготовки; програма нормативної навчальної дисципліни «Філософія та методологія науки» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» усіх спеціальностей; нова програма нормативної дисципліни «Історія філософії» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки 6.020302 Історія. Постійно працює над удосконаленням навчально-методичного процесу, є членом методичної комісії університету, організовує і керує роботою аспірантів та магістрантів.



Активно співпрацює з продеканом факультету історії Гуманітарної академії імені Олександра Гейштора (Польща, м. Пултуск) професором Маріаном Діго з питань сприяння публікуванню матеріалів, поданих науковцями обох сторін, у збірниках наукових праць факультетів чи окремими виданнями та спільного проведення наукових конференцій, симпозіумів, тематичних столів по узгодженій сторонами тематиці, а також Інститутом філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Національним авіаційним університетом.

Як голова Полтавської обласної Громадської Ради освітян і науковців України активно співпрацює з вищими закладами й вченими України, веде науково-просвітницьку роботу. Співпрацює з обласним та районними управліннями освіти і учителями базових шкіл Полтавщини. На базі цих шкіл вивчається досвід учителів ліцеїв та гімназій, проводяться спільні засідання, зустрічі. Неодноразово був членом журі конкурсу «Вчитель року». Є членом атестаційної комісії держінспекції навчальних закладів при Міністерстві освіти і науки України. Брав участь у акредитації філософських та історичних напрямків підготовки фахівців у різних університетах України.



П. А. Кравченко з учасниками народного пісенно-фольклорного чоловічого ансамблю «Чебрець». 2003 р.

Значну увагу приділяє виховній роботі студентів, розвитку і популяризації традицій народної культури, художньої творчості. На історичному факультеті функціонує три народні колективи: пісенно-фольклорний чоловічий гурт «Чебрець», класичний дівочий камерний хор «1000 років музики», драматичний театр «Фабула».

Незважаючи на велику завантаженість роботою, Петро Анатолійович знаходить час для своєї родини. Має дочку та внука. Дружина — Ольга Данилівна — психолог, викладач психологічних дисциплін кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Дочка — кандидат юридичних наук, викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Полтавського Юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».



Петро Анатолійович Кравченко має значну кількість державних нагород та відзнак. У 1994 році йому було присвоєно звання «Відмінник освіти України» — наказ №339-к МО України від 12.09.94 р. У 2006 році — звання «Заслужений працівник освіти України» — Указ Президента України №22/2006 від 20.01.2006 р. Неодноразово нагороджувався почесними грамотами обласної та міської адміністрації за значний особистий внесок у розвиток науки, плідну науково-педагогічну працю й активну громадську діяльність.

Життєве кредо: «Удосконалення себе через вільне використання впливу інших і вдосконалення інших шляхом зворотної дії на них як на вільних істот».

Володимир Йосипович Борисенко,
д. і. н., професор, заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри історії України
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ВИСЛОВЛЮВАННЯ ПРО КОЛЕГУ ТА ВЧИТЕЛЯ



СЛОВО ЧЕРНІГІВЧАН



Кожному з нас, колег Петра Анатолійовича, викладачів, професорів, науковців, особливо приємно прилучитися до вішувального заздоровного кола і найщиріших побажань з нагоди 60-тиріччя!

Маємо честь засвідчити високу повагу до талановитого вченого, організатора, доброї, товариської та чуйної людини.

Розпочавши свій життєвий шлях на мальовничій Чернігівщині, звідки шкільна стежка повела його з села Волинки до столичного будівельного технікуму, який закінчив з відзнакою у 1972 році, служби в Збройних Силах і, зрештою, до Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, вже 33 роки він вірно служить педагогічній справі.

З щедрого й майстерного засіву на ниві філософії гірко проростають і молоде та завзяте українське вчительство, і поважні науковці, для яких П. А. Кравченко є переконливим прикладом професійного зростання від асистента кафедри філософії до доктора філософських наук, професора, завідувача кафедри філософії, декана історичного факультету.

Щедра та талановита вдача, принциповість, обов'язковість у справах, тверде слово й чутливе, добре серце, надійність та людяність Петра Анатолійовича належно поцінуються колегами і студентами, слугують утвердженню високого авторитету й глибокої поваги до нього.

Бажаю Вам щастя і довголіття, міцного здоров'я й достатку, родинної злагоди та затишку, подальшого наукового зростання, здійснення усіх сподівань.

Голова Чернігівської обласної ради,
доктор філософських наук, професор

А. І. Мельник



СЛОВО ПОЛТАВЧАН



*Прихід весни — це завжди свято,
Та кожен рік у нас їх два.
Народу знає вже багато,
Це — День народження Петра.*

*Його ми знаєм довгі роки,
Філософ справжній, вищий клас!
Карбує чітко свої кроки,
В сім'ї і праці — справжній Ас.*

*Дружина Ольга — дипломат,
Психолог — нелегка це справа,
В сім'ї юрист, а це вже факт,
То справа рук і мами, й тата.*

*Хоч ювілей — це трохи сумно,
Та душу радість повнить все одно,
Життя Петро живе не марно,
Він добру справу вершить вже давно.*

*Тобі — здоров'я, доньці — долі,
Краси, любові — дружині Олі,
Хай супутником щастя в сім'ї твоїй буде,
А доля й успіх тебе не забуде.*

Голова
Полтавської обласної ради

I. М. Момот



СЛОВО ОСВІТЯН ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Акмеологічну вершину віку професор Петро Анатолійович Кравченко зустрічає у розквіті свого творчого професійного шляху, в оточенні рідних людей, вірних друзів і колег. Усі ці чесноти життя він здобув сумлінною працею і плідною реалізацією задатків, що отримав від своїх батьків.


Шкільні й студентські роки були добрим стартом до опанування глибинами філософії, тонкощами педагогічної діяльності, до наукових здобутків. П. А. Кравченко присвятив себе проблемам філософії, філософії історії, державотворення, пізнання яких зробило його одним із найкомпетентніших знавців і викладачів філософії. Кожен із факультетів педагогічного університету бажає, щоб він працював саме з його студентами.

Чесноти характеру Петра Анатолійовича — порядність, скромність, виваженість є взірцем для колег та студентів, серед яких він користується великою й заслуженою повагою. Авторитет П. А. Кравченка по праву заслуговує визнання, адже він гідно несе естафету поколінь разом з тими, в чийх руках проростають і набирають сили, долаючи усі негаразди й перепони, молоді пагоди у зеленій кроні України.

Від усього серця бажаємо Вам багатирського здоров'я, сил духовних і фізичних, терпіння, удачі, оптимізму.

А ще бажаємо, щоб завжди поряд з Вами була працююча, віддана і надійна команда.

*Директор
Департаменту освіти і науки
Полтавської обласної
державної адміністрації*

 *В. І. Мірошніченко*



**Андрущенко
Віктор Петрович,**
*академік НАН України,
д. філос. н., професор,
заслужений діяч науки
і техніки України,
ректор Національного
педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*



У ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВІТЧИЗНЯНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Перед представниками української академічної філософії у період Перебудови та перших років незалежності виникло ціле коло надзвичайно актуальних проблем. На місце монополії діамату прийшов плюралізм різноманітних філософсько-світоглядних систем та поглядів. Лавиною нахлинули тексти західних мислителів, існування яких для багатьох радянських науковців було білою плямою в історії світової філософії. Водночас стрімкі суспільно-політичні зміни породили свіжий попит на об'єктивний соціально-філософський аналіз і прогнозування. Одним із тих, хто спробував дати власні відповіді на виклики нещодавнього минулого і намагається їх дати на виклики сьогодення, є професор, доктор філософських наук Петро Анатолійович Кравченко.

У 1988 році Петро Анатолійович захищає кандидатську дисертацію, згодом стає деканом історичного факультету та завідувачем кафедри філософії Полтавського педінституту, і це досить знаково. Фактично, йому довелося самостійно творити парадигму університетського життя — наукового та освітнього — за умов, коли радикально змінювалася парадигма життя в країні. А це значно складніше, ніж написання теоретичних робіт, хоч і в цій сфері професор П. А. Кравченко здійснив чимало.

Написання і захист докторської дисертації «Інтеграція вітчизняного культурно-історичного досвіду в сучасну українську державотворчу концепцію» стали підсумком теоретичного осмислення Петром Анатолійовичем важливих суспільно-політичних проблем сучасності. У його теоретичних пошуках тісно



переплелися західний соціально-філософський досвід, намагання творчо застосувати спадщину вітчизняних мислителів, вдалий синтез емпіричного фактажу та філософської рефлексії. Потрібно зауважити, що, на превеликий жаль, пошук оптимальної моделі українського державотворення залишається актуальним і по нинішній день, позаяк держава Україна нерідко нагадує відому ще з козацьких часів «бестію без голови». Політикам варто звертати більшу увагу на ті концепції, котрі продукує вітчизняна інтелектуальна еліта. Гадаю, чимало цінного для себе і країни вони зможуть знайти і в творчій спадщині П. А. Кравченка.

Будучи фаховим філософом, Петро Анатолійович також володіє неабияким рівнем знань у сферах історії, політології, релігієзнавства. Серед його публікацій можна знайти не лише роботи, присвячені філософській проблематиці, але й солідні видання, які мають широкий спектр гуманітарних знань. Зрештою, різноманіття наукових зацікавлень професора П. А. Кравченка допомагають йому формувати глибокий і цілісний світогляд. Формувати ж світогляд людина повинна протягом усього свого життя. Саме цього принципу дотримується Петро Анатолійович, не забуваючи про критичне відношення до дійсності та постійний інтелектуальний пошук.

Останнім часом знань в Україні науковець звертає немало своєї уваги на проблеми неklasичної філософії. Потрібно бути наївним, щоб не бачити тієї колосальної кризи, у якій перебуває раціоналістична парадигма філософії. Дана теза стосується не лише філософії як методологічного базису науки. Раціоналізм та сцієнтизм створили такі умови, за яких людина залишається духовно скутою в межах сучасної технократичної цивілізації. Не дивно, що Петро Анатолійович нині демонструє підвищений інтерес до творчої спадщини С. К'єркегора, Л. Шестова, М. Гайдеггера, котрі спричинилися до розвитку неklasичної та постнеklasичної європейської філософії. Аналізуючи їхні погляди, синтезуючи їхні найцінніші ідеї, професор П. А. Кравченко намагається реактуалізувати їхню творчість в контексті духовної кризи сьогодення.

Залишається побажати Петру Анатолійовичу подальших успіхів у його кар'єрі. У наші дні слово «кар'єра» стало жертвою всепоглинаючого прагматизму, опинилося на дуже великій відстані від поняття «покликання». На щастя, все ж існують люди, котрих ці тенденції не зачепили, і до їхнього числа належить шановний ювіляр. Отож, натхнення, успіхів і витривалості!



**Конверський
Анатолій Євгенович,**
академік НАН України,
д. філос. н., професор,
декан філософського
факультету Київського
національного
університету
імені Тараса Шевченка



ЖИТТЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З КИЇВСЬКИМ НАЦІОНАЛЬНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У ці дні наш шанований колега, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, декан історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Петро Анатолійович Кравченко святкує ювілейну дату свого шістдесятиріччя. Ювіляр працює на освітянській ниві із 1980-го року після закінчення Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Коли він навчався, я працював викладачем кафедри логіки на факультеті і чудово пам'ятаю цього здібного студента. Він брав активну участь у науковому житті факультету, систематично виступав на традиційних Днях науки, наукових конференціях, семінарах, круглих столах. Захист його дипломної роботи «Г. В. Плеханов як історик філософії» справив непересічне враження на державну екзаменаційну комісію, членом якої я був. Він захистив кандидатську (будучи вже аспірантом нашого факультету) та докторську дисертації, пройшов шлях від асистента до професора, завідувача кафедри, декана факультету, створив власну діючу наукову школу і випустив у світ десятки вихованців.

Академічна діяльність професора Петра Анатолійовича Кравченка нерозривно пов'язана із життям Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України і цілого ряду про-



відних навчальних та наукових закладів України. Це участь у роботі спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій, конференцій, семінарів та симпозиумів, підготовка спільних проєктів.

Професор П. А. Кравченко знаний у колах колег насамперед як автор кількох сотень статей та ряду монографій і навчальних посібників. Спектр проблем, які висвітлюються ним, надзвичайно обширний — від осмислення проблем людської екзистенції, духовності та релігійності до проблем комунікації, соціалізації людини.

Головною магістральною лінією філософських рефлексій професора П. А. Кравченка безперечно є теми держави, політики та громадянського суспільства. У своїй дисертаційній студії Петро Анатолійович поставив непросте завдання вивчення вітчизняного національно-культурного досвіду і його інтеграції у сучасній державотворчій концепції молоді держави.

Тож хочеться побажати ювіляру особисто та від імені філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка родинного тепла і турботи, вдячних вихованців, нових наукових студій та досягнень на академічній ниві.





**Ярошовець
Володимир Іванович,**
д. філос. н., професор,
завідувач кафедри історії
філософії Київського
національного
університету
імені Тараса Шевченка



ПАТРІОТИЗМ ТА «НАРОДНІСТЬ» ЯК АТРИБУТИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

У постаті професора Петра Анатолійовича Кравченка є щось, що змушує згадати видатного німецького філософа Мартина Гайдеггера. І це не перебільшення, не пафос, не намагання зробити шановному ювіляру комплімент. Це констатація факту. Сучасники нерідко відзначали «народність» німецького мислителя. Гайдеггер був патріотом не лише Німеччини, але й своєї маленької Батьківщини, був не лише німцем, але й алеманом. У той час, коли багато інтелектуалів демонстрували знекоріненість, відчуженість від власного народу, Гайдеггер зберігав у собі дух старої, традиційної Німеччини та її народу, і це виразилося не лише у його «політичній онтології» (П. Бурдьє), але й у його жестах, манерах, мові. Щось подібне ми можемо бачити у постаті Петра Анатолійовича.

Народившись у с. Волинка Сосницького району, що на Чернігівщині, шановний ювіляр проніс глибоку народність і через службу в Збройних Силах, і через навчання у Київському університеті імені Т. Г. Шевченка, й через роки викладацької діяльності у м. Полтаві. Сьогодні, в епоху глобалізації, коли знекоріненість стає все більшою, ця риса Петра Анатолійовича Кравченка стає особливо цінною.

Дуже багато можна сказати про наукову діяльність ювіляра, сотні його публікацій, організацію ним конференцій та видання наукових збірників, врешті-решт його власну наукову школу. Одначе, на мою думку, важливіше підкреслити жит-



теву мудрість Петра Анатолійовича, оскільки це риса, котра є вродженою, такою, яку не здобудеш шляхом одних лиш теоретичних студій. Гадаю, ця життєва мудрість допомагає йому в усіх сферах життя і діяльності, зокрема виконанні адміністративних функцій декана історичного факультету та завідувача кафедри філософії. Допомагає у надзвичайно фаховій і компетентній участі у діяльності спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій, у спілкуванні з колегами та студентами. І допомагає у все тій же науковій діяльності, адже, скільки б ми не говорили про наукову об'єктивність, у науці, в першу чергу, потрібно залишатися Особистістю.

У цьому році Петру Анатолійовичу виповнюється 60, але життєвій силі та енергії, котру він демонструє, міг би позаздрити кожний. Хочеться побажати ювіляру й надалі зберігати цю енергію, адже вона служить не лише йому особисто, але і вітчизняній науці та, зрештою, усьому українському суспільству. Сьогодні таких людей, як Петро Анатолійович Кравченко в Україні бракує, тож хочеться, щоб він виконував свою роботу за двох чи, навіть, за трьох. А ще — щоб надихав своїм прикладом, запалював серця, продовжував демонструвати іншим, як має діяти український філософ.

Будемо сподіватися, що побажання, котрі надійдуть Петру Анатолійовичу з усіх куточків України в День його народження, справдяться, що попереду — нові наукові звершення, нові етапи творчості. І на останок зазначу наступне. Його кандидатська дисертація була виконана на кафедрі історії філософії філософського факультету під керівництвом Ігоря Валентиновича Бичка і мала назву «Освоєння як форма відношення до філософської спадщини». Маю надію, що світ ідей Петра Анатолійовича освоїть дуже багато людей — як фахових науковців, так і інших представників української еліти. У часи, коли мудрість потопає в океані девальвованої інформації, це дуже важливо.





Райда
Костянтин Юрійович,
*д. філос. н., професор,
провідний науковий
співробітник відділу
історії зарубіжної
філософії
Інституту філософії
імені Г. С. Сковороди
НАН України*



ПЕТРО АНАТОЛІЙОВИЧ КРАВЧЕНКО: АБО ЩО Ж ОЗНАЧАЄ «БУТИ УКРАЇНЦЕМ»?

Доля сучасної людини — феномен у своїй сутності надзвичайно складний і, як правило, далеко не однозначний. Бурхливий розвиток глобалізаційних процесів так чи інакше формує нову реальність, у якій сьогодні кожна людина будь-де змушена не лише постійно відстоювати своє «Я», свою особистість, але й повсякчасно боротися за її ідентичність, мрії, власне майбутнє, і кожного дня знову і знову постійно визначати себе у параметрах «бути» чи «мати», «бути» або «здаватися», виборювати достеменність гуманістичної спрямованості своїх ідеалів та цінностей, свого власного життєвого кредо, якщо останнє насправді існує. І це, безумовно, вимагає від кожного з нас не лише повсякденної, подеколи й «сізифової праці», але й глибоко усвідомленої світоглядно-державницької та національно-громадянської позиції, помноженої на глибокі особистісні переконання та віру. Адже для сучасного справжнього українця ускладненість і проблематичність новітнього існування помножується ще й на історичну специфіку нашого періоду боротьби за незалежність та кращу долю усього українського народу й населення держави.

З огляду на це, ми сьогодні й оцінюємо постать і життєвий шлях Петра Анатолійовича Кравченка — визначного українського філософа й громадського діяча, доктора філософських наук, професора, заслуженого працівника освіти України і академіка Української Академії політичних наук, його наукові й



освітянські здобутки, невтомний життєвий поступ та викладацьку діяльність.

Починаючи свою освітянську діяльність з посади асистента кафедри філософії Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка — Петро Анатолійович Кравченко, після закінчення у 1987 р. аспірантури при кафедрі історії філософії філософського факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка та захисту у 1988 р. кандидатської дисертації «Освоєння як форма відношення до філософської спадщини», не тільки почав успішно долати кар'єрні сходинки на своєму життєво-професійному шляху, поступово обираючись на посади старшого викладача, доцента, заступника декана та декана історичного факультету, завідувача кафедри філософії, але й перетворився на фахового і професійно-кваліфікованого шанувальника й захисника вітчизняних історико-філософських традицій. А вже після успішного захисту у 2002 р. в Інституті філософії імені Г. С. Сковороди НАН України докторської дисертації «Інтеграція вітчизняного культурно-історичного досвіду в сучасну українську державотворчу концепцію» у Полтавському педагогічному університеті імені В. Г. Короленка розпочала й продовжує успішно функціонувати створена ним своєрідна науково-освітянська школа, очолювана вже професором та доктором філософських наук П. А. Кравченком. Школа дослідження й пропагування вітчизняної історико-філософської та культурної спадщини, у межах якої був заснований науково-теоретичний часопис «Філософські обрії», відкрита постійно діюча аспірантура зі спеціальності 09.00.03 — соціальна філософія та філософія історії, захищено цілу низку кандидатських дисертацій, видано оригінальні монографічні наукові дослідження та більш ніж 200 наукових статей у фахових наукових збірниках та журналах. Власне тут, у наукових ідеях і здобули реальне підтвердження й синівське, глибоко гуманістичне ставлення до свого народу професора П. А. Кравченка, його любов і повага до національної культури та його історії.

Сам Петро Анатолійович сьогодні — це автор понад 300 наукових праць, голова Полтавської обласної Громадської ради освітян та науковців України, головний редактор науково-теоретичного журналу «Філософські обрії», який входить



до переліку наукових фахових видань України, де можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук у галузі «Філософські науки», член редакційної колегії журналу «Історична пам'ять», член спеціалізованих наукових рад з захисту докторських і кандидатських дисертацій К 26.053.13 при Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова зі спеціальності 09.00.04 — філософська антропологія та філософія культури, 09.00.05 — історія філософія, К 26.062.10 при Київському національному авіаційному університеті зі спеціальностей 09.00.03 — соціальна філософія та філософія історії 09.00.04 — філософська антропологія і філософія культури та К 27.053.04 при Державному вищому навчальному закладі «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» зі спеціальності 09.00.03 — соціальна філософія та філософія історії, член атестаційної комісії держінспекції навчальних закладів при Міністерстві освіти і науки України.

Широке співробітництво з факультетом історії Гуманітарної академії імені Олександра Гейштора (Польща, м. Пультуск), сприяння з питань публікації матеріалів, поданих науковцями обох країн, обопільне проведення наукових конференцій, симпозіумів, тематичних столів, започатковане П. А. Кравченком, та плідна співпраця з науковцями Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова, Київським національним університетом імені Тараса Шевченка і Національним авіаційним університетом зробило й науковий досвід, й діяльність сучасної наукової школи Полтавського педагогічного університету імені В. Г. Короленка широко відомою і в Україні, і за її межами. І це не порожні слова. Окремі наукові розробки дослідницької школи, заснованої П. А. Кравченком, багато в чому перевершують й відомі на сьогодні міжнародні стандарти та досягнення філософської науки. Наприклад, остання розробка у сфері постекзистенціалістського мислення не лише висвітлює сучасні шляхи розвитку екзистенціалізму та феноменології — найпопулярніших філософських течій ХХ століття, — але й пояснює сам принцип, феномен трансформації філософії класичного екзистенціалізму в форму культурологічних син-



тезів з різними галузями новітньої філософії та сучасного гуманітарного знання. Завдячуючи цій розробці, представники вітчизняної історико-філософської науки почали чи не вперше в історії вітчизняного філософського мислення не лише запозичувати і осмислювати здобутки західноєвропейської та світової філософської думки, але й самостійно моделювати процес її розвитку й оригінально висвітлювати її нові обертаня. Зрозумілим є і те, що здобутки й плідна пожиттєва праця Петра Анатолійовича Кравченка не могла залишитися поза увагою керівництва країни, її освітянської та наукової громади. За значний внесок у розвиток науково-педагогічної сфери він був нагороджений відзнакою «Відмінник освіти України», став лауреатом премії імені Самійла Величка; здобув звання заслуженого працівника освіти України, був обраний дійсним членом Української Академії політичних наук.

І коли ми сьогодні засвідчуємо те, що у приналежності людини до певної нації і народу головною ознакою окрім мови, культури та місця народження є ще й ступінь причетності до їхньої історичної долі, ми з абсолютним переконанням та підставами повинні ствердно визначити професора П. А. Кравченка воістину справжнім і великим сучасним українцем, гідним сином українського народу, захисником та продовжувачем його національних традицій і культури, й побажати йому в день його ювілею міцного здоров'я і наступних творчих звершень у його благородній та надзвичайно вагомій діяльності.





Шейко
Сергій Володимирович,
*к. філос. н., професор,
завідувач, кафедри
філософії, психології
та педагогіки
Полтавської
державної аграрної
академії*



РОЗДУМИ ПРО ТОВАРИША

(з нагоди 60-річчя професора П. А. Кравченка)

З Петром Анатолійовичем я зустрівся вперше вже в далекому (але близькому до серця) серпні 1975 року. Молоді й щасливі ми щойно зараховані на перший курс філософського факультету Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Попереду роки навчання, опанування азів філософської мудрості. Після серпневих сільськогосподарських робіт, де власне і сформувався колектив філософів-першокурсників, деканат факультету направив нас на поселення в гуртожиток, але з умовою, що кожен радянський студент буде жити з двома-трьома іноземцями, виконувати інтернаціональний обов'язок. Так, я опинився в одному блоці гуртожитку з Кравченком П. А., а в кожного із нас в кімнаті по два-три іноземці. Добре познайомившись і подружившись з Петром Анатолійовичем, ми завжди були разом під час занять, допомагали один одному при складанні заліків та іспитів, навчаючись на «відмінно» й постійно отримуючи підвищену стипендію.

Я добре пам'ятаю, як ми працювали днями — на протязі дванадцяти годин в читальних залах київських наукових бібліотек; були випадки, коли, навіть, засинали за книгами в читальному залі гуртожитку. Тяга до знань простого хлопця з Чернігівщини Петра Кравченка була настільки великою, що справляла позитивне враження на мене та наших однокурсників студентів-філософів. Згадую слова друга, що ми готуємо себе до викладання філософських дисциплін студентам університетів та інститутів, тому будь-яка фальш у здобутті знань неможлива, ми повинні



бути підготовленими дуже серйозно. Я пам'ятаю, як Петро Анатолійович щоденно із шостої ранку в читальній кімнаті гуртожитку самостійно опановував філософські тексти І. Канта і Г. Гегеля, був найактивнішим членом наукового гуртка з поглибленого вивчення німецької класичної філософії, завжди займав призові місця на наукових студентських конференціях філософського факультету університету. Студентські роки — це дійсно найкращі часи життя молодій людині, згадую і часи відпочинку, культурні заходи, вітання однокурсників із нагоди днів народження, праці в будівельних загонах — Петро Кравченко на чолі організації, з його авторитетом завжди рахуються друзі-однокурсники.

Так сталося, що за розподілом після закінчення університету ми все життя працюємо в одному місті — рідній Полтаві: я в аграрній академії, а мій друг — Петро Анатолійович — декан історичного факультету, завідувач кафедри філософії, професор національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Наші життєві шляхи знову збігаються: я пам'ятаю наші перші наукові публікації у Києві та Москві, які ми були щасливі після народження наших доньок та захищених дисертаційних досліджень. Я скажу дуже відверто, коли зі мною трапилася біда, була необхідна термінова операція, всі друзі надавали посильну допомогу, але тільки Петро Анатолійович провів усю ніч у коридорах військового шпиталю, переживаючи моє горе як своє власне. Упевнений, що саме така підтримка допомогла мені подолати недуг та займати активну життєву позицію сьогодні. Можливо, в останні роки ми не кожного дня зустрічаємось, але щоб звірити правильність наших світоглядних позицій і дій достатньо кількох хвилин розмови чи уважного погляду дружніх очей.

Я вважаю себе щасливим тому, що зустрівся з таким другом як Петро Анатолійович Кравченко, який завжди підставить своє плече в скруті, допоможе в проблемі життєвого вибору, є авторитетом в багатьох проблемних ситуаціях; його принциповість, працьовитість і чесність стимулює молодь та старших товаришів до активних творчих здобутків.

Друже мій, дорогий Петре Анатолійовичу, прийми щирі вітання від мене та моєї сім'ї з нагоди 60-річчя. Бажаю тобі залишатися завжди молодим як душею, так і тілом, жити мріями та здобутками, які маєш протягом всього життя. Відверто заявляю, що твої вчинки, знання та досвід завжди слугують для молоді та твого широкого оточення яскравим прикладом формування справжньої творчої активної життєвої позиції.



Куцєнал

Світлана Вікторівна,

*д. філос. н., професор,
завідувач кафедри
соціально-економічних
навчальних дисциплін
Полтавського юридичного
інституту Національного
університету «Юридична
академія України
імені Ярослава Мудрого»,
академік Української
академії наук*



На мою думку, на формування особистості Петра Анатолійовича вплинула ментальність Чернігівщини, оспіваної в легендах, літописах і переказах, життєва мудрість його батьків, традиції та звичаї українського народу, адже не випадково в його творчості нерозривно пов'язані філософія й історія. Перша є його фахом, його «сродною працею», а друга — тієї цариню, де найбільше проявилися його менеджерські здібності, адже вже не один десяток років Петро Анатолійович Кравченко працює деканом історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, демонструючи синтез наукової та адміністративної роботи.

Петро Анатолійович Кравченко — знаний в Україні фахівець у галузі соціальної філософії, який активно розглядає у своїх працях проблеми соціального пізнання, об'єктивні та суб'єктивні фактори історичного процесу, визначає рушійні сили економічного, політичного і духовного життя суспільства, особливо у специфічних умовах сьогодення, аналізує філософські й світоглядні процеси трансформації суспільства, розкриває генезу суспільних відносин та соціальних інститутів у різних цивілізаціях і країнах.

Зусиллями Петра Анатолійовича у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка створена й розвивається філософська школа, захищаються кандидатські дисертації, створене авторитетне фахове видання «Філософські обрії», співзасновниками якого є Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України та ПНПУ імені В. Г. Короленка. Статті, які друкуються у цьому часописі, відрізняються актуальністю, високим науковим рівнем.

Хочеться побажати Вам, Петре Анатолійовичу, творчого горіння, наукової та дослідницької мужності у формуванні й відстоюванні нових ідей та концепцій, довгих років життя.

**Колектив кафедри філософії і соціально-політичних
дисциплін Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка**



Завідувачеві
кафедри філософії
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
професору
Кравченку Петру Анатолійовичу

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ПЕТРЕ АНАТОЛІЙОВИЧУ!

Сердечно вітаємо Вас із славетним ювілеєм — справжнім акме філософа!

Роки життя й міркувань, пошуків та сумнівів, сподівань і відкриттів завжди стають дійсним благословенням для Мислителя. Колектив кафедри філософії і соціально-політичних дисциплін Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка бажає Вам примноження потенціалу духу й думки, натхнення і творчості, зичить міцного здоров'я, миру та злагоди, сімейного щастя, процвітання й довголіття.

Нехай у Вас, як заповідав мудрий Епікур, завжди буде «у бібліотеці нова книга, у погребі — повна пляшка, у садку — свіжа квітка».

*Завідувач кафедри філософії
і соціально-політичних дисциплін
Полтавського національного
технічного університету
імені Юрія Кондратюка,
д. філос. н., професор*

Г. Є. Аляєв



Колектив викладачів та співробітників історичного факультету

У житті декана історичного факультету Петра Анатолійовича Кравченка настала мить, яка вимагає певного підсумку власних здобутків, розробки нових, великих планів на майбутнє. Оцінюючи його діяльність, ми із впевненістю можемо сказати, що він повністю відбувся як викладач, як науковець, як педагог, як батько, як Людина.

Петро Анатолійович присвятив своє життя самовідданій праці на ниві освіти та науки. Усі, хто з ним спілкується, відчують його відкритість, чесність, доброзичливість. Глибоким знанням справи, принциповістю та людяністю він заслужив авторитет та повагу серед колег, пошану і любов серед студентів.

Професійний і творчий шлях Петра Анатолійовича свідчить про його високу силу духу та життєву мудрість особистості. Навчаючись в університеті, працюючи викладачем і деканом, він завжди відзначався організованістю в роботі, інтелектом, вмінням вникати в сутність проблеми. Його професійні та людські якості знайшли гідну оцінку колег і керівництва. Петра Анатолійовича добре знають в Україні як талановитого вченого, мудрого педагога, здібного організатора, наукові здобутки якого є зразком для наслідування багатьох молодих учених.

За будь-яку справу Петро Анатолійович завжди береться творчо, з нестримною енергією та оптимізмом. Товариський і доброзичливий характер забезпечує його широким колом товаришів та надійних друзів.



Віншуючи Петра Анатолійовича у цей світлий ювілей, ми бажаємо йому молодості та щедрості душі! Нехай людська вдячність буде нагородою за порядність і справжній професіоналізм, а удача, невичерпний оптимізм, гідність — запорукою нових перемог. Нехай додається сил та натхнення для здійснення добрих справ.

Хай неодмінно збуваються усі задуми й проекти, а творча енергія і високий професіоналізм будуть винагороджені вдячністю та повагою людей!

Хай добробут та злагода, пошана й повага близьких, друзів, колег супроводжують і підтримують у житті. Хай завжди усміхається доля, а в серці вічно сяє сонце!

Здоров'я на довгі роки, тепла і затишку в оселі, миру та спокою в родині, оптимізму, здійснення найсміливіших бажань.

*Заступник декана
історичного факультету
з навчальної роботи,
к. геогр. н., доцент*

С. М. Шевчук



**Колектив викладачів
та співробітників
факультету філології
та журналістики**



ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ПЕТРЕ АНАТОЛІЙОВИЧУ!

Весна завжди дивує світ: яскраво-блакитним небом, першим гарячим сонячним промінням, ніжними, несміливими листочками. Весна несе надію, відродження, радість, весна дарує життя, щораз оновлене, неповторне й безцінне. А ще вона дарує світові чудових людей: мудрих і юних душею, ніжних і вимогливих, невтомних у праці, залюблених у красу. Як і ця сонячна пора, люди, народжені весною, — неповторні. Вони здатні надихати, вести за собою, поряд із ними так легко повірити в те, що людина створена для високого, піднесеного, світлого.

Сьогодні хочеться привітати Людину, яку Господь благословив рідкісним даром: умінням Жити — бути ніжним батьком, уважним чоловіком, люблячим дідусем і прекрасним керівником, — Людину, якій Господь дав гострий розум і відкриття, щире, небайдуже серце, Людину, яка щедро ділиться із нами своєю радістю, добротою, мудрістю.

Дорогий Петре Анатолійовичу!

*Народжених весною любить Бог,
Своїм крилом невтомно захищає.
У хуртовині буднів і тривоги
Він вогник свята раптом посилає.*

*Народженим весною сяє світ,
Їм — неба синь і далеч веселкова,
Їм — сонця промінь з вірою й любов'ю.
Їм — роси, наче зорі, у траві.*



*Тож хай Вам на цій сонячній землі
Працюється без втоми і печалі,
Хай серця не торкаються жалі,
Душа високі мрії зустрічає.*

*І день новий хай кличе у політ,
Щасливі будьте, працюю крилаті.
Нехай зозуля в зорепаді літ
Вам накує прекрасних днів багато.*

*Народжених весною любить Бог.
І долю рястом стелить рясно-рясно.
Нехай ніколи між земних тривог
Надія, Віра і Любов не згаснуть.*

*Декан факультету
філології та журналістики,
к. і. н., доцент*

В. В. Кононенко



**Колектив викладачів
та співробітників
психолого-педагогічного
факультету**



Петро Анатолійович Кравченко — відомий українській освітній спільноті насамперед як педагогічний діяч і вчений, біографія якого варта наслідування, а наукові здобутки й досягнення заслуговують на визнання та подальшу розробку. Сфера його наукових інтересів досить широка і пов'язана із соціальною філософією, філософією історії, проблемами сучасної політичної культури та державотворення. Значним здобутком для розвитку української науки є діюча наукова школа професора П. А. Кравченка — «Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі формування громадського суспільства та правової держави в Україні».

Під чільним керівництвом П. А. Кравченка нині працює і розвивається історичний факультет Полтавського національного університету імені В. Г. Короленка. Петро Анатолійович користується великою повагою серед колег, аспірантів, студентів, усіх, хто з ним спілкується. Його енергія, знання, мудрість, привітність, дипломатичність, доброта й щирість вражають і захоплюють. Відкритість, вміння поділитися власним досвідом та готовність до співпраці — невід'ємні риси характеру Петра Анатолійовича. Як громадський діяч професор П. А. Кравченко співпрацює з вищими закладами освіти та вченими України, неодноразово був членом журі конкурсу «Вчитель року», систематично проводить наукові конференції міжнародного та Всеукраїнського рівнів. Як декан історичного факультету, він активно співпрацює з іншими факультетами університету, зокрема з психолого-педагогічним. Співдружність цих факультетів полягає у спільній науковій, навчально-методичній та ви-



ховній роботі. Нині спостерігається тісна співпраця викладачів кафедри культурології психолого-педагогічного факультету з науковцями історичного факультету, що зумовлена культурно-історичним напрямом науково-дослідницької роботи вчених. Студенти обох факультетів приймають активну участь у спільно-організованих студентських науково-практичних конференціях та семінарах, круглих столах, концертних програмах, виховних заходах, спортивних змаганнях, волонтерській діяльності тощо.

Завдяки дипломатичним здібностям та зусиллям Петра Анатолійовича здійснюється активна консолідація наукової спільноти, студентської молоді та налагоджуються дружні відносини з іншими університетами на благо розвитку освіти і науки України. Велика Короленківська родина пишається своїм співробітником, адже Петра Анатолійовича Кравченка по праву вважають справжнім майстром освітянської справи, гордістю й елітою України.

*Декан
психолого-педагогічного
факультету, к. пед. н.,
професор кафедри природничих
і математичних дисциплін*

Н. Д. Карпузова



*Колектив викладачів
та співробітників
природничого
факультету*



ОСНОВНІ АСПЕКТИ УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕТРА АНАТОЛІЙОВИЧА КРАВЧЕНКА

Я пишаюся тим, що в системі вищої освіти України працюють такі особистості як Петро Анатолійович Кравченко. Він тридцять три роки сумлінно і наполегливо працює на благо розвитку філософської освіти регіону, рухає студентство до нових знань, забезпечує формування історико-культурних та духовно-моральних цінностей, стимулює колектив історичного факультету до співробітництва. Спробую визначити основні аспекти успішної діяльності П. А. Кравченка.

Петро Анатолійович має активну життєву позицію, нестримну жагу до наукових досліджень. У нашому університеті сформувалася своєрідна традиція — на усі події, як радісні, так і сумні, колеги завжди запрошують Петра Анатолійовича, щоб послухати його мудру та розумну промову, яка підтримує й надирає на подальше життя.

Петро Анатолійович — зразковий чоловік, сім'янин, батько. У колективі люблять і поважають його дружину — Ольгу Данилівну Кравченко, викладача кафедри психології нашого університету. Петро Анатолійович ніжно дбає про свою донечку, її родину, онука, тому закономірним є факт — щасливе життя міцної родини.

Петро Анатолійович — професіонал високої кваліфікації. Очолювана ним кафедра філософії є високоорганізованим колективом однодумців і творчих особистостей, які компетентно забезпечують читання філософських дисциплін, визначених навчальними планами університету. Як декан історичного факультету він уміє чітко ставити завдання, визначати оптимальні



шляхи їх розв'язання; допомагає вирішувати поточні проблеми, які стоять перед викладацьким і студентським колективами. Викладачі та студенти високо цінують працелюбність і життєву мудрість свого керівника, тому він має підтримку однодумців, заслужений авторитет та повагу серед колег. У студентському самоврядуванні історичного факультету панує справжня дружба, взаєморозуміння і взаємопідтримка.

Він — приклад для студентської молоді, завжди молодий, підтягнутий, енергійний, акуратний і пунктуальний у всьому. Вимогливий до себе та до студентів. Незважаючи на природну м'якість характеру, поблажливості у навчанні вони не знають. Він вимагає дисципліни й відповідальності. Саме про таких людей кажуть — суворий, але справедливий. У кожному студентові Петро Анатолійович прагне виховати справжню гідну людину і майбутню гордість нашої країни. Петро Анатолійович — успішний господарник. Кожного ранку, коли він заходить до корпусу №1 педагогічного університету, всі знають його традиційне запитання «Як справи?», «Чим допомогти?». Як правило, силами історичного факультету підтримується в належному стані навчальний корпус і прилеглі до нього території.

Кравченко П.А. кваліфікований педагог і викладач. Він часто повторює, що саме від педагога залежить, чи стане студент життєздатним і ефективним фахівцем для нашого суспільства. Тому і намагається у своїй роботі прищеплювати студентові бажання пізнавати світ і постійно працювати над собою, удосконалювати себе. Петро Анатолійович бере на себе відповідальність за тих, кого навчає й виховує.

Наш ювіляр любить життя! У давнину говорили, що учень — це факел, який треба запалити. А запалити може той, хто сам посправжньому горить. Петро Анатолійович гуманний, толерантний, самовідданий попри усі складнощі та негаразди. Викладач за покликанням душі, він любить жити і любить життя!

*Декан
природничого факультету,
завідувач кафедри педагогічної
майстерності та менеджменту,
заслужений працівник освіти України,
д. пед. н., професор*

М. В. Гриньова



*Колектив викладачів
та співробітників
фізико-
математичного
факультету*



З ЮВІЛЕЄМ, ДРУЖЕ!

Дружбу на міцність випробовують час і події. Тож наша дружба найміцніша, адже ми з Вами, дорогий Петре Анатолійовичу, знаємо один одного дуже давно, разом розв'язали чимало проблем, вирішили багато завдань, зреалізували кілька спільних проектів. І все це ми робили злагоджено, чітко, а головне — результативно.

Ваша доля професійно пов'язана з Полтавським педагогічним. Тут Ви зростали як викладач, науковець, керівник. Додам: мудрий керівник, який розуміє тактику і стратегію роботи з людьми. Тут, у Полтавському педагогічному, Ви створили свою наукову школу, знайшли справжніх друзів, до яких можу з радістю віднести й себе.

Ви активно опікуєтеся підготовкою нових наукових кадрів, плачете талановитих дослідників, учителів-істориків, прищеплюєте багатьом любов до філософії.

Напружену роботу Вашої думки відчують колеги, студенти, адже вона оприлюднена в дивовижно довершених, наповнених відкриттями лекціях, наукових працях.

Щиро свідчу, що Ви — з когорти тих, хто тримає слово, хто не зречеться власних переконань, хто живе відкрито й не лукаво.

У день ювілею зичу, аби не міліла ріка життя Вашого, аби Господь дарував Вам довгі і преблагії літа. Хай педагогічно-наукові зерна, посіяні Вами, й надалі проростають колоска-



ми знань, розуму, справедливості. Хай кожен день вінчається успіхом, хай Вас і надалі оточують чуйні та сердечні люди.

З ювілеєм Вас! Міцного здоров'я, енергії, радості, гармонійних стосунків з довкіллям, із рідними.

З ювілеєм Вас! Добробуту, благополуччя й натхнення Вам, щастя, працездатності, задоволення від зробленого, повсякчасного творчого пошуку, наукових звершень.

З ювілеєм Вас! Нехай щонайвища похвала не обминає Вас, нехай Ваша праця буде завжди належно поцінована, нехай заплановане — зреалізується, задумане — збудеться.

З ювілеєм Вас! Років і років Вам, дорогий Петре Анатолійовичу!

З ювілеєм!

*Тепло весни покрило всі думки...
Спинилась мить, а вітер, мов крилатий,
Хоч прикро, часом, що летять роки...
Та, кажуть, що роками ми багаті.*

*Хай не вернути миті золоті...
І кожна з них печально в душу рветься...
Та не для Вас, бо кожен крок в житті
Для когось був присвячений від серця...*

*Хвилини йдуть... із швидкістю стріли
Пронизують життя чудову днину...
Лишайтеся таким, яким були:
Надійна, щира, добра Ви людина.*

*Себе всього так щедро віддали
На те, щоб у майбутньому зростала
Достойна «зміна»... Браво! Ви змогли!..
А вік в житті... Це значить зовсім мало.*

*В очах — завзяття вогники живі,
І молодість із ними вічна буде.
Ще будуть книги, успіхи нові,
Бо з вами друзі і кохані люди,*



*З повагою глибокою несем
Свої вітання щирі
Вам до свята... Хай буде у житті прекрасним все,
А ювілей Ваш — це лише початок.*

*Вітаємо! З весною щоб цвіли!
Фізматівським загалом Вам бажаєм:
Лишайтеся таким, яким були,
Таким, як ми Вас любимо і знаєм!*

*Декан
фізико-математичного
факультету,
к. ф.-м. н., доцент*

Ю. Д. Москаленко





**Колектив викладачів
та співробітників
факультету
технологій та дизайну**



ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ПЕТРЕ АНАТОЛІЙОВИЧУ!

Прийміть щиросердні вітання та найкращі побажання у день Вашого 60-річчя!

Від свого імені та від імені колективу факультету технологій та дизайну сердечно вітаємо Вас — науковця та педагога — зі славним ювілеєм! Ми пишаємося тим, що нам випала можливість працювати з Вами і досягати разом професійних висот.

Неординарність у поглядах, мудрість і талановитість, філософське бачення перспектив, уміння об'єднувати і вирішувати складні завдання — це те, за що цінують Вас колеги та студенти. Всі знають Вас як ініціативну людину, повну творчих сил і невичерпного оптимізму. Ви є невтомним трудівником, автором численних наукових робіт.

Нехай доля шле Вам добро і щастя, міцне здоров'я і достаток, а віра, надія та любов будуть вічними супутниками на життєвому шляху! Нехай тепло родинної оселі надійно захищає від негараздів, а в майбутньому на Вас чекає ще багато наповнених корисними справами і земними радощами років, численних зустрічей з друзями, успіхів у роботі на благо нашої неньки України!

Нехай дороги стеляться крилато,

І будуть чисті, рівні як струна.

Нехай добро не оминає хату,

Як не оминає світ весна.

Хай здоров'я, радість і достаток,

Сиплються немов вишневий цвіт

Хай малює доля з буднів свято,

І дарує вам багато літ!

*Декан факультету технологій
та дизайну, д. пед. н., професор*

В. П. Титаренко



Колектив кафедри історії України

Філософія у перекладі з грецької — любов до мудрості, отож, філософ — мислитель. У чому ж тоді призначення філософа у суспільстві? Вочевидь, він володіє частинкою таємниці осягнення мудрості буття й може поділитися нею з кожним із нас. Людське життя — це плин років і кожний з них є неоціненним багатством, на яке нанизуються, мов намисто, життєвий досвід, мудрість, здобутки, успіхи...

Ці думки зринають у роздумах про ювіляра — Петра Анатолійовича Кравченка, доктора філософських наук, професора, декана історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Йому виповнюється — 60.

Зроблене людиною, звісно, вимірюється не кількістю прожитих літ. Зрештою, 60 — це лише констатація настання у Вашому житті моменту поєднання особистісної і професійної зрілості, досвіду, інтелекту, творчих планів та задумів на майбутнє.

Кафедра історії України знає і шанує Вас, Петре Анатолійовичу, як досвідченого педагога й толерантного керівника. Навчаючи студентів основам філософських вчень Аристотеля та Демокріта, Епікура й Сократа, філософів доби Відродження і Нового часу, Ви формуєте їх життєве кредо на засадах творення добра та справедливості. Очолюючи історичний факультет упродовж майже 20 років, Ви по праву асоціюєтеся з процесом його становлення й поступу в період незалежності України. Ваша толерантність і турбота знайшла



відгук у серцях тисяч випускників, котрі пам'ятають і шанують свою alma mater.

Кафедрали поважають Вас як фахівця і колегу, якому притаманні такі людські якості як співчуття, розуміння та повага. Ми цінуємо Вашу компетентність, ділові якості й відданість справі.

Вітаючи з ювілеєм, висловлюємо глибоку шану і повагу Вам, Петре Анатолійовичу, людині великого потенціалу та невичерпної енергії. Нехай лише успіх, гарний настрій сприяють в усіх Ваших починаннях. Зичимо Вам козацького здоров'я, родинного затишку, щедрих ужинок на життєвій ниві.

*Завідувач
кафедри історії України,
перший проректор
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка,
д. і. н., професор*

Р. А. Сітарчук





*Колектив кафедри
всесвітньої історії
та методики
викладання історії*

**ВЕЛЬМИШАНОВНОМУ
ПЕТРУ АНАТОЛІЙОВИЧУ
на честь 60-тирічного ювілею
з найкращими побажаннями**

*Великі люди невеликі ростом,
Про це говорять Біблія й Коран:
Був Бонапарт, був Гегель й просто
Для прикладу, істфаківський декан.*

*Відомо всім, що деканує
Він вже багато славних літ,
Років даремно не марнує,
І залиша в століттях слід.*

*Нові відділення відкрились,
А з ними й кафедри також,
І все оте — не божа милість,
Й не ласка київських вельмож.*

*То результат зусиль і праці
Його у круговерті днів,
Здобутий не в безплідній сварці,
А у трудах без зайвих слів.*

*І ось в нових ідей полоні
Він вже веде свій факультет
З тісних бібліотечних схронів
У неосяжний Інтернет.*



*А в березневі дні святкові
Його душа цвіте, співа,
Бо він один в жіночій колі
Має на свято це права.*

*Отож піднять бокали мусим
Повні солодоців хмільних
За в шістдесят юнацькі вуса,
І за жінок, які при них!*

*Завідувач кафедри
всесвітньої історії
та методики викладання історії,
проректор з науково-
методичної роботи,
д. пед. н., професор*

Б. В. Год





*Колектив кафедри
географії
та краєзнавства*

Булава Леонід Миколайович — завідувач кафедри, кандидат географічних наук, професор.

Існування спеціальності «географія» ось уже майже чверть століття тісно пов'язане з перебуванням Петра Анатолійовича Кравченка на посаді декана історичного факультету. Для педагогічних університетів України перебування кафедри географії у складі історичного факультету — явище унікальне. Але для значної частини європейських країн поєднання підготовки вчителя історії та географії є традиційним. Тож коли у вже досить далекому 1989 році ректор тоді ще педагогічного інституту І. А. Зязюн запропонував недавно обраному деканові П. А. Кравченкові організувати підготовку вчителів із поєднання спеціальностей «історія та географія» — він не помилився. Випускники за цим поєднанням спеціальностей багато років успішно працюють в малокомплектних сільських школах, формуючи гармонійні знання про закономірності розвитку людства не тільки в часі, але й у просторі. І хоч з 1999 року географія була акредитована, як перша спеціальність, частина студентів-істориків і сьогодні мають можливість набути другої кваліфікації — вчителя географії.

Географам комфортно працювати на історичному факультеті, під керівництвом Петра Анатолійовича. Він чітко організовує всі напрямки роботи викладачів і студентів. Разом з тим, надзвичайно доброзичливо ставиться до колег.

Комфортно працювати з Петром Анатолійовичем і мені, як завідувачу кафедри географії та краєзнавства. Деякі риси стилю його роботи мені настільки імпонують, що я їх із задово-



ленням переймаю. А чи не найголовніша з них — це довіра до людей, відсутність дріб'язкового контролю за їхніми діями. У поєднанні з умінням чітко й коректно ставити завдання, таке відношення Петра Анатолійовича дозволяє людям творчо працювати й повністю розкривати свій творчий потенціал.

Як кажуть у народі: «Від добра — добра не шукають». То ж дай Боже Петру Анатолійовичу здоров'я та наснаги і у подальшому творити добро й створювати умови для комфортного навчання студентів і роботи викладачів історичного факультету.

Шуканова Анжела Анатоліївна — кандидат педагогічних наук, доцент.

Петро Анатолійович знаний як вимогливий, але водночас напрочуд добрий, чуйний керівник, філософ за покликанням душі і по життю. Бажаємо, щоб довгі літа поруч завжди знаходились люди, які потребуватимуть Вашої життєвої мудрості й підтримки.

Кушнір Людмила Миколаївна — кандидат географічних наук, доцент.

Кравченко Петро Анатолійович талановитий педагог і науковець. Не одне покоління учнів називають його своїм наставником. Багато поколінь студентів, яких він окрилював вірою в себе, у власні сили, завдячують йому своїми професійними та науковими здобутками. Не зупиняючись на досягнутому він постійно працює над удосконаленням теоретичного й методичного рівня, сприймає нові сучасні підходи та концепції. Його невтомність і тверді життєві переконання переросли в значний ряд наукових праць та досліджень.

За період роботи на посаді декана історичного факультету Петро Анатолійович Кравченко проявив себе як відповідальний та принциповий керівник.

Вішнікіна Любов Петрівна — кандидат педагогічних наук, доцент.

Визначальними рисами стилю роботи професора П. А. Кравченка, як декана історичного факультету, є демократизм, толерантність і доброзичливість. Він завжди допоможе у скрутну хвилину, підтримає і спрямує на подолання будь-яких перешкод. Почуття гумору та філософський підхід до професійних



і життєвих проблем дозволяють йому налаштовувати колег на творчу наукову й педагогічну діяльність, надихати на нові здобутки і професійне зростання. Батьківське ставлення Петра Анатолійовича до студентів допомагає знаходити вихід із найскладніших ситуацій та приймати правильні доленосні рішення.

Мащенко Ольга Миколаївна — кандидат педагогічних наук, доцент.

Петро Анатолійович — висококваліфікований учений, котрий глибоко розуміє найсучасніші філософські вчення і може чітко подати їх не лише студентам, але й пошукувачам на вчені ступені. Він постійно підвищує свій науковий рівень, цікавиться новими підходами не лише у філософії, але й гуманітарно-історичній сфері. Це «патріарх» історичного факультету, який розуміється у всіх науково-викладацьких сферах, представлених на історичному факультеті. Ця людина заслуговує на життєве та науково-освітнє довголіття.

Япринець Тетяна Сергіївна, старший викладач.

Декан історичного факультету Кравченко Петро Анатолійович відомий як професіонал, людина компетентна, вольова і доброзичлива, яка користується авторитетом і повагою серед колег та студентів. За його плечима багатолітній досвід, мудрість і визнання. Він присвятив своє життя самовідданий праці на ниві освіти й науки. Його невтомність переросла у нескінченний ряд праць та досягнень.

Поздоровляючи Вас зі святом, Петре Анатолійовичу, із чудовим ювілеєм, зичимо Вам невпинного руху вперед, невичерпної сили духу, успішного здійснення усіх планів і задумів, оптимізму та енергії. Хай мудрість і мир, щастя й любов завжди супроводжують Вас. Нехай супутником Вашого життя будуть творчий пошук, підтримка колег та друзів, а родинне вогнище дарує злагоду і добробут ще на багато-багато літ!

Завідувач кафедри
географії та краєзнавства,
к. геогр. н., професор

Л. М. Булава



*Колектив кафедри
правознавства*

ШАНОВНИЙ ЮВІЛЯРЕ!

З гумором і високим рівнем правової свідомості прийміть нашу колективну прозу та віршовану творчість.

У зв'язку із знаменною датою, з нагоди визначного ювілею вельмишановного Петра Анатолійовича Кравченка дружня та сусідська кафедра правознавства, створена за безпосередньої участі славного декана, розмірковуючи щодо ролі останнього у житті факультету та університету, вирішила визначити його правові функції та роль у житті історичного факультету.

До **загальносоціальних** функцій Петра Анатолійовича належать:

– *гуманістична* — любов Петра Анатолійовича до факультету і факультету до Петра Анатолійовича безмежна;

– *організаторсько-управлінська* — краще Петра Анатолійовича ніхто не може визначити та розв'язати соціальні, економічні, навчальні та інші чисельні проблеми факультету;

– *інформаційна* — Петро Анатолійович чітко інформує про волю керівника факультету всіх учасників навчально-виховного процесу;

– *оцінно-орієнтувальна* — Петро Анатолійович вичерпно оцінює поведінку учасників навчально-виховного процесу на факультеті з огляду на закони факультету, вказує на безконфліктні, соціально допустимі способи й засоби задоволення їхніх потреб у межах правомірної поведінки;

– *ідеологічно-виховна* — як визначний філософ сучасності формує у колективі факультету історико-правовий світогляд, виховує моделі етичної поведінки;



— *гносеологічна* — як видатний науковець сучасності, автор чисельних монографій та наукових розвідок Петро Анатолійович сам виступає як джерело знань.

До *спеціальних* юридичних функцій відносимо:

— *регулятивну* — вся діяльність Петра Анатолійовича на посаді декана історичного факультету спрямована на врегулювання суспільних відносин серед студентського та викладацького колективу, закріплюючи стандарти чемної поведінки, в першу чергу, власним прикладом в роботі й особистому житті.

— *охоронну* — ніхто крім Петра Анатолійовича не може краще спрямувати власні зусилля на охорону законних прав та інтересів історичного факультету, на забезпечення поваги до честі та гідності, недоторканості та безпеки його членів.

На підставі вище викладеного кафедра правознавства приходить до **висновку**: роль Петра Анатолійовича в житті факультету є визначною, видатною, вирішальною, у зв'язку з чим, кафедра бажає йому здоров'я, удачі, натхнення для подальшого, необмеженого у просторі та часі виконання своїх функцій.

*Хай кажуть, що літа летять і не вернути їх назад,
Та їх вертати і не треба, бо в кожному віці свій є смак.*

*У юності — свої закони, у зрілості — свої права,
Буває впевнені й невтомні, буває — «кругом» голова.*

*Але це не про ювіляра, шанованого й популярного,
По своєму в житті відважного, і внутрішньо, і зовні гарного.*

*Бо так заведено було у колективах вже давно,
Що 60 — то відчуття впливає на життя-буття.*

*Та зміни модні і довершені піклуються про наші звершення,
Торує далі шлях тернистий, серйозно, гідно, урочисто.*

*Із Вами ми з'явилися на світ, і день народження справляли,
Статті доцентів написали, і юросвіту здобували.*

На ноги стали вже, зміцніли, ідемо далі поруч Вас,
І у середній перспективі професор буде серед нас.

Всю критику завжди сприймали, як — ні,
то правдоньку шукали,
Але серйозних Ви претензій до нас не мали зроду-віку,
Віншуємо ми Вас сьогодні і як декана, й чоловіка.

І як філософа-пророка, як дідуся, що ще нівроку,
Як чуйного главу родини всі Вас вітають в іменини.

Та наші щирі привітання і кафедральні побажання
Летять в сімейне Ваше коло, щоб
все сімейство — лиш навколо.

Щоб внук уже по-філософськи Вам тост упевнено сказав,
Щоб ректорат вітав гарненько, поцінував, пошанував.

Щоб факультетські колежанки стояли в черзі до Вас зранку,
Колеги дружно привітали і слова щирі Вам сказали.

Бажаєм просто і успішно йти на роботу, як на свято,
Вирішувати всі проблеми, хай скільки їх не є багато.

Летить на крилах у домівку, де Вас найближчі всі чекають,
А спокій, мир, гостинність, щастя
як друга Вас нехай сприймають.

Життя прекрасне і величне, що не описано у казці
Вам пророкує Ваше чадо, що наймолодше — правознавці.

Завідувач
кафедри правознавства,
к. і. н., доцент



Т. В. Жалій



*Колектив кафедри
філософії*

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ПЕТРЕ АНАТОЛІЙОВИЧУ!



Сердечно вітаємо Вас із знаменною подією у Вашому житті — 60-ти річчям з Дня народження!!!

Своєю плідною працею, здібностями, енергійністю, людяністю та щирим і небайдужим ставленням до справи Ви, шановний ювіляре, здобули заслужену шану і глибоку повагу своїх колег, близьких Вам людей, трудового колективу Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Нехай Ваші будні та свята будуть щедро наповнені успішними справами, а оселя до вінця повниться статками, в родині панує добро та злагода, а серце повниться любов'ю.

Щиро зичимо Вам міцного здоров'я, щасливих літ у злагоді та мирі!



Прийміть вітання наші щирі:
Хай Ваша доля розквітає,
Нехай в достатку і здоров'ї
Проходять всі Ваші літа.
Хай Вам рікою щастя ллється,
Нехай в сім'ї добро ведеться.
Хай серце не знає печалі і болю.
Бажаємо щастя й щасливої долі,
Блакитного неба й злагоди в хату,
На хліб і на сіль були щоб багаті!

Хай добрий Ангел береже повік
Вогонь зорі, що долею зветься.
Життя, неначе вишитий рушник
Багрянцем калиновим усміхнеться.
В житті нехай завжди царює свято,
А поруч будуть друзі й доброта,
Успіхів у всьому, радості багато
Й тепла на кожну мить, на благії літа!

*З повагою і найкращими побажаннями колектив Вашої
рідної кафедри філософії*

*Заступник
завідувача кафедри філософії,
к. філос. н., доцент*

В. М. Вакуліна



Колектив кафедри політекономії

*Ничто так не приободряет человека,
как личный опыт...*

Михаил Жванецкий

Обговорюючи формат вітальної статті, ми, друзі та колеги ювіляра з кафедри політекономії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, дійшли згоди, що для вченого ця рубіжна дата — початок періоду «вітальних» п'ятирічок: 60, 65, 70, 75..., із цифрою 101 десь далеко попереду. Не варто підводити підсумки, навіть попередні. Як показує історія, на обраній ювіляром стежі філософської рефлексії, саме в цьому віці і починається серйозна робота. Варто сказати про ювіляра найважливіше.

Нам спало на думку, що ніхто краще не розкаже про філософа, ніж він сам. Тож характеризуючи його, звернемося до його наукових робіт, максимально використаємо його риторичу.

Петро Анатолійович — автор наукової роботи «ІНТЕГРАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ В СУЧАСНУ УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВОТВОРЧУ КОНЦЕПЦІЮ (СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)», за неї він отримав ступінь доктора філософських наук. Як ключову категорію, яскраву ілюстрацію, основу власного розуміння історико-культурних тенденцій у державотворенні Петро Анатолійович обирає ДОСВІД, визначаючи його як єдність умінь і знань, чуттєво-емпіричне пізнання дійсності, яке базується на практиці, відчуттях і сприйняттях людини, сукупність нагромаджених знань і суспільної практики людей, підґрунтя пізнання і критерій істинності знань про навколишню дійсність.



Вважаємо, що саме ДОСВІД доволі повно характеризує ювіляра. Він насправду людина досвідчена, навчена життям. Про нього можна сказати: він сучасний ідеал — освічений та досвідчений; а словники пропонують синоніми: бувалий, майстерний, знаючий, практичний, старий горобець, стріляна птиця, третій калач; вправний, пройшов вогонь, воду і мідні труби, з семи печей хліб їв, не промах... Насправді в ньому дивовижно поєднуються трактування ДОСВІДУ філософськими школами різних часів.

Йому притаманні кантівські апіорні (доДОСВІДНІ) форми розуму, синтез відчуттів, який визначає активну роль суб'єкта, що пізнає.

Живе у ньому гегелівське пізнання як багаторівневий процес, рух свідомості, яка ставить перед собою мету. Оскільки досягнутий результат з поставленою метою збігається не завжди повністю, в процесі порівняння бажаного з досягнутим Петро Анатолійович трансформує, перетворює погляд на ті чи інші предмети, формує нове знання, що власне і складає ДОСВІД.

Він безумовно володіє і ДОСВІДОМ у суб'єктивно-ідеалістичному розумінні. Йому не чужі прагматизм і інструменталізм (ДОСВІД як «інструментальний» план використання речей), екзистенціалізм (ДОСВІД як внутрішній світ безпосередніх переживань суб'єкта), неопозитивізм (ДОСВІД як різні стани свідомості суб'єкта).

Одночасно його ДОСВІД діалектичний, похідний від об'єктивної реальності, мислиться й як процес активного, перетворюючого впливу на зовнішній світ, і як результат цього впливу у вигляді знань та вмінь, як процес взаємодії суб'єкта з об'єктом.

По суті у ньому поняття ДОСВІДУ збігається з категорією ПРАКТИКИ, зокрема, експерименту, спостереження. На їх основі формується унікальний ДОСВІД Петра Анатолійовича як результат пізнання, сукупність історично сформованих знань.

Істотну його характеристику становить не тільки НАКОПИЧЕННЯ, а й ПЕРЕДАЧА ДОСВІДУ поколінням студентів, а віднедавна — і власному улюбленому ОНУКОВІ. Цей ДОСВІД об'єктивується в предметній і мовній формах, не завжди стандартних, у цінностях культури, не тільки формальних. Проголосивши в ТЕОРІЇ — у наукових працях, і на



ПРАКТИЦІ — на факультетському та університетському рівні — принципи інтерсуб'єктивності, постійного суспільного діалогу, плюралізму і конкретно утвердивши їх у світоглядній, політичній, релігійній та інших сферах, Петро Анатолійович успішно обходить гострі конфронтаційні кути багатьох соціальних проблем, пов'язаних з необхідністю співіснування й рівноправного розвитку різних груп інтересів у єдиному суспільно-науково-освітньо-когнітивно-життєвому просторі.

І хоча складність економічного становлення, історичний вантаж минулого, помножені на стрімке зростання демократичних перетворень, зумовили цілу низку нових суперечностей і проблем політичного, ідеологічного та національного характеру, їх Петро Анатолійович розв'язує компромісним шляхом на ґрунті національного менталітету та використання історичного ДОСВІДУ всього людства. У предметному полі інтеграції його власного культурно-історичного ДОСВІДУ в єдину національну систему державобудівничих цінностей, об'єднання зусиль партій і рухів, єдності регіональних та етнічних векторів, визначальна роль належить його єдності з родиною, колективом кафедри, історичним факультетом, Полтавським національним педагогічним університетом імені В. Г. Короленка, нашим містом, рідною країною.

Нового Вам, яскравого та незабутнього, ДОСВІДУ, Петре Анатолійовичу!

*Завідувач
кафедри політекономії,
д. е. н., професор*

Л. І. Яковенко



Моргун Володимир Федорович,
к. псих. н., професор,
професор кафедри психології

**ДОРОГОМУ І ВЕЛЬМИШАНОВНОМУ
ПЕТРУ АНАТОЛІЙОВИЧУ
з найкращими побажаннями здоров'я,
щастя, успіхів
у День 60-річного Ювілею
присвячується!**

*Хто б міг подумати, що хлопцю — шістдесят —
Настукало в лічильнику космічній!?
Хоча з того, чого він вже досяг.
Це виглядає досить органічно:
Завкафедри, філософ і декан,
До того ж — доктор і професор!
У нашій закладі про все це кожен зна,
Тому скажу про те, що мені «известно».
Про те, що Петя наш — чудовий сім'янин,
З двома красунями на Ворсклі проживає;
Дружина з донькою — рятують від сивин,
І ювіляр їм щиро віддячає!
А хто з вас знає про його куліш?
А як майстерно дрова він рубає!
А то — утне Омар Хайяма вірш,
Який складають мудрії рубаї...
Що ж, Анатольч, перший тайм позаду,
Добряче у рахунку Ти ведеш,
Але й у другому — розслабитися «не надо»;
Заб'ють тобі, якщо сам не заб'єш!
То ж Кравченка чекають ще вершини:
Академічні, зокрема, здолать
Прийдеться в другій долі половині,
Онуків, правнуків на ноги піднімать...
Тримайся, друже, май міцне здоров'я,
Живи і радуй увесь білий світ!
Хай він віддячить Тобі щирою любов'ю!
Не поспішай писати заповіт...*

З повагою



Кравченко Ольга Данилівна,
старший викладач кафедри психології
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка, дружина ювіляра

*Душа сказати хоче так багато
В цей ювілейний день твого життя,
Лише слова не просто підібрати,
Щоб виразити ними почуття.*

*Слова, які б змогли вмістити в собі
Мої і щирість, й хвилювання
І вдячність, гордість і кохання...
Сьогодні стати тим вітанням,
Яке не байдуже тобі.*

*На рушнику прожитого тобою
Багато різних кольорів,
Якими позначала доля —
Те, що втрачав і що зумів,*

*Що з легкістю тобі давалось,
А де зійшло і сім потів,
Поки реальністю ставало —
До чого прагнув і хотів.*

*В мереживі цих плетених узорів
Виразно бачу колір доброти,
Надійності і мудрості, й любові —
Якими так багатий ти.*

*Тож хай не вицвітуть ніколи
Попри всілякі труднощі життя
Яскраві кольори твоєї долі,
В яку колись ввійшла і я...*



Єрмак Олександр Петрович,
*к. і. н., професор кафедри історії України,
заслужений діяч науки і техніки України,
заступник декана історичного
факультету з наукової роботи*

ТАЛАНОВИТИЙ КЕРІВНИК І ОРГАНІЗАТОР

У 70-80-і роки історичному факультету Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка не щастило з деканами. Деякі із викладачів, попрацювавши на цій посаді рік-два, а то й півроку, залишали її через хворобу, сімейні обставини, прагнення отримати в іншому місці більш комфортну квартиру (в нашому виші питання житла завжди вирішувалося важко). Окремі доценти, погодившись стати деканом, не мали для цього відповідних організаторських здібностей, іноді намагалися керувати колективом факультету авторитарними методами, не виявляючи належної поваги до підлеглих. У результаті страждала справа. Не було належної узгодженості між деканатом і кафедрами, викладачі не виявляли ініціативи у навчальній та науковій роботі, точилися чвари, затискала критика.

І ось настали часи «перебудови і гласності». Поступово процеси демократизації торкнулись і вищої школи. У 1989 році професорсько-викладацький склад та представники факультету отримали право самим обирати декана. Зрозуміло, що серед викладачів та студентів точилися жваві розмови, хто ж обійме цю відповідальну посаду? Авторитетний в колективі професор Павло Мусійович Денисовець якось звернувся до мене із запитанням: «Кого я хотів би бачити деканом?». Почувши мою відверту відповідь, що ще не визначився, порадив придивитися до постаті Петра Анатолійовича Кравченка. І навіть свої аргументи: молодий, має хорошу освіту — закінчив філософський



факультет Київського університету, захистив кандидатську дисертацію, має всі перспективи написати докторську і, головне, вміє працювати з людьми: набув організаторського досвіду, два роки пропрацювавши головою профкому інститут, рік — заступником декана історичного факультету. Відверто кажучи, до того я був знайомий з П. А. Кравченком так би мовити опосередковано — працювали ми на різних кафедрах, зустрічались на зборах, нарадах. І все ж, з вдячністю прислухався до поради свого наставника Павла Мусійовича.

Збори колективу історичного факультету по виборах декана відбулися у грудні 1989 року. Вони проходили у присутності ректора, проректорів, усіх викладачів. Обговорення кандидатур (а їх було багато) тривало довго, бурхливо. Виступило багато викладачів, серед них і я, підтримав кандидатуру П. А. Кравченка. Не зважаючи на тиск з боку ректора — професора І. А. Зязюна, який бачив на посаді декана іншу людину, більшість присутніх на зборах в ході таємного голосування підтримали саме Петра Анатолійовича.

Відтоді минуло близького року, я був обраний на конкурсній основі спочатку завідувачем кафедри історії України, а потім — спеціальних історичних дисциплін і географії, яку створили у зв'язку із відкриттям на факультеті спеціальності «історія і географія». Ось тоді власне й розпочалася наша співпраця. Спільно ми склали навчальні плани з нової спеціальності, іншу відповідальну документацію. Спільно їздили до Харкова і Сум, де в університеті й педінституті були географічні факультети, там вивчали організацію навчальної та наукової роботи, проведення польових практик, оформлення кабінетів фізичної й економічної географії, краєзнавства, склали перелік необхідних приладів та унаочнень. Спільно вирішували й кадрові питання, нерідко буквально умовляючи викладачів з Полтавського кооперативного інституту, вищих навчальних закладів з інших міст переходити працювати на нашому факультеті.

З «нуля» довелося створювати й матеріально-технічну базу кафедри. Завдяки комунікабельності П. А. Кравченка вдалося знайти спільну мову з командуванням авіадивізії та вищого зенітно-ракетного училища, які тоді дислокувалися в Полтаві й військові передали нам чимало геодезичних, топографічних і метеорологічних приладів, комплекти різних карт, планшетів.



Різними шляхами декан допомагав нам із забезпеченням інструментами, приладами, наметами, посудом для проведення польових географічних та археологічної практик. Поступово за підтримки декана, який допомагав з матеріалами, художниками-оформлювачами, викладачі нашої кафедри обладнали кабінети фізичної та економічної географії, картографії, історіографії історії України, історичного краєзнавства Полтавщини. За кілька років кафедра спеціальних історичних дисциплін стала одним з провідних підрозділів інституту, пройшла всі необхідні міністерські акредитації.

П. А. Кравченко був серед тих вчених факультету, хто стояв біля витоків заснування в листопаді 1998 року наукового збірника «Історична пам'ять». Він виходить з друку двічі на рік і зареєстрований Вищою атестаційною комісією Кабінету Міністрів України як фахове видання із спеціальності «Історія». П. А. Кравченко є беззмінним членом редколегії часопису, веде у ньому рубрику «Методологія історії». Його статті з філософії історії рекомендуються студентам, магістрантам і аспірантам при вивченні таких дисциплін як історіографія історії України, історіографія всесвітньої історії, історія філософії.

Декан постійно дбає про розвиток прекрасних традицій наукової роботи студентів. Починаючи з 1998 року щорічно навесні відбувається звітна наукова студентська конференція з обов'язковою публікацією збірника тез виступів студентів-науковців. У нас склався своєрідний поділ праці: Петро Анатолійович відповідає за друк збірника, я, будучи заступником декана з наукової роботи, редакую матеріали конференцій. За 15 років видання збірника не було жодного випадку, аби студенти-члени СНТ та їх наукові керівники вчасно, в день проведення конференції, не тримали у своїх руках цю щойно надруковану книгу.

Кажуть, справжня людина пізнається у праці та спілкуванні з іншими людьми. Виходячи з цих критеріїв, ми можемо оцінити П. А. Кравченка як талановитого керівника кількасотенного колективу, що всією душею уболіває за стан справ на історичному факультеті, розуміє й враховує інтереси викладачів, співробітників і, особливо, студентів, вміло спрямовує їх трудову та творчу активність у потрібне для суспільства русло.



Шевчук Сергій Миколайович,
*к. геогр. н., доцент кафедри
географії та краєзнавства,
заступник декана історичного
факультету з навчальної роботи*

Шановний Петре Анатолійовичу! У наш час досить важко переоцінити значення освіти й важливість усього навчального процесу в цілому, як для окремої людини, так і для країни. У стінах нашого факультету виросло чимало гарних спеціалістів, професіоналів своєї справи. А скількох Ви ще поставите на ноги і дасте щасливий квиток в успішне трудове життя. Мені випало щастя бути Вашим студентом, а сьогодні працювати під Вашим керівництвом в деканаті історичного факультету. Колеги та учні високо цінують професіоналізм, новаторський підхід до розв'язання фундаментальних наукових та повсякденних життєвих проблем, уважність, особисту відповідальність, скромність Петра Анатолійовича. А спільна праця професорсько-викладацького складу та студентського колективу створює на факультеті атмосферу навчання, ділового спілкування, творчості й успіху.

Ви — керівник досить складного механізму — історичного факультету. У Ваших руках знаходиться не лише організація навчального процесу, але і адміністративне, господарське, викладацьке та студентське життя нашого факультету. Очевидно Бог благословив Вашу працю і працю всього історичного факультету, який являє сьогодні, під Вашим керівництвом, єдиний злагоджений організм, об'єднаний ідеєю служіння історичній та географічній освіті і науці. Головне досягнення історичного факультету — твердий дух традицій нашого університету, який під Вашим керівництвом свято зберігається й примножується серед викладачів та студентів. Неможливо не радіти з успіхів факультету, оскільки ці успіхи збагачують віко-



ву скарбницю української освіти і сприяють розвитку вітчизняного гуманітарного знання.

Попри все відзначене, Петро Анатолійович є комунікабельною, толерантною високо освіченою, духовно багатою і творчою Людиною, цікавим співрозмовником, завзятим диспутантом, патріотом своєї Батьківщини й університету, взірцем для викладачів та студентів. Тож бажаю Вам не втратити цієї здатності знову й знову дивувати нас, відкриваючи нові й нові сторони своєї щедрої душі.

Петре Анатолійовичу, щиросердно дякую за Вашу працю і турботу.

Свій ювілей Ви зустрічаєте у розквіті творчих сил з вагомими науковими здобутками, продовжуючи невтомно, з високою віддачею розвивати українську науку, досліджувати проблеми філософії.

Сердечно вітаю ювіляра — високопрофесійного творчого науковця, вимогливого педагога, щирю й доброзичливу людину. Бажаю творчого довголіття, успіхів у науковій і педагогічній діяльності, здійснення усіх задумів і планів, доброго здоров'я, тепла та затишку в родинному колі.





Вільховий Юрій Віталійович,
*к. і. н., доцент кафедри всесвітньої
історії та методики викладання історії,
заступник декана історичного
факультету з виховної роботи*

Петро Анатолійович Кравченко належить до того типу керівників, які асоціюються з одним терміном — «порядок». Саме порядок характерний для його багаторічної викладацької та керівної роботи на посадах завідувача кафедри філософії й декана історичного факультету. Петро Анатолійович вирізняється спокійним і врівноваженим характером, вмінням вислухати й зрозуміти співрозмовника. На риси характеру накладається природна зібраність, чіткість та лаконізм. Інколи, слухаючи Петра Анатолійовича, дивуєшся: як в одній людині поєднуються риси дослідника-філософа і організатора-господарника, адміністратора.

Петро Анатолійович Кравченко — це справжній, глибокий науковець. Його потужну теоретичну підготовку та ерудицію відзначають як студенти, так і викладачі. Наукові пошуки Петра Анатолійовича різнобічні. Він ніколи не зупиняється на досягнутому, завжди прагне до вдосконалення і у цьому є взірцем для інших. Професор добре знайий у наукових колах нашої держави та поза її межами.

Під його керівництвом кафедра філософії в університеті перетворилася на потужний науковий осередок, локомотив вітчизняної філософської науки. З його легкої руки вийшло дуже багато здібних молодих науковців, які отримали своєрідну путівку у велике життя.

У своїй діяльності Петро Анатолійович завжди дотримується певних принципів. Зокрема, очолюючи історичний факультет, він уважно слідкує за тим, щоб зберігалася стабільна структура кафедр, не розмивався їх науковий потенціал.



Керуючи деканатом, Петро Анатолійович прагне завжди підтримувати систему і ритм роботи адміністративного персоналу, не допускає збоїв графіку навчального процесу, контролює дотримання трудової дисципліни. Іншими словами, тримає руку на «пульсі життя» історичного факультету. Інколи, усі дивуються із надмірної суворості декана: «... та давайте відмінимо ці пари, свято ж... он, на інших факультетах...». Проте, він у своїй позиції непохитний: навчання — перш за все! З іншого боку, непоодинокими є випадки, коли студенти та викладачі історичного факультету (вчасно виконавши графік навчального процесу) відпочивають, а на інших факультетах університету проходять заняття.

Петро Анатолійович постійно дбає про благоустрій факультету, що включає в себе оновлення аудиторних фондів, якісне комп'ютерно-інформаційне та методичне забезпечення, ремонт навчальних приміщень, виготовлення інформативних стендів про життя факультету та діяльність кафедр.

Петро Анатолійович дбає і про дозвілля факультету. За його активної ініціативи та підтримки за останні сім років було організовано екскурсійні поїздки викладачів факультету на Чернігівщину, Черкащину, Дніпропетровщину, Південь України. Це надзвичайно згуртувало факультетські кафедри, стало важливим чинником для зміцнення колективу історичного факультету. У цих поїздках брали участь і студенти. Це, в результаті, сприяло налагодженню дружніх відносин між ними та викладачами.

Під особливим контролем декана перебувають тижні історичного факультету. За ініціативи Петра Анатолійовича в останні роки цей процес набув чіткої упорядкованості. З року в рік творча майстерня факультету роздруковує все більш насичені та різнопланові програми заходів, які включають в себе наукові, навчально-методичні, культурні, мистецькі та спортивні досягнення студентів і викладачів.

Петро Анатолійович турбується і про розвиток художньої самодіяльності історичного факультету. До речі, сам він є глибоко ліричною натурою. На факультеті розвиваються народні пісенні колективи «Чебрець», «Тисяча років музики»; утворилися і діють вокальний гурт «Черемшина», студентський театр «Фабула». Досить часто, Петро Анатолійович виступає ініціато-



ром студентських концертів, навіть замовляє пісні виконавцям, а також пильно стежить, щоб на факультеті розвивалися різні напрямки і жанри студентської творчості. Особливо він опікується жіночою командою з аеробіки. Під патронатом декана завжди проходять виступи спортсменів факультету. Петро Анатолійович особисто відвідує змагання і палко вболіває за своїх студентів. Крім того, кожної зими декан організовує спортивну команду викладачів факультету для участі в університетських змаганнях. Слід зауважити, що Петро Анатолійович є кандидатом у майстри спорту з легкої атлетики і сам неодноразово був учасником волейбольної команди.

Декан історичного факультету багато працює над розвитком студентського самоврядування. Він відкритий для спілкування з пересічним студентом, до нього можна завжди і без перешкод потрапити на прийом, звернутися за допомогою. У спілкуванні зі студентами він завжди виявляє теплі батьківські риси, оперативно, дієво й предметно вирішує питання. Організаторські здібності декана, його людяність завжди відзначають і батьки студентів.

Останнє десятиліття життя історичного факультету пройшло досить бурхливо: вибори, революції в державі, часті комісії, перевірки, постійні методичні нововведення і перетурбації. Історичний факультет з честю проходив усі випробування. Величезна заслуга у цьому декана факультету.

Петро Анатолійович Кравченко — товариська, дружня, доброзичлива людина. Своім характером і вдачею він немовби передає неповторну красу, мелодійність і духовність Чернігівської землі. Спілкуючись з ним, відчуваєш неповторний український народний дух, селянську загартованість, знання життя й, мабуть, приховані, непересічні творчі здібності (як в розумінні народної пісні, так і в написанні віршів).

У День світлого ювілею бажаємо йому козацького здоров'я, творчої наснаги, родинного щастя, злагоди, добробуту, успіхів у роботі, науці, і безперечно, міцності духу!



***Демиденко Тетяна Прокопівна,**
к. і. н., доцент кафедри історії України,
заступник декана історичного
факультету з виховної роботи
в 1991-2008 рр.*

Зізнаюся щиро: не люблю писати про людей «з нагоди», як і не розумію досі сенсу нагород «з нагоди», адже якщо хтось вартий відзнаки, то чому б не пошанувати гідного, не чекаючи ювілеїв, річниць тощо? Однак, попри дещо упереджене ставлення до так званих «датських» (у зв'язку з певною датою) панегіриків, охоче взялася за перо, коли випала нагода сказати слово про Петра Анатолійовича Кравченка, з яким працюю понад чверть століття, з яким належу до одного покоління, співпраця з яким на посаді заступника декана з виховної роботи упродовж більш як десяти років залишила теплі спогади.

Як викладач, завідувач кафедри, доктор філософських наук, Заслужений працівник освіти України, науковий керівник когорти аспірантів, глава наукової школи, професор Кравченко має визнання в університеті й поза його межами. Мені ж хочеться передовсім відзначити його як декана історичного факультету, який він очолює з невеликою перервою вже майже двадцять років.

Відразу зазначу: керувати колективом, переважна більшість викладачів якого — неординарні, самодостатні особистості, а студенти з перших днів навчання успадковують традиційні для істфаку незалежність суджень, свободу самовираження, демократизм у відносинах з педагогами — річ украй складна. Тут потрібні риси вимогливого й принципового лідера, вмілого організатора, авторитетного й досвідченого викладача, науковця і суто людські чесноти — небайдужість, гуманність, здатність до співчуття, співпереживання, турботливість. Вочевидь, ці якості притаманні Петру Анатолійовичу Кравченку, адже він уперше став деканом у далекому 1989 році — у добу



«перебудови», під гаслами якої демократизація і гласність сягнули таких меж, що факультет обирав декана на загальних зборах з-поміж кількох поважних претендентів!

Як заступник декана з виховної роботи, я завжди зустрічала підтримку і розуміння з боку Петра Анатолійовича. То були непрості, але дуже цікаві роки — час сподівань на краще, час бурхливих подій у політиці, культурному житті, час виникнення нових традицій на факультеті. Саме тоді народилися й, завдяки підтримці декана, прижилися своєрідні «оглядини» першокурсників — «Знайомтесь, перший курс!», прощальні вечори випускників на кшталт останнього дзвінка в середній школі — «За сто днів до наказу», гала-концерти в межах Тижня факультету «Зірки істфаку», поетичні світлиці та інші форми виховної роботи.

Таке жваве й змістовне дозвілля, спільні вечори відпочинку, активне впровадження кафедрми факультету нових позааудиторних форм роботи зі студентами сприяли згуртуванню колективу факультету, високому тону його життя. Певна, що не лише мені як заступнику декана з виховної роботи, але й сотням наших студентів запам'яталися ці роки, коли молодий, сповнений цікавих творчих задумів декан активно й цілеспрямовано почав втілювати в життя факультету свої плани.

Не можу не згадати з вдячністю започаткування Петром Анатолійовичем ще однієї прекрасної традиції — організацію кількадечних поїздок викладачів та студентів факультету за ретельно продуманими екскурсійними маршрутами, що давали можливість на власні очі побачити пам'ятні історичні місця України.

Скільки корисних і незабутніх вражень винесли ми з цих поїздок! Черкащина, Чернігівщина, Дніпропетровщина, Запоріжжя — хіба забудуться відвідини хутора Суботів — батьківщини Богдана Хмельницького, маєтку Тарновських, Батурина, Канева, Хортиці й інших дорогих кожному українцеві пам'ятних місць! Зафільмовані нашими викладачами, ці поїздки й зараз є одними з найприємніших спогадів для всіх їхніх учасників.

Тож, вітаючи ювіляра, радо долучаю до численних віншувань на його адресу й свої побажання: хай завжди поруч будуть рідні і друзі, хай множаться вдячні учні, хай довгою й щасливою буде життєва дорога, літа ж бо для філософа — лише додаткове джерело мудрості!



Жалій Тамара Віталіївна,

*к. і. н., завідувач кафедри правознавства,
декан факультету фізичного виховання*

О невгамовний час, зачекай, зупинись хоч на хвилючку. Та не слухає він, а разом з ним минають роки, які нас пов'язують із рідним педагогічним. Здавалося, зовсім нещодавно студенткою історичного факультету поспішала на лекції з філософії до професора П. А. Кравченка. З величезним прагненням до розуміння намагалася осягнути те, про що з такою легкістю і знанням розповідав лектор. Семінари... дискусії про вічне... спроби узагальнити матеріал з альтернативних підручників (їх наприкінці 90-х вистачало)..., робота з першоджерелами... заслужені поточні оцінки... Як давно, і, водночас, зовсім нещодавно це було. Рідний читальний зал №2, відсутність вільних місць, черги за літературою, жорсткий пропускний режим. А після всіх перешкод — на руках новенька література. Насолоджуєшся нею до 20.00, можна взяти додому — допрацювати в гуртожитку, але о 8.25 — здати назад, адже покарають невідачею замовлення.

Два семестри — позаду, безсонна ніч, і вже літня сесія — за плечима, а в заліковці красується «п'ятірочка» з цієї вкрай складної дисципліни, яку студентам другого курсу осягнути не завжди вдається. Запам'яталося його: «Нагорна, можете відповісти на два (замість трьох) запитання», і повні захвату очі й свій затамований подих, оскільки два питання знала ідеально (з історії філософії та соціальної філософії).

Швидко промайнуло ще два роки — і вже до Петра Анатолійовича заходимо в кабінет декана: вирішуємо спільно важ-



ливі поточні питання, узгоджуємо графік чергування в аудиторіях, гуртожитку, заплановані концерти, море планів, безліч перспектив, адже була тоді профоргом та культоргом історичного факультету. Не забуваються його тривалі виступи після концертів: усіх похвалить, заохотить, вручить грамоту, а кому й не солодко доводилося.

Наш п'ятий курс випуску 2003 року на факультеті був особливим, оскільки тоді був найменший набір, а додатковий фах — правознавство, звів нас — небайдужих до принципів Феміди людей — у дружній колектив груп ІП-52, ІП-53. Думаю, викладачі до сьогодні згадують окремі прізвиська. Декан знав усіх, не ображався на наші витівки у ході концертних програм, візиткою яких були чорні вуса актора і обов'язковий зв'язок тексту з чимось «таким дуже філософським». Упізнавана особистість у студентському середовищі, на заняттях, у позанавчальний час, на кубках декана із футболу. Спорт підтримував завжди: нас дівчат, волейбольну збірну факультету, хлопців-футболістів, які були тоді конкурентоздатними навіть на фоні студентів факультету фізичного виховання. Моє знайомство в статусі студентки продовжилося як з адміністратором, менеджером, лідером студентсько-викладацького колективу історичного факультету.

Наступна сторінка історії мого спілкування з Петром Анатолійовичем уже пов'язана з аспірантурою рідної кафедри історії України, для вступу до якої факультет дав рекомендацію, озвучену деканом на нашому випускному. До вступного з філософії люди готувалися місяцями, в мене такого часу не було. Робота в школі, вища юридична в Харкові, навантаження на кафедрі. Недовчила й мала проблеми з гносеологією, вона мені й на кандидатському трапилася. Тому продовжую пізнавати й надалі цей незвіданий навколишній світ і найзагадковіший його феномен — життя.

Завжди критичний і вимогливий, суворий та розважливий, мудрий і справедливий — такий він постає в моїх очах як аспірантки й молодого викладача на історичному факультеті. Він бачить усе: невчасний прихід викладача, студентів, завчасне завершення пари, неправильний запис у журналі, завищену



оцінку, відсоток якості, що не дотягує до 56%, причому має таке інтуїтивне відчуття, що й вирізняє його з-поміж інших, адже людина — на своєму місці.

Так склалося життя, що зараз — колеги по деканському цеху, підлегла як завідувач кафедри по факультету, а в житті — вихованка й не найгірша у викладацькій біографії студентка Петра Анатолійовича Кравченка.

Тому хочеться йому побажати нестримності й руху, продовження у внуках, визначення життєвих пріоритетів і подолання навіть нездоланих життєвих рубежів. І не забувати вислів О. Хакслі: «Досвід — це не те, що відбувається з людиною, а те, що робить людина з тим, що з нею відбувається».





Шебітченко Антоніна Петрівна,
к. філос. н., доцент кафедри філософії

Думки кожної людини мають здатність переноситися в той чи інший період її життя. У даному випадку, зустріч з ювіляром була більше 30 років тому. На кафедру прийшов працювати молодий асистент, досить приємний зовні, допитливий, зібраний, професійно підготовлений. Навантаження по кафедрі й різного роду завдання виконував чітко і успішно.

Відповідальність та наполегливість П. А. Кравченко проявив і під час навчання в аспірантурі Київського університету. Успішно захистив дисертацію, став кандидатом філософських наук.

Отримавши довіру студентів нашого вузу та керівництва, був обраний головою профспілкової організації. Досить швидко, оволодівши «секретами» профспілкової роботи Петро Анатолійович успішно здійснював керівництво роботою профспілкового комітету студентів, а це надзвичайно широкий аспект діяльності: навчання, художня самодіяльність, відпочинок, оздоровлення студентів тощо.

Наступний етап — це праця на посаді заступника декана історичного факультету. Уміння співпрацювати зі студентами, викладачами допомогло Петру Анатолійовичу швидко адаптуватися в колективі факультету, завоювати повагу та довіру, а згодом бути обраним і деканом факультету.

Багато років працює на цій посаді наш ювіляр, докладає зусиль, щоб факультет був одним із кращих у вузі, тому на факультеті здійснюється лише фахове навчання студентів. Колектив викладачів під керівництвом декана плідно працює над всебічним розвитком майбутніх учителів, готуючи їх до педа-



гогічної діяльності. Студенти мають змогу займатися спортом, художньою самодіяльністю і, безумовно, науковою роботою.

Зусиллями Петра Анатолійовича в наш непростий час постійно поліпшується матеріально-технічна база факультету, проводиться величезна робота з організації численних видів практики студентів, здійснюється не лише виховна робота зі студентами, а й, якщо цього вимагає ситуація, залучаються батьки (батьківські збори, індивідуальні бесіди).

Особливо хочеться підкреслити здатність Петра Анатолійовича, маючи великий об'єм проблем, виокремлювати головне і наполегливо досягати мети. Таким є стиль керівництва і на історичному факультеті, і на кафедрі філософії, яку він очолює 21 рік.

Скарбничка душі нашого ювіляра вмщує порядність, щирість, оптимізм, сердечність, доброзичливість, прагнення допомогти кожному, хто цього потребує — чи викладач, чи студент.

Зрозумілими є його принциповість, вимогливість, зауваження, які засвідчують бажання досягнути в колективі результативної, творчої атмосфери і успіху.

Відповідно до давньої мудрості, Петро Анатолійович збудував дім, виростив доньку (а тепер ще й онука), посадив сад. Це і є щастям для людини, яка все життя робить щасливими інших людей, а не лише себе.

Хочеться побажати ювілярові, щоб такий стан творчої насаги тривав ще довго, людська шана не покидала, здоров'я примножувалося, діти радували, а колеги завжди розуміли керівника і працювали з ним в одному напрямку.

Многая літа!!!





Шаповал Лариса Іванівна,

*к. і. н., доцент кафедри історії України,
випускниця історичного факультету
1993 р.*

Напевне слів таких ніхто ще й не придумав, щоб в словах тих вмістити все про Вас. Ви — порядність, доброта і скромність. Ми цінуємо і любимо Вас повік. Живіть в злагоді, здоров'ї та любові, як найдовше радуйте Ви нас. Ваше тепло в серцях пливе струмками і зігріває сонцем навесні й проростає ніжними ростками, що пелюстками вдячності цвітуть.

Традиційно українська родина була великою, так і наша студентська родина нараховувала біля 200 чоловік на другому курсі, які стали випускниками історичного факультету в 1993 році. Педагогічний колектив Полтавської області та України поповнився кваліфікованими спеціалістами — учителями історії та правознавства. Ми — випускники, маючи витоки виховання у колі власних родин, у стінах славетного педагогічного вузу навчилися розуму, добру, взаємопорозумінню, людяності, щоб у майбутньому з нас викладачі-педагоги і Ви, Петре Анатолійовичу, зробили з нас справжніх людей з великої літери. Моральні і духовні якості людини завжди високо цінувалися, а в родинному житті були неоціненним скарбом. Тому лише життєвий досвід, оптимізм, стійкість, уміння терпіти допомагали нашим батькам та їх родинам виживати в страшні роки лихоліття, виховувати дітей на таких же цінностях: працелюбстві, повазі до старших, любові до ближнього. Усе чисте й мудре від учителя, адже педагоги формують у нашій свідомості поняття про життя, добро, істину, бо слова їх мають філософський зміст. Закони діалектики, пізнання буття, істини, відносини людини і світу, теоретична форма світогляду та людське мислення, місце людини у світі стали предметом вивчення навчальної дис-



ципліни «Філософія», яку викладали Ви, наш мудрий наставник, для випускників історичного факультету 1993 року та для нинішніх студентів нашого вузу.

Прошло 20 років з тих пір, коли інститутський дзвінок сповістив нам про прощання з юністю, сповістив про необхідність вибору життєвого шляху. Між дорослістю та юністю немає мостів і казок не існує, залишається в спадок тільки пам'ять студентських років. Петре Анатолійовичу! Скільки Ви студентів провели у самотійне, професійне, доросле життя? Полтава, Харків, Київ, Рівне, Івано-Франківськ, Дніпропетровськ, Комсомольськ, Кременчук..... Це кілька міст із великого списку, де живуть і працюють випускники історичного факультету 1993 року. Отож, нехай наукова й педагогічна робота приносить Вам тільки радісні емоції та задоволення. Сердечно вдячні за Вашу нелегку працю. Від вдячних студентів, до яких відношу себе, в день Вашого ювілею висловлюємо найщиріші привітання та побажання:

*Добрый майстер у роботі і порадник у житті,
Ви розрадите в скорботі, не забудете в біді,
Порадієте на святі (етнографічному),
не останній — за столом,
І на дружбу Ви багаті, до людей Ви — лиш з добром,
Зі святом Вас вітає сьогодні
весь наш колектив — істфак!!!*

*Дозвольте з ювілеєм привітати і побажати від душі
Багато щастя й добра. Хай буде світлим
кожен день в житті.
Хай негаразди завжди обминають, хай буде легко
Вам вперед іти,
Бажаєм в мирі, радості здоров'ї все
життя прожить.
Хай воно прекрасним буде, як вишневий сад,
Хай же Вам приносить щастя вічний зорепад.
Хай приходять ранки з добрими надіями,
Щоб завжди усі збувались задуми і мрії*

Зі щирим пошануванням від Вашої студентки в минулому, колеги сьогодні Лариси Шаповал та випускників 1993 року історичного факультету Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка.



Приходько Сергій Миколайович,
к. пол. н., доцент кафедри політекономії

Моє знайомство з Петром Анатолійовичем, як для мене, є достатньо давнім, зрозуміло, починаючи ще з мого навчання на історичному факультеті нашої славної alma-mater. Мої студентські роки саме припали на «деканування» Петра Анатолійовича. Це був досить складний період і для факультету, і для інституту, і для країни в цілому. І всі випускники істфаку 1993 року підтвердять, що саме в цей час постійно відчувалася особлива підтримка й турбота декана. Можна навіть сказати, це ми відчували і відчуваємо протягом двадцяти років після-випускового періоду. У будь-який час до Декана (так, саме з великої літери) можна було звернутися з будь-яким питанням, і він для всіх знаходив час.

Наше подальша співпраця вже як колеґ відбувалася, як говорять науковці, у кількох пріоритетних напрямках. Це, насамперед, стосується моєї наукової діяльності, коли Петро Анатолійович фактично став для мене консультантом на громадських засадах з будь-яких наукових питань. Це відчувалося під час складання кандидатського екзамену з філософії, написання й захисту дисертації, подальшій викладацькій діяльності. І причому, про це варто наголосити, у всіх потім зберігається враження, що саме йому було приділено найбільше уваги. Це така специфіка спілкування професора П. А. Кравченка з молодими спеціалістами. Хочу підтвердити, що цій звичці він не зраджує ось уже двадцять років. Окремо слід відзначити його організаторську діяльність на посаді декана вже з новими поколіннями студентів. Це також чудова школа талановитого і досвідченого керівника для адміністраторів-початківців.



Хочеться також сказати, що Петро Анатолійович — просто хороша людина. Я пригадую, як він щиро зрадів, коли дізнався, що в мене народилися двоє донечок. І це була як його особиста радість. Незважаючи на всю його зайнятість і величезну кількість інших питань у наших суто виробничих відносинах, він завжди поцікавиться як складається мій батьківський досвід. Тому що якимось глибинним відчуттям зрозумів значущість для мене цієї події.

Петре Анатолійовичу, хочу Вам нагадати, що ця ювілейна дата — це зрілість юності та юність зрілості. Отже, у Вас ще багато чого попереду. Адже, як говориться у нашому науковому середовищі, досконалість не має меж. І не забувайте, дорогий Вчителю, про свою відповідальність перед тими, хто вважає себе Вашими учнями. Особисто для мене співпраця з Вами є цінною школою, яка ніколи не втрачає своєї актуальності. Дуже добре, коли поруч є хороші наставники, від яких постійно отримуєш щось цікаве, повчальне. Тому залишайтеся саме таким наставником для нових поколінь науковців і просто громадян. Зі святом Вас!!!





Бондар Тетяна Олексіївна,

*к. філос. н., доцент кафедри
філософії і економіки освіти
Полтавського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
імені М. В. Остроградського*

Так сталося, що саме 2013 року, в ювілей Петра Анатолійовича, виповняється рівно десять років із того часу, як він став моїм науковим керівником. Це подія, що не лише визначила вектори мого подальшого розвитку, але й, без перебільшення, вплинула на все життя.

Це було у 2003 році. Після закінчення з відзнакою стаціонарного відділення та магістратури філологічного факультету Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка я опинилась на роздоріжжі: оскільки магістерська робота була захищена на перетині двох дисциплін — літературознавства і філософії — переді мною постав вибір напрямку майбутнього дисертаційного дослідження. За порадою я звернулась до Петра Анатолійовича, який на той час був єдиним доктором філософських наук, якого я знала. Утім, сказати «знала» — це, напевно, було б перебільшенням, оскільки увесь мій досвід спілкування із ним полягав лише у прослуханому курсі лекцій із філософії, який він читав нам у магістратурі. Таким чином, я знала П. А. Кравченка як викладача-філософа — розумного, толерантного й надзвичайно доброзичливого. Людину, яка не вибудовувала бар'єрів між собою та студентами і до якої можна було сміливо підійти із запитанням. Тож я це й зробила: підійшла до нього в коридорі університету і запитала, чи міг би він стати моїм науковим керівником. Петро Анатолійович, звичайно, здивувався такому питанню і, усміхнувшись, спитав, а чому я власне хочу писати дисертацію з філософії. Я дещо наївно і, можливо, надмірно схвильовано почала йому розповідати... Пам'ятаю він подивився тоді на мене пильно-пиль-



но і запитав лише: «Витримаєш?». І оце його «Витримаєш?», що прозвучало одночасно й як запитання, і як ствердження, було зі мною всі сім років написання кандидатської дисертації, її захисту, продовжує допомагати і тепер.

Відсутність офіціозу, формалізму, нещирості — ось що я можу сказати про наші стосунки. Напевне всі, хто знають Петра Анатолійовича Кравченка, можуть сказати це саме.

Для мене Петро Анатолійович не просто керівник дисертаційної роботи — це надзвичайно важлива і близька по духу людина, до якої завжди можна прийти за допомогою, порадою і підтримкою. Щодо професіоналізму і високих наукових здобутків, упевнена, тут буде сказано багато гарних доречних слів. Утім, надійність та людяність — ось риси, які, як на мене, перш за все визначають його особистість.

Тож у ювілей моєму дорогому вчителю і наставнику хочеться побажати, щоб усе добро, зроблене ним, верталось йому сторицею, щоб у серці завжди було світло й тепло, а наукова діяльність приносила натхнення та задоволення. Для нього — ці рядки:

*Роки летять і їх не зупинить,
пливуть у далеч леготом тремтливим...
І хочеться сказати особливе
у цю важливу, довгу, світлу мить.*

*Хай час біжить, хай тане як вода,
змиваючи події, вчинки, речі,
усі слова, що стислись не до речі –
все в серці пам'ять тихо запліта.*

*На рівні серця не потрібно слів!
у ньому все — без правок і скорочень.
Як Ваші теплі, добрі, мудрі очі,
і світлий погляд крізь завісу днів.*



Гура Олексій Анатолійович,
к. і. н., старший викладач
кафедри історії України

Наука, як і культура, успадковує традиції та живиться новими ідеями. Її творять і розвивають особистості, які гуртують навколо себе однодумців, створюють наукові школи. Вони пробуджують творчу думку, свідомо впливають на розвиток інтелекту людини, прославляють країну. Ця вічна естафета — традиція в науковому середовищі, в суспільстві тримається на плідному прирощенні ідей, знань, праці мислителів. До таких славетних вітчизняних вчених, педагогів належить і викладацький колектив історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Мені, як випускникові факультету, пощастило навчатися у цілої плеяди справжніх Вчителів, що назавжди лишили у моему серці частину своєї душі. Серед таких мудрих і турботливих викладачів був і професор Петро Анатолійович Кравченко. Вимогливий, принциповий, і, водночас, сповнений людяності, доброти та любові. Його пари завжди були дуже цікавими, яскравими, несхожими одна на одну. Усі, хто слухав лекції Петра Анатолійовича з філософії, до цього часу згадують як зачаровано висловлював професор свої «коронні» фрази та речення, долучаючи тим самим нас до світу науки. Петро Анатолійович навчав нас духовності, філософії, вчив поважати загальнолюдські та особисті цінності. Будучи чудовим оратором, він умів доступно й цікаво викласти складний матеріал. Усю свою енергію, педагогічний і організаторський хист він спрямовував на вдосконалення навчального процесу, покращення викладання філософських дисциплін. На семінарських заняттях ми вчилися мислити логічно, послідовно, відповідати на питання аргу-



ментовано та обґрунтовано. Викладач завжди ставив перед нами граничні завдання і вів нас дорогою пізнання проблем людського буття. Завдяки Петру Анатолійовичу ми, зовсім юні майбутні вчителі, стали більш відповідальними за свою життєву долю, змогли наблизитись до осмислення та розуміння себе і свого становища у світі.

Під керівництвом Петра Анатолійовича я писав свою магістерську роботу, присвячену історії одного з найстарішого факультету вишу — історичного. Таким науковим керівником я пишаюсь, і, користуючись нагодою, висловлюю йому слова щирої вдячності за привиту ним любов до науки.

Навчання в університеті мене захоплювало (участі у КВК, спортивних змаганнях, факультетських та загальноуніверситетських конкурсах самодіяльності), тож незчувся, як із легкої руки Петра Анатолійовича я став асистентом кафедри історії України. Як колеги ми часто зустрічалися, та й зустрічаємося, в офіційній та неофіційній обстановці, зокрема під час підготовки різних факультетських концертів, і, тоді вже декан, Петро Анатолійович ніколи не дозволяв собі необґрунтованої критики чи зверхності. Будучи деканом історичного факультету, причому, на мою думку, одним із найкращих за всю його історію, а також завідувачем провідної на факультеті кафедри, він займається безперервною самоосвітою, хоча вже й так має енциклопедичні знання в практично усіх галузях людської діяльності, особливо в галузі філософії, постійно вдосконалює власну педагогічну майстерність, сприяючи своєю доброзичливою вимогливістю зростанню наукової та педагогічної майстерності колег і учнів.

На мій погляд, Петро Анатолійович є Людиною елітарною, надзвичайною, без перебільшення, з великої літери. Він відчуває і розуміє набагато більше й глибше, ніж звичайна людина. Спостерігає життя зовсім під іншим кутом, проте ніколи не намагається виявити свою духовну зверхність будь-яким зовнішнім способом, хоча був і є безперечним авторитетом для всіх без винятку колег, численних студентів, друзів та однодумців.



Вощенко Вікторія Юріївна,
*к. філос. н., старший викладач
кафедри українознавства,
культури та документознавства
Полтавського національного
технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

Вступаючи у 2003 році на історичний факультет Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, я обрала спеціалізацію «Суспільствознавство», усвідомлюючи, що багато навчальних дисциплін будуть філософськими. За п'ять років навчання було здобуто цінний багаж знань про ідеальне і матеріальне, про буття та свідомість, сформувалась загальна картина уявлень про світ та місце в ньому людини. Велику подяку за відкриття «світу філософії» я хочу висловити Петру Анатолійовичу Кравченку — декану історичного факультету, завідувачу кафедри філософії, викладачу і просто Людині, яка своєю плідною працею здійснила вагомий внесок у розвиток вітчизняної науки та освіти.

Петро Анатолійович Кравченко — дослідник, визнаний у наукових колах країни, доктор філософських наук, професор. Сфера його наукових інтересів охоплює соціальну філософію та філософію історії, а також проблеми сучасної політичної культури і державотворення. Петро Анатолійович є засновником діючої на сьогодні наукової школи «Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі формування громадського суспільства та правової держави в Україні». Реалізуючи основні завдання планового комплексного наукового проекту кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка за темою: «Культурно-історична детермінація розвитку людського потенціалу в процесі формування громадянського суспільства», Петро Анатолійович плідно співпрацює з аспірантами, пошукувачами, магістрантами та студентами.



Під час навчання у Полтавському державному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка я зацікавилася проблемами філософії історії, соціальної філософії, а також питаннями розвитку вітчизняної та зарубіжної історії філософії. Цьому сприяли змістовні та цікаві лекції Петра Анатолійовича, а також семінарські заняття з філософських дисциплін, які проводилися переважно у формі евристичних бесід, метою яких було активне залучення кожного студента групи до обговорення різних філософських питань, висловлення власної точки зору. Методика навчання суспільствознавчих дисциплін, методи та прийоми викладання і контролю знань студентів розробляються викладачами кафедри філософії під керівництвом Петра Анатолійовича Кравченка. Філософія — складний, проте дуже цікавий предмет, його треба не стільки вивчати, скільки вчитися вмінню філософствувати. Тому одержавши диплом спеціаліста, я вирішила присвятити свою подальшу роботу науковим пошукам у філософській царині.

У жовтні 2008 року я вступила до аспірантури кафедри філософії Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Петро Анатолійович Кравченко став не просто моїм науковим керівником, а й наставником, куратором наукової діяльності. Моя дисертаційна робота на тему: «Рефлексія концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі в історико-філософському контексті» виконувалась у межах планового комплексного наукового проекту кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка за темою: «Культурно-історична детермінація розвитку людського потенціалу в процесі формування громадянського суспільства». Петро Анатолійович допомагав мені у написанні дисертації цінними порадами; під його керівництвом я написала сім наукових статей у фахових виданнях, брала участь у міжнародних і Всеукраїнських наукових конференціях, успішно склала кандидатські іспити.

При написанні кандидатської дисертації я неодноразово зверталася до наукового доробку Петра Анатолійовича, особливо коли досліджувала питання евристичної цінності концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі для осмислення української історії. Я підтримую



думку свого наукового керівника, що наша країна перебуває в епіцентрі досить відмінних і, навіть, суперечливих потоків культурної експансії з Візантії, Скандинавії, із Заходу Європи та глибин Азії. Матеріальна й духовна культура України не просто рівномірно увібрала в себе зовнішні впливи. Для її історичного розвитку характерними були порівняно різкі зміни культурної і цивілізаційної орієнтації. Петро Анатолійович Кравченко зазначає, що особливо важливі для українського народу такі історичні моменти, як прийняття християнства від Візантії, монголо-татарська навала і поступова перебудова суспільства за західноєвропейським зразком, що розпочалося задовго до козаччини і Гетьманщини, але триває й нині. Проте із входженням України до складу Росії розпочався євроазійський (а фактично російський) шлях розвитку, оскільки, окрім росіян, під цю категорію ніхто не підпадає. Тому український культурно-історичний досвід потребує своєї порівняльної ідентифікації у контексті «Схід-Захід». Саме з цієї наукової позиції я досліджувала проблему культурної ідентичності українського народу в історичній ретроспективі та на сучасному етапі.

Я хочу висловити велику подяку Петру Анатолійовичу за надану можливість навчатися в аспірантурі, за слушні поради у роботі над кандидатською дисертацією, за підтримку у науковій діяльності та під час захисту дисертаційного дослідження.





Блоха Ярослав Євгенійович,
*асистент кафедри філософії,
випускник аспірантури кафедри
філософії 2011 року
(науковий керівник —
проф. Кравченко П. А.)*

За період навчання на історичному факультеті, аспірантурі кафедри філософії та роботи на посаді асистента кафедри філософії мені довелося пізнати Петра Анатолійовича одразу в декількох іпостасях: як декана факультету, лектора, керівника курсових та конкурсних робіт, завідувача кафедри, наукового керівника, цікавого співрозмовника, добру й чуйну Людину.

Зі своїм майбутнім деканом мені довелося познайомитися ще у шкільні роки, під час одного з конкурсів-захистів робіт учнів-членів МАН. Під час однієї з консультацій ми з мамою — випускницею історичного факультету 1983 року — посеред коридору зустріли декана факультету, який виявився на диво приємним співрозмовником, пояснив як можна знайти викладача і домовитися з ним про індивідуальну консультацію. Тоді, у 2001 році, це мене дуже здивувало: очільник факультету, в якого є купа своїх справ і обов'язків, не відвернувся він нас, а перейнявся нашою проблемою і сам запропонував допомогу. Як виявилось пізніше, це — одна з рис характеру Петра Анатолійовича.

Уже під час навчання на історичному факультеті декан відкрився мені як лектор і прекрасний мотиватор. Лекції Петра Анатолійовича з курсу «Філософія» та до кандидатського мінімуму відрізнялися, в першу чергу, тим, що на першій лекції він зумів настільки зацікавити нас неймовірно складним предметом, що не відвідати інші ми собі дозволити вже не могли.

Уміння належним чином мотивувати студентів я спробував перейняти в Петра Анатолійовича під час більш тісного спілкування з ним, виконуючи обов'язки студентського декана історичного факультету (2005-2007 рр.). Найголовніше, чого мене



вчив наш декан, належним чином підбирати собі команду, чітко розподіляти обов'язки і власним прикладом показувати, як ці обов'язки потрібно виконувати.

Готуючи під керівництвом Петра Анатолійовича курсову роботу та конкурсі роботи для участі у I та II Всеукраїнських студентських олімпіадах зі спеціальності «Філософія. Релігієзнавство», Всеукраїнському конкурсі-захисті студентських наукових робіт з філософії, а також на здобуття міської премії імені В. Г. Короленка, я відкрив для себе нашого декана як висококваліфікованого науковця, який завжди вмів розвинути інтерес до певної проблеми та спрямувати зусилля в потрібне русло.

Більш яскраво ця риса Петра Анатолійовича проявилася під час вибору теми моєї кандидатської дисертації, керівником якої він люб'язно погодився бути: не наполягаючи на виборі більш дисертabelьної теми, науковий керівник погодився працювати з темою «Аксіологічні аспекти творчої спадщини В. Г. Короленка (історико-філософський контекст)», яка була, в першу чергу, цікавою для мене, хоча міг наполягти на її зміні. Цей надзвичайно вдалих методичний прийом змусив мене з подвійним завзяттям працювати над дисертаційним дослідженням, адже працювати над власноруч обраною темою легше й цікавіше.

Петро Анатолійович має значний авторитет серед наукової еліти України, про що я пересвідчився у процесі написання дисертаційного дослідження й, особливо, підготовки до його захисту. Під час особистого спілкування і переписки із членами та секретарем спеціалізованої вченої ради, експертами та офіційними опонентами майже магічну дію на них мали слова: «Мій науковий керівник — Кравченко Петро Анатолійович». Після цих слів ставлення одразу змінювалося на краще і процес підготовки до захисту дисертації ставав легшим.

Як завідувач кафедри Петро Анатолійович відрізняється демократичним стилем керівництва, що дає змогу нам — викладачам кафедри філософії — виявляти власну ініціативу при вирішенні тих чи інших питань діяльності кафедри. Це завжди було важливо для мене — відчувати відповідальність при виконанні доручень завідувача кафедри. Підвищена мотивація, мобілізація усіх знань і вмінь, повна довіра завідувача



кафедри — усе це завжди спонукало до належного виконання своїх обов'язків під час перевірок чи написання звітів про науково-дослідницьку роботу, виконання розпоряджень ректора та проректорів.

Зовсім з іншої сторони Петро Анатолійович відкрився 2010 року, після народження онука Максима. Турботливий дідусь почав постійно перейматися проблемами догляду за дитиною. Ураховуючи те, що мій син народився на 2 місяці раніше, у нас стало більше тем для спілкування: починаючи від кращої суміші для харчування і закінчуючи радістю від першого зубика, першого кроку, першого слова. Переймаючись проблемами здоров'я і виховання онука, Петро Анатолійович не залишався байдужим до проблем зі здоров'ям інших дітей. Так, коли мій син потрапив до лікарні, одним з перших, хто запропонував свою допомогу був саме він. Петро Анатолійович не просто допомагав слушними порадами, цікавився станом дитини, а й звільнив мене від значної частини роботи по підготовці звітної документації на кафедрі, за що я був і є йому надзвичайно вдячним

Не буду перебільшувати, якщо скажу, що саме мій декан, завідувач кафедри і науковий керівник зіграв чи не найбільшу роль у становленні мене як науковця. Саме він надав мені можливість реалізувати свій науковий потенціал погодившись керувати моїм дисертаційним дослідженням на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук та надавши можливість працювати на кафедрі філософії.

Напередодні ювілею від усієї нашої родини хочеться побажати Петру Анатолійовичу богатирського здоров'я, весняного настрою в серці, юнацького запалу, родинного затишку та нових здобутків на благо кафедри, факультету, університету, української науки та філософії.



Литвин Тимур Сергійович,
*аспірант кафедри філософії
другого року навчання
(науковий керівник —
проф. Кравченко П. А.)*

Цього року ми, вихованці історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, маємо честь вітати професора П. А. Кравченка із 60-літнім ювілеєм. Слід зауважити, що не кожному вдається суміщати високу фахову компетентність і тримати при цьому статус зразкового адміністратора.

Як вихованцю одного із найпрестижніших університетів нашої країни — Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, і людині що пройшла шлях від асистента до професора — Петру Анатолійовичу не бракує ані досвіду адміністративної роботи, ані досвіду академічної діяльності.

Можу сказати, що ні хвилини не жалкував про те, що вступив саме на історичний факультет ПНПУ імені В. Г. Короленка, швидше пишався цим. Як на мене, історичний факультет забезпечує достатню автономію студентства, спрямовуючи та стимулюючи його творчий потенціал у русло саморозвитку і формування активної, креативної особистості. І це все завдячуючи особистим організаторським заслугам П. А. Кравченка на посаді декана факультету.

Розквіт академічної діяльності професора П. А. Кравченка припадає на час здобуття Україною незалежності й подальших десятиліть її складного, часом болючого, становлення як суверенної держави. Тому, провідною темою академічних студій професора П. А. Кравченка стала проблема осмислення сучасних суспільно-політичних процесів у незалежній державі, проблеми влади та державотворення.

Докторська дисертація П. А. Кравченка присвячена надзвичайно актуальній проблемі реактуалізації потужного вітчизня-



ного культурно-історичного досвіду та його інтеграції в сучасну державотворчу концепцію України.

Будучи полум'яним патріотом, людиною зі стійкою громадянською позицією, професор П. А. Кравченко власним прикладом закликає нас упевнено рухатися нелегким, а, подекуди, й тернистим шляхом формування критично мислячої й діяльної особистості.

Як науковий керівник дисертаційних робіт аспірантів кафедри філософії професор П. А. Кравченко теж має значні успіхи. Кожен аспірант нашої кафедри завжди може розраховувати на методичну і моральну підтримку свого наукового керівника. Філософське осмислення актуальної соціальної проблематики має неабияке світоглядне значення, тому перед аспірантом, який працює над розробкою будь-якої соціально-філософської проблеми, стоїть нелегке завдання. Слідуючи досвіду, прикладу та практичним настановам нашого Вчителя, ми беремося за справу керуючись принципами оперативності, відповідальності, критицизму і аналітичності.

Насамкінець, хочеться побажати нашому керівникові многая літа, нових творчих звершень та успіхів і плідної роботи на благо факультету та Alma Mater.





Пивоварська Ксенія Сергіївна,
аспірантка кафедри філософії
другого року навчання
(науковий керівник —
проф. Кравченко П. А.)

Чесно кажучи, навіть не віриться, що Петро Анатолійович святкує такий поважний ювілей. Його енергії та працьовитості можуть позаздрити і молоді, та й на зовнішності роки майже не позначилися. Власне кажучи, говоримо Петро Анатолійович Кравченко — маємо на увазі історичний факультет, говоримо «історичний факультет» — маємо на увазі Петра Анатолійовича. Вони для мене нерозривно поєднані, я не уявляю їх один без одного. Декан — це не просто посадові обов'язки та щоденна клопітка робота, це впевненість у завтрашньому дні факультету для студентів та викладачів і надійний підмурівок для них. Так само і посада завідувача кафедри філософії вимагає філософського спокою та філософського ж ставлення до, на жаль, численних студентських проблем, питань чи просто вибриків. Успішно поєднувати у своїй роботі адміністративний хист, чуйне ставлення до молоді та наукові розвідки — справжній талант, помножений на десятиліття досвіду.

Для мене ж найкраща риса Петра Анатолійовича — це, як не дивно, його вимогливість. Ще з часів написання курсових робіт запам'яталося, як він вимагав здачі не просто у встановлений термін, а чи не за місяць до нього. Студентів це, зізнаюсь, частісінько обурювало — он усі ще гуляють, а на кафедрі філософії вже треба готову роботу здати! І тільки пізніше починаєш розуміти, що така дисципліна йде лише на користь. Зробив діло — гуляй сміливо; доки інші шаленими темпами надолужують згаяне в останню ніч перед захистом. Тепер, вже будучи аспіранткою, я намагаюся робити усе не просто вчасно, а з випередженням. Не завжди, звичайно, це вдається, але я точно



знаю, що в решті-решт це виграшна стратегія. Добре, що Петро Анатолійович така вимоглива людина — я знаю, що він бажає нам лише найкращого. Утім, варто лише прислухатися до порад керівника, щоб одразу робота стала легшою та зрозумілою, а її результати — вдалими.

На ювілей прийнято бажати усіляких гараздів. Не стану винятком — бажаю Петру Анатолійовичу творчого натхнення, подальших звершень на ниві наукової праці та іще більшого визнання його заслуг. Ще, звичайно, бажаю міцного здоров'я на багато-багато років, сімейного миру та затишку, звершення усіх сподівань та прагнень. Ювілей — чудове свято, час підвести підсумки та побачити нові обрії. Нехай же роки, що вже минули, залишаться у спогадах лише радістю та щастям, а прийде готувати нові здобутки!





Цьова Яна,
студентський декан
історичного факультету

Шановний Петре Анатолійовичу! Від усього студентського колективу хочемо привітати Вас з цим чудовим святом — Вашим ювілеєм! Від щирого серця хочеться сказати Вам теплі слова подяки за невтомну працю, високий професіоналізм, мудрість умілого керівника, любов до студентства і факультету. Усе, що зараз ми маємо — завдяки Вам, Петре Анатолійовичу! Усе життя Ви присвятили нелегкій справі, вкладаючи в дитячі душі зернинки мудрого, вічного і розумного! Хочеться сказати, що Ви — Людина з великої літери і не знайдеться на світі стільки слів, щоб висловити Вам нашу повагу, любов та вдячність.

*Людина починається з добра,
Із ласки і великої любові,
Із батьківської хати і двора,
З поваги, що звучить у кожнім слові.
Людина починається з добра,
З уміння співчувати, захистити.
Це зрозуміти всім давно пора,
Бо ми прийшли у світ добро творити.
Людина починається з добра,
Із світла, що серця переповняє.
Ця істина, як світ, така стара,
А й досі на добро нас надихає.*

Бажаємо Вам міцного здоров'я, весняного настрою, невичерпної життєвої наснаги, тепла і затишку в родині, щоб майбутні роки залишили лише світлі спогади, дарували радість, добро, надію і благополуччя.



Казидуб Віра Іванівна,
поетеса, член Національної Спілки
письменників України

Ще Ворсклу панцир сковує міцний,
Іще джерела кригостій неволить.
Та вже, дивись, обличчям до весни
Повернуті і вишні, і тополі.
А в залі цій, від квітів весняній,
Усі, мов доброзичлива родина,
Так гамірливо, мов бджолиний рій,
Зібрались гарну віншують людину.
Це, Петре Анатолійовичу, Вас
Зібралися вітати щиро друзі.
У цей святковий винятково час
Це Ви усіх тримаєте в напрузі.
День березневий — час сузір'я Риб.
Ви народились під чудовим знаком.
Тож маєте свій філософський німб
Як суто Богом обрану ознаку.
А для філософа Ваш ювілей — зоря
Ще лиш ранкова — все одно, що юність.
І Ви це знаєте, бо очі в Вас горять
Юначо, хоч помножено на мудрість.
Цей молодий красивий чоловік
На ювіляра зовсім ще не схожий.
Хоч шістдесят — це точно ще не вік, —
Не може бути! А виходить, може...
Виходить, що кудись летять роки
І нас зухвало тягнуть за собою,
І ми їх поважаємо таки,



Бо нерозривні з нашою судьбою.
А у душі так молодо іще,
Й не віриться, що ювілей наскочив,
Так схожий з літнім сонячним дощем,
Немов зненацька захопити хоче.
Щоб ювіляр оглянувся назад,
Чи сіяв те зерно, й чи там, де треба?
Чи добре все зійшло, чи все улад,
Чи є гармонія із космосом, і з небом?
Ви оглядайтеся, та ми Вам скажем: є
Гармонія, бо успіхів багато.
З натхненням живете життя своє.
Натхненні будні — то найвище свято.
Ви ж подивіться в залу, що цвіте
Вас люблячими посмішками щиро!
І квіти ці дарують Вам за те,
Що маєте, окрім душі, ще й крила.
Оцеї прекрасний різнобарвний цвіт,
Яким прийшли усі Вас привітати –
Це свідчення прожитих справжньо літ.
А дата ця — це визначальна дата.
Звучить поважно й гордо — шістдесят!
Але така снага ще! — Це не ноша!
Вперед дивіться. Та лиш мить — назад.
Нехай майбутнє буде в Вас хорошим.
І творчим, спільно з нами, спільно із
Студентами, і з університетом.
І Ви — філософ. Тут сильніше, ніж
Натхнення щонайвище у поетів.
Були стежки легкі, були важкі.
Тепер широка, нелегка дорога.
І для студентів Ви, неначе Бог,
Та люблять більше Вас вони, ніж Бога.
З роси Вам, із води, з води й роси!
А ще, як в юнім березні зродились,
То лише всюдисущої краси –
Краси життя, щоб водограєм билось.
Такої ж, як у березня, снаги,
Завзятості, і сили молодості.



*Не безбережжся, але береги
Широкі будуть хай! Нехай роздолля!
І успіхів — у праці і в житті.
Здоров'я Вам, міцнішого, ніж криця.
Нехай життєві Вас ведуть путі
Турботливо, але життя іскриться.
Нехай ми всі побачимо: в сто літ
На ювіляра станете Ви схожий.
Сьогодні ж — шістдесят! Прекрасний вік!
І знаєте, з усіх найкращий може!*

з великою повагою.



Бойко Марія Володимирівна,
поетеса-піснярка, журналіст,
заслужений діяч мистецтв України

**Петре Анатолійовичу,
вельмишановний декане!**

Кожного студента, наче паросток,
Ваша праця до життя плека...
Сповниться майбутнє злетом радості,
Із джерел утвориться ріка.
Ми були для Вас рясними квітами.
Що вразливі до гучних громів;
Нам знання допомогли зміцніти,
Захистять нас від усіх стрімнин...
Нам тепер життя готує іспити,
Де легких не буде вже питань.
Ще на крок наблизилась до істини,
Ще на крок до здійснення бажань...
Прагнемо душею, поспішаємо,
Інший вже впокорені меті:
Осягнувши мудрість ми дізнаємось,
Що роки студентства – золоті!
Вашими натхненними зусиллями
З нас сьогодні виріс буйний сад,
Йде в життя наступне покоління
Інші будуть врожаї збирать...
Те ясне, високе, добре, вічне,
Що від Вас запало нам в серця,
Надихне на справи нас величні,
Вихова в нас Вчителя-Митця!
Із вдячністю відшукую слова...
Ви батьківське тепло нам дарували!
Долали з нами кожен наш екзамен,
І повнилась думками голова,
Усі турботи і усі жалі
Несли до Вас студентство бешкетливе...
А Ви натомість нам давали крила,
Щоб нас вела надія по землі!

Марія Бойко



Самойленко Олександр Павлович,

к. і. н., доцент кафедри історії України

Ой за річкою та й за Десною,
Де луки, мов море, далеко-далеко,
Де трави пахучі квітнуть весною,
Де ходять високі лелеки,
Де вітер гуляє, вербу заплітає
І трави збира в оберемки —
Там люди, там велетні родяться —
Тендітні Тичини, лобасті Довженки...

Там в березні місяці,
В сонячну днину
Народила МАТИ
Ще одну дитину.

Сам Господь благословив
Життя на радість і добро
І нарік від Бога ангел
Святим іменем ПЕТРО.

І ріс Петро собі нівроку,
І виріс на славу,
І обрався він деканом
У нас у Полтаві.

І змінилося життя,
Розтуманилося,
І у нас як у людей –
Задеканилося!

Життя ріка солодка, мила,
Немов олія потекла,
Когось у гречку заманила,
Комусь перловки продала...

Ой, тримайтесь, люди добрі,
(Хоч воля Вам дана)
Ви дрімать не поспішайте –
Бережіть декана.

Дбайте так, щоб все було
Сильно і залізно.
Бережіть свого декана
Доки ще не пізно!

Є характер у декана —
Від матері, від добра.
Тож піднімемо стакани —
Поздоровимо ПЕТРА!



Бака Михайло Васильович,
к. і. н., доцент, завідувач кафедри
всесвітньої історії у 1979-1997 рр.

*З такої, як зараз, нагоди
Сказав би і Гегель, і Кант
В законах пізнання природи
Давно він не є дилетант.*

*Ім'я своє виніс з Еллади,
В якому і вся його суть:
Намічених цілей заради
Наказує кременем бутъ.*

*І ним постає він в усьому,
Що справами спільності є,
А в колі і друзів, і вдома
Він з серцем дитячим стає.*

*Він знає стежки всі у лісі,
А надто, де білі гриби,
І в березні, де на узліссі
У пролісках тонуть горби.*

*В весну п'ятдесятих він рано
Народженням світ привітав:
І сталося так, що тюльпаном
В букеті жіночому став.*

*Хай цвіт його вічно не в'яне,
Й прикрашує дивний букет,
Й прибавливим кожному стане,
Як рідний його факультет.*



Эпиграф:
**В истории он след оставил:
Полтавский он истфак прославил.**

ПОСВЯЩЕНИЕ

*Тебе, наследнику казацкой славы,
Пришедшей к нам из глубины веков,
Сей мадригал мы посвящаем
Достойнейшему из умов.*

Песнь I

*Богат и славен институт
Великолепными умами,
Читалками и корпусами...
В приемной ректора — коврами,
Стипендией не за горами,
Вечнозелеными Лучками —
Здесь страждущий найдет уют.
Но институт богат и горд
Не кафедрами и не златом —
А тем, что есть в нем славный Петр —
Декан, любимый всем истфаком.
Мудрее ты не найдешь чела.
На нем дуга бровей чернеет.
Звездой блестят его глаза,
Его уста, как роза рдеют.
Усы его, о, что за диво —
Все могут рассказать о нем:
Печален он — висят уныло,
А весел он — они торчком.*

Песнь II

*Тиха украинская ночь...
Прозрачно небо. Звезды блещут.
Спит институт давным-давно.
Лишь в старом корпусе огонь трепещет.
Какие ж здесь творятся чудеса?
Какие здесь рождаются порывы?
И знают только небеса
Кто это трудится на институтской ниве.*



Да, это в тяжком размышленьи
Великий Кравченко сидит:
И мучают его томленья
О том, как сессию сдает Дорогобид...
О том, что исключить давно пора
Из вуза этого дурацкого Сахна.
О том, что надо индивидуалку подписать,
Да о ремонте все вопросы порешать.
И не идет к Петру желанный сон...
И по ночам он занят, весь в работе он.

Песнь III

Горит восток зорею новой,
А наш декан уж тут как тут
И смотрит из окна сурово,
Как оживает институт.
Давно стоит «Жигуль» твой светлый
И суждено ему еще не год служить.
И вид его не очень-то прелестный
И совесть новый нам тебе велит купить.
Мы сонные идем на пары
Но Бог мой, мы его узнали:
Далече грянуло «Ура!»
Мы все увидели Петра.
А он смотрел из штабквартиры,
Как молодой народ идет.
А с ним и Мельников счастливый,
И Бака, и Авдеева, и Год –
Они птенцы гнезда Петрова
В пренах жребия земного
Его товарищи и други
Экзамены, в которых нам даются туго.

Эпилог

Какой ты окружаешь нас заботой
Хотя воспитывать по должности
положено тебе,
Но восхищаемся мы все твоей работой
И знай: зачтет все это Бог и на земле.

Выпускники
исторического факультета



РОМАНС

*Как много есть мужчин хороших,
Как много ласковых имен,
Но среди них одно тревожит:
Петр Анатольич, дорогой.*

*Как часто ты нас окликаешь:
«Бездельницы, опять пришли!?»
И снова в школу посылаешь,
Чтоб мы уроки там вели.*

*Но если б знал ты,
Как нам дорог один твой взгляд,
улыбка, жест.
И мы помочь тебе готовы
Нести деканский тяжкий крест.*

*Ох, не легка твоя работа:
Чего уж стоит И-41,
Студенты — контингент особый,
Об этом знаешь ты и Бог один.*

*А кроме них, ведь есть еще ремонты,
Колхозы, практики и много дел других,
И часто ты, придя домой с работы,
Подумаешь: «Забрал бы дьявол их!»*

*Но знаешь сам — без этой суматохи,
Наверно, жизни бы пришел конец,
И каждому из нас нужна твоя забота –
Ты факультету как родной отец.*

*Выпускники
исторического факультета*



**НАУКОВА ШКОЛА
ПЕТРА АНАТОЛІЙОВИЧА КРАВЧЕНКА
«ВІТЧИЗНЯНИЙ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД
У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ»**



УСАНОВА ЛЮДМИЛА АНАТОЛІЇВНА

Православний архетип сім'ї у контексті комунікативних відносин: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Людмила Анатоліївна Усанова; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. — Полтава, 2002. — 181 с.

Усанова Л.А. Православний архетип сім'ї у контексті комунікативних відносин: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Людмила Анатоліївна Усанова. — К., 2002. — 19 с.

Об'єкт дослідження — сім'я як феномен індивідуального і суспільного життя людини.

Предмет дослідження — православний архетип сім'ї як модель комунікативно-особистісних стосунків.

Мета дослідження — системний соціально-філософський аналіз православного архетипу сім'ї і символіки сімейності у контексті християнської традиції та виявлення його позитивно-творчого сенсу у вирішенні проблем комунікації в сучасному суспільстві.

Теоретико-методологічними засадами дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних філософів, психологів, фахівців у галузі методології науки, теорії соціальної філософії та системно-



го аналізу суспільної практики (зокрема роботи С.Аверінцева, В.Андрущенко, М.Бахтіна, І.Бойченка, М.Головатого, Г.Горак, Л.Губерського, А.Конверського, П.Кравченка, М.Михальченка, М.Мокляка, В.Пазенка, В.Рижка та інших авторів).

Необхідність дослідження архетипу сім'ї в контексті комунікативних відносин зумовила використання в дисертації таких основоположних принципів: символізму, особистості та комунікації, методів синергійності, аналізу, синтезу, які визначили методологію аналізу міфу, інтерпретації символу, дослідження архетипних структур, особливо тих аспектів, що розкривають поняття символ, архетип і дозволяють виявити символічний характер сімейних взаємин. Концептуальними для дослідження були ідея К.Юнга про архетипи та їх символічну вираженість, ідея комунікативної дії Ю.Габермаса, спираючись на яку, соціальний світ постає як постійно конституційований у повсякденній комунікації на основі інтерпретацій, вироблених самими учасниками. Тобто, соціум у останнього трактується як символічно структурований життєвий світ, специфічним модусом якого є сім'я, яка забезпечує процес соціалізації, один з необхідних процесів відтворення самого життєвого світу (для якого потрібні також процеси культурного відтворення та соціальної інтеграції).

Специфіка запропонованої постановки проблеми вимагає також звернення, по-перше, до історико-філософського аналізу різних підходів релігійної філософії, яка розкриває специфіку православного контексту функціонування символічних структур — до праць С. Булгакова, І.Львіна, О.Лосєва, П. Флоренського; по-друге, до онтологічного та діалогічного підходу в аналізі духовного контексту особистісної організації соціально-групового і сімейного буття — до робіт Г. Батіщева, В.Біблера, Є. Бистрицького, П.Гуревича, А. Лоя, М. Лукашевича, В.Огнев'юка, М.Поповича, Е.Соловйова, В.Стьопіна, В.Табачковського.

У дисертації використана феноменологічна методологія дослідження поняття «життєвий світ» та «повсякденність», а також метод комунікативної дії, яка розглядається не лише як практика взаєморозуміння, а й як інтеракція, через яку учасники формують свою належність до соціальної групи (малой соціальної спільноти — сім'ї) і власну ідентичність. Цим пояснюється звернення до феноменологічної філософії, зокрема



концепцій феноменологічної соціології А.Шюца, Т.Лукмана та Ю.Габермаса, присвячених аналізу поняття «життєвий світ».

У роботі враховувалися й постмодерністські філософські пошуки останнього десятиріччя та філософська компаритивістика (В.Багінський, Г.Заїченко, І.Льїн, С.Кримський, В.Подорога, Н.Поліщук, В.Пронякін, М.Риклін, В.Фадєєв та інші), а також теорії персонально-хронологічного аналізу.

Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні цілісної системи теоретичних положень стосовно сакрального характеру сімейних взаємин. Новим є дослідження сімейних відносин через інтерпретацію православної символіки як простору вираження архетипу сім'ї, виявлення комунікативного характеру цього архетипу та розкриття його смислотворчого потенціалу для вирішення проблем комунікації, а також аналіз символічного простору існування сім'ї як специфічного модусу повсякденного життєвого світу.

Автором у процесі розв'язання поставлених завдань обґрунтовуються такі положення, що конкретизують наукову новизну і виносяться на захист:

— установлено, що сімейні взаємини носять не тільки соціально-історичний, а й символічний характер, оскільки втілюють в собі архетипні відносини між членами родини, які є єдністю соціального та індивідуального;

— доведено, що сім'я як архетипічна форма є символом, який виражає первинну структуру буття чоловіка та жінки, не вичерпується мовою дискурсивного мислення і є засобом вираження метаісторичного в історичному;

— простежено символічний контекст взаємодії чоловіка та дружини, батьків та дітей, який зумовлений формами особистісної комунікації, оскільки символ є повідомленням, тобто має комунікативний характер;

— розкрито механізми реалізації православного архетипу сім'ї, що виражає комунікативно-особистісну модель відносин, який визначається єдиною духовною спрямованістю її членів, їх синергійністю;

— з'ясовано, що сім'я як сакральна форма подружнього життя складає особливий життєвий світ соціального буття;

— виявлено, що особистісний вимір життєвого світу сім'ї не є сукупністю атрибутивних характеристик її членів та ре-



зультатом їх індивідуальних досягнень, а виражається у відносінах з ближнім (взаємини Я — Ти), які здійснюються через спрямованість до єдиної Абсолютної Особистості;

— обґрунтовано соціальну роль православного архетипу сім'ї у сфері приватного посттрадиційного життєвого світу як одного із засобів відтворення позитивного сенсу повсякденності, альтернативного до існуючих форм деперсоніфікованої комунікації.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає в тому, що його основні положення та напрацьовані результати можуть бути використані для подальшого аналізу особистісно-комунікативної моделі сімейних відносин, соціокультурного контексту існування сім'ї як модусу повсякденного життєвого світу і розвитку особистості в символічному просторі сімейності.

Результати дослідження можуть бути використані у викладацькій роботі при розробці відповідних лекційних та семінарських курсів з проблем філософії, культури, релігієзнавства, соціальної психології, етики, соціології та спецкурсів. Матеріали дослідження використані як інформаційне джерело при розробці теми держзамовлення на кафедрі філософії полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка та викладачами цієї кафедри при викладанні спецкурсів «Проблеми комунікації» та «Культура як засіб соціалізації особи».

Розглянута в дисертації проблематика та обґрунтовані в ній положення можуть сприяти вирішенню сучасних комунікативних проблем і структурних особливостей суспільства в умовах пошуку основ національної самоідентифікації, характерного для нашого суспільства, вирішенню проблеми людського непорозуміння та відособленості сучасної людини і формування соціальної політики щодо шлюбу та сім'ї, бути корисними в соціокультурній та психолого-педагогічній практиці.

Основні результати наукового пошуку.

У дисертаційному дослідженні наводяться теоретичні узагальнення щодо вирішення поставленої наукової проблеми.

1. Сучасна проблема сім'ї пов'язана з інтенсивною соціалізацією, усупільненням життя особистості та зростаючою «атомізацією» особи у суспільстві, яка є симптомом формалізованого функціонального середовища з жорсткою структурною упоряд-



кованістю постіндустріального суспільства. Надмірна соціальна заангажованість веде до втрати метафізичного підґрунтя, руйнування особистісних мотивів сімейності та викривлення суті шлюбних відносин. Цим пояснюється спроба дослідження внутрішнього життя сім'ї через інтерпретацію символів, якими воно визначається.

2. Поняття символу — одне із полісемантичних філософсько-культурологічних понять. Дисертант визначає символ як специфічну мову перекладу феноменальної реальності в номенальний світ, коли у творчому процесі, у спілкуванні внутрішній досвід перекладається у видимі або осяжні форми, коли емоції, ідеї перетворюються і являють собою візуалізацію духовного досвіду, до свідомості існуючого надсвідомого буття.

Таким чином, екзистенціальна цінність символів визначається тим, що вони завжди містять в собі певну реальність чи ситуацію людського існування, виражають нормативно-ціннісні орієнтації, що формують способи її життєдіяльності.

3. Символіка «жіночого» та «чоловічого» розкриває глибинну діалектику взаємообумовленості та взаємоіснування чоловіка та дружини. Їх взаємостановлення породжує специфічну онтологічну реальність — сім'ю, а також архетипну форму співіснування — шлюб, що дозволяє досягнути священний характер утвореної цілісності. Символом цієї цілісності у релігійно-православному вимірі є людство, створене як сім'я, яка повинна здійснити свою природну єдність через єдність з Богом. Ця цілісність виражається народженням дружини як «помічника», діалогічно узгодженого з чоловіком у єдиній повноті буття.

4. Сімейність, як впливає з православної традиції, є смислотворчим принципом людських стосунків і діалектично розгортається у життєвому просторі людини. Сімейність не існує незалежно від відносин і міжлюдських стосунків, але вона не створюється в них, а проявляє себе у цих взаєминах. Таким чином, сімейність є не що інше як смислове вираження цих стосунків, явлена сутність відносин. Відносини, виражені в сімейності, створюють смисловий простір — символічно означений і структурно впорядкований — повсякденний життєвий світ.

5. В такому контексті подружні стосунки, відносини батьків та дітей є взаєминами духовно споріднених співучасників єдиного життєвого процесу, який є формою діалогічного спіл-



кування. Таке спілкування передбачає співбуття, де Інший (чоловік для дружини, дружина для чоловіка, а також батьки для дітей та діти для батьків) у своїй цілісності є «онтологічним інструментом» самореалізації та реалізації їх єдності за умови спільності життєвого смислового простору.

6. Сім'я постає модусом повсякденного життєвого світу і є динамічною формою, що постійно конститується в повсякденній комунікації на основі інтерпретацій, вироблених самими учасниками. Але цей процес укорінений в уже вироблені культурні форми, які виражають ту чи іншу традицію. Сім'я як виразник і транслятор традиції, що існує в символічних формах, осмислюється через їх інтерпретацію та виявлення глибинних архетипних підстав.

7. Аналіз православного архетипу сім'ї не є відтворенням архаїчних станів та «механічним» поверненням до старовини. Це спроба виявити альтернативи, здатні допомогти людині визначитись у мінливому світі, що втратив ціннісні орієнтири та особистісні виміри.

Людмила Анатоліївна Усанова —
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка





БОНДАР ТЕТЯНА ОЛЕКСІЇВНА

Категорія «благо» в процесі еволюції соціальних утопій: дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Тетяна Олексіївна Бондар; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2010. — 231 с.

Бондар Т. О. Категорія «благо» в процесі еволюції соціальних утопій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Тетяна Олексіївна Бондар; Ін-т вищ. освіти, Нац. акад. пед. наук України. — К., 2010. — 20 с.

Об'єкт дослідження — класичні, неklasичні та постнеklasичні соціальні утопії, в яких подано різні концепції блага та відповідні моделі побудови ідеального суспільства.

Предмет дослідження — категорія «благо» як детермінанта суспільного буття в утопічному мисленні та методологічний інструмент для аналізу духовних процесів.

Мета дослідження — здійснення цілісної реконструкції категорії «благо» в контексті утопічної свідомості в історичному вимірі, що передбачає аналіз соціальної утопії в аксіологічній площині та визначення ролі й специфіки інтерпретації категорії «благо» на різних етапах еволюції соціальних утопій — класичному, неklasичному, постнеklasичному.

Теоретико-методологічні засади дослідження. В основу пошукової роботи було покладено комплекс філософських та загальнонаукових методів і принципів. Подвійність мети дослідження, зорієнтованість одночасно на аналіз утопіологічного й агаতোлогічного дискурсів та багаторівневий характер кожного з досліджуваних феноменів («соціальна утопія» і «благо») зумовили застосування міждисциплінарних підходів, що синтезують досягнення соціальної філософії, історії, аксіології, психології, культурології, літературознавства.

Методологічний інструментарій дисертації визначали принципи системності, цілісності, єдності історичного та логічного, детермінізму, розвитку і взаємозв'язку. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали:

— структурно-конструктивістський підхід (П. Бурдьє, Е. Гідденс, В. Кемеров, І. Фролова), що дозволив проаналізувати



утопію відразу у двох ракурсах — як систему, що зазнає впливу об'єктивних змін й організовується в упорядковане ціле загальними зразками норм і цінностей, і як систему, що певним чином конструюється суб'єктом (як теорія, що створюється утопістом на основі його власного уявлення про благо);

— концепція трьох типів раціональності — класичної, не-класичної та постнекласичної (В. Стьопін), згідно з якою було простежено еволюцію утопічної свідомості відповідно до зміни типів соціальності та раціональності у різні історичні періоди;

— аксіологічний підхід до вивчення явищ соціальної дійсності, який дозволив проаналізувати соціальну утопію не лише в суспільному, але й в індивідуальному вимірі, визначити статус і роль певної концепції блага у процесі творення утопічної моделі, зосередити увагу на особистому началі людини-творця утопії, більш глибоко простежити «механізми» утопічної творчості, принципи конструювання ідеального соціуму конкретним утопістом, дослідити специфіку мотиваційної і ціннісної орієнтації в утопічному мисленні.

Використовувався також порівняльний і системний аналіз, елементи діалектичного підходу та загальнонаукові методи: типологізація (при систематизації соціальних утопій); класифікація (при розмежуванні різних видів благ, їх ієрархізації; при визначенні загальних підходів у трактуванні категорії блага представниками різних філософських шкіл та з'ясуванні специфіки інтерпретації цієї категорії в різні історичні періоди і на різних етапах еволюції соціальних утопій); ідеалізація, абстрагування, моделювання (при дослідженні індивідуального та суспільного вимірів соціальних утопій, зокрема при аналізі утопічної творчості як акту трансгресії та виділенні основних етапів створення утопічного проекту); концептуалізація (при визначенні термінологічної бази дослідження, при обґрунтуванні категоріального статусу поняття «благо» у соціальній філософії), а також герменевтичні процедури при вивченні філософського, історичного й літературного матеріалу.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі утопіологічного й агатологічного дискурсів, розгляді соціальної утопії в аксіологічній площині та цілісній реконструкції блага як соціально-філософської категорії, що уможливило визначення його ролі, світоглядного і методологічного значення в утопічно-



му мисленні на різних етапах розвитку соціальних утопічних теорій (класичному, некласичному та постнекласичному).

Новизна наукових результатів деталізується у таких положеннях:

— уперше доведено необхідність поєднаного аналізу утопіологічного й аґатологічного дискурсів, обґрунтовано доцільність використання аксіологічного підходу при дослідженні соціальних утопій;

— розкрито у контекстному, структурному, семантичному та концептуальному аспектах категоріальний статус поняття «благо» в сучасній соціальній філософії як інтегрального відображення онтологічного конструкту, здатного поєднати етико-аксіологічний і політико-правовий аспекти проблемного і смислового поля соціальної утопії;

— охарактеризовано специфіку інтерпретації категорії «благо» в різні історичні періоди та основні проблеми і напрями соціально-аґатологічного дискурсу середини ХХ — початку ХХІ ст.; встановлено найбільш загальні підходи у трактуванні цієї категорії — гедоністичний, ґносеологічний, телеологічний (аристотелівський), апатичний, теоцентричний, волюнтаристський, утилітаристський, натуралістичний, деонтологічний (кантіанський), персоналістично-онтологічний;

— розкрито сутність соціальної утопії в контексті «концепції блага», утопічний проект досліджено одночасно як *всеохоплюючу доктрину блага*, основним завданням якої є пошук та створення кожним утопістом власної теорії блага, що охоплює усі відомі цінності і чесноти в рамках чітко сформульованої системи; і як *політичну концепцію*, метою якої є обґрунтована побудова певної системи владних відносин у суспільстві, врахування й поєднання різних уявлень про благо, а також розподіл матеріальних і духовних благ між громадянами;

— уперше утопічну творчість проаналізовано як акт трансгресії, виділено й охарактеризовано чотири основні етапи створення утопічного проекту: пошук, відкриття, передача й реалізація;

— визначено особливості трактування блага у різних типах утопій: класичних, некласичних, постнекласичних й антиутопіях, охарактеризовано загальні риси системи цінностей утопічної свідомості (утилітаристична й гедоністична спрямованість, ресентимент, ціннісний дуалізм);



— з'ясовано специфіку проявів утопічної свідомості в умовах трансформацій сучасного українського суспільства — на політичному рівні, що характеризується несівмірністю, конфронтацією різних теорій блага, та особистісному (індивідуального вибору цінностей і благ), де найбільш поширеною формою прояву утопічного мислення є орієнтація на уніфіковані і стереотипні потреби та цінності, які пропонуються «суспільством споживання».

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали й висновки дисертації дають аргументоване цілісне уявлення як про сутність утопії, соціальну роль утопізму, так і про потенційні можливості і загрози, які несе в собі утопічна свідомість. Вони можуть бути використані в *науково-дослідницькій роботі* для подальшої розробки проблем утопічного ідеалу, ієрархії цінностей і ціннісних орієнтацій у контексті утопічної свідомості; у *суспільно-політичному житті* — завдяки поєднанню соціально-агатового (аналіз блага як одного з основних критеріїв модифікації суспільства) і утопіологічного (аналіз концепцій втілення блага в конкретних соціально-політичних умовах) підходів, що дозволяє у новому світлі (з позиції утопічності / неутопічності) проаналізувати існуючі на сьогодні теорії блага; у *навчальному процесі* для викладання курсів філософії, соціальної філософії, соціології, політології, історії та теорії політико-правових вчень тощо, а також при підготовці спецкурсів.

Основні результати наукового пошуку.

У дисертації здійснено цілісну реконструкцію категорії блага в контексті утопічної свідомості. Завдяки комплексному аналізу агатового й утопіологічного дискурсів доведено доцільність використання блага як категорії, що постає детермінантою соціального буття в утопічному мисленні та є важливим методологічним інструментом для аналізу утопічної свідомості. У світлі концепції еволюції утопічної свідомості відповідно до зміни типів раціональності досліджено специфіку інтерпретації категорії «благо» в соціальних утопіях класичного, неklasичного та постнеklasичного типу.

1. У контексті аксіологічного підходу здійснено комплексний аналіз утопіо-логічного й агатового дискурсів, доведена важливість їх розгляду у взаємозв'язку, доцільність розгляду блага як детермінанти соціального буття в утопічному



мисленні та використання категорії «благо» в якості важливого методологічного інструменту для аналізу утопічної свідомості.

2. Перспективним для утопіології є структурно-конструктивістський підхід, що визнає і об'єктивну даність соціальних структур, і можливість активної трансформуючої людської дії — з такої позиції соціальну утопію можна розглядати одночасно і як систему, що зазнає впливу *об'єктивних* змін та організовується в упорядковане ціле загальними зразками норм і цінностей (еволюція соціальних утопій, їх залежність від еволюції типів раціональності та пануючої у суспільстві системи цінностей), і як систему, що певним чином *конструюється суб'єктом* (утопія як теорія, яка створюється утопістом на основі його власного уявлення про благо).

3. Ефективним є поділ утопій відповідно до типів соціальної раціональності, в рамках котрих вони були синтезовані (класичні, некласичні, постнекласичні), оскільки він враховує змінність утопій у часі і дозволяє, з одного боку, виділити і проаналізувати певні інваріантні риси утопії, розглянути утопічну свідомість як деяку універсальну основу, до якої можна звести усі відомі утопії (аналіз індивідуального виміру соціальної утопії), з іншого — дослідити утопії у розвитку, еволюції, зафіксувавши зміни, яких вони зазнавали протягом історії.

4. Благо — категорія, що означає об'єкт потреби, інтересу чи бажання суб'єкта, або особливу властивість об'єкта задовольняти потреби, інтереси чи бажання суб'єкта; а також особливу властивість об'єкта виступати вираженням або умовою досконалості, як атрибуту буття, яка пізнається суб'єктом. Структуризація категорії «благо» у класичній філософській традиції дозволяє виокремити основні підстави для класифікації різних видів благ, які складають цілісність категоріальності блага вцілому: благо абсолютне (вище) і відносне, яке поділяється за суб'єктом: на *індивідуальне* і *загальне*; за субстратом — на *духовне* і *матеріальне*; за якістю — на *істинне* і *хибне*; за місцем у ціннісній ієрархії — на *вищі* і *нижчі* блага.

5. Доцільність введення поняття «благо» як соціально-філософської категорії для аналізу утопічної свідомості зумовлюється як специфікою об'єкта дослідження — соціальної утопії, що має виразну аксіологічну спрямованість і потребує для свого адекватного вивчення відповідної термінологічної бази (особливо у світлі змін у соціальній філософії, спричинене-



них характерним для сучасної постнекласичної філософської парадигми перенесенням центру уваги з об'єктивних процесів соціальної дійсності на суб'єкт, який цю дійсність інтерпретує), так і характером самої категорії «благо», її універсальністю і принциповою необмежуваністю окремою сферою людського життя.

6. Порівняно з іншими сферами наукового і теоретичного знання (аксіологією, агатологією, етикою, правом, політикою) вживання терміну «благо» у соціальній філософії має свою специфіку, зумовлену поєднанням соціально-етичного, соціально-онтологічного та політико-правового аспектів аналізу.

7. Як засвідчив аналіз інтерпретацій блага представниками різних філософських шкіл, найбільш загальними підходами у трактуванні категорії блага є: гедоністичний; гносеологічний; телеологічний (аристотелівський); апатичний; теоцентричний; волюнтаристський; утилітаристський; натуралістичний; деонтологічний; персоналістично-онтологічний).

8. У сучасному соціально-агатологічному дискурсі агатологічна проблематика має виразне соціально-комунікативне забарвлення, пріоритетним є не стільки пошук блага як об'єктивної властивості речей і відношень, скільки поєднання і узгодження відмінних концепцій блага у межах окремого соціуму та у світовому контексті. Неузгодженість цих концепцій і принципова непоєднуваність різних систем цінностей і благ по-різному розглядається в теоріях агонального лібералізму, комунітаризму, «етики дискурсу», деонтологічної етики.

9. Ефективним щодо проблеми непоєднуваності і суперечливості різних концепцій блага є розмежування термінів «загальнозначиме» і «всезагальне» (універсальне), а також поділ цінностей на кардинальні, субкардинальні й етосні, котрий встановлює принцип диференціації, відповідно до якого у нормативній сфері синтез цінностей (*кардинальних і субкардинальних*, що співвідносяться з різними видами матеріальних та нематеріальних благ) є справді можливим і навіть необхідним для конструктивного діалогу і мирного співіснування людства у майбутньому. Однак сфера духовності і релігійності є полем дії цінностей і норм іншого порядку — *етосних*, які є суб'єктивними для кожної окремої спільноти, для якої мають статус найвищих цінностей, вищого блага, а отже, процесу синтезу чи уніфікації не підлягають.



10. Продуктивним для аналізу утопічних концепцій є розмежування теорій блага на *політичні концепції* та *всеохоплюючі доктрини*. Утопічний проект, якщо його розглядати як певну концепцію блага, постає одночасно як всеохоплююча доктрина і політична концепція. Основним завданням доктрини є пошук і створення утопістом *власної теорії блага*, яка пропонувала б чітку відповідь на питання «що таке благо і як його можливо досягти?» й могла б претендувати на істинність, охоплюючи усі відомі цінності і чесноти в рамках чітко сформульованої системи. Метою політичної концепції є побудова певної системи владних відносин в суспільстві, яка повинна враховувати та поєднувати у собі *різні уявлення про вище благо*, а також розподіл матеріальних і духовних благ між громадянами.

11. Розмежування утопії на індивідуальний і суспільний рівні дозволяє зробити висновок, що утопічна творчість функціонує як акт трансгресії, а утопічний текст є результатом, кінцевим продуктом індивідуальної утопічної свідомості, що має власні ціннісні й світоглядні установки. Основні етапи створення утопічного проекту — «пошук», «відкриття», «передача» й «реалізація». Початково маючи позитивні цілі (пошук істини, вищого блага, ідеального устрою суспільства тощо), спрямовані на користь інших людей, автор-утопіст поступово засліплюється усвідомленням власного месіанізму, відчужується від існуючої реальності. Абсолютизація власної теорії, зведення її у ранг вищої цінності призводять до герметизації свідомості утопіста, повної втрати критичності щодо своєї ідеї, нетерпимості до інших точок зору, деспотизму й відходу від проголошуваних гуманістичних принципів при спробах реалізації утопічної моделі.

12. Характерними рисами класичних утопій (XVI — кінець XIX ст.) є ціннісний дуалізм, орієнтація на досягнення перш за все відносних благ, а не блага абсолютного, ресентимент та утилітаристична деформація ціннісної ієрархії. Основними напрямками трактування блага в утопіях цього періоду є гедоністичний, утилітаристський та гносеологічний.

13. Передумовою виникнення утопій неklasичного типу визначено тривалий *період кризи* класичної утопії (кінець XIX — середина XX ст.), викликаний кризою ідеалів індустріалізму і розчаруванням у результатах вже втілених у життя утопічних програм. Виявом такої кризи стали *антиутопії* як заперечення і одночасно самоосмислення утопічного жанру, що розглядали



проблему блага у двох напрямках — у формі антиномічного протиставлення «благо індивідуальне / благо загальне» та опозиції «благо проголошене / антиблаго реалізоване».

14. Некласичний тип утопії сформувався у другій половині ХХ століття, кардинально змінивши спрямованість утопічних пошуків і взявши курс не на колектив, а на окремого індивіда. Індивідуалізація неklasичної утопії спричинила до зміни у її структурі і змістовому наповненні, основним фактором трансформацій суспільства стало благо окремої особистості: подолання відчуженості людини у суспільстві, гуманізація управління, рівноправність статей, екологія, налагодження комунікації між представниками різних релігій і культур тощо.

15. Сучасний постіндустріальний період розвитку суспільства характеризується одночасним існуванням і неklasичних, і постнеklasичних утопій, основними рисами яких є зорієнтованість на відображення реалій сучасного суспільства, пов'язаних із цінностями постіндустріального стану; індивідуалізм; відкритість і незавершеність утопічного образу; орієнтація на діалог. Зі зміни зовнішнього світу й оточуючої людину дійсності увага зміщується на зміну самого індивіда й на досягнення його особистих благ — здоров'я, тривалості життя (навіть безсмертя), духовності, комфорту.

16. Специфіку української ситуації, а відповідно, і пошуку українських варіантів вирішення проблеми утопізації та несумісності різних теорій блага, зумовлюють складний період якісних системних трансформацій на різних рівнях суспільного життя та жорстка конфронтація різних політичних сил, протистояння пропонованих ними шляхів розвитку суспільства.

17. У контексті проблем ціннісної неспівмірності та конфронтації різних теорій блага найбільш оптимальним постає досвід діалогу, толерантності та розумного і критичного узгодження позитивної практики інших країн із культурно-історичними традиціями та надбаннями українського народу.

Тетяна Олексіївна Бондар —
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії і економіки освіти
Полтавського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
імені М. В. Остроградського



ПОМАЗ ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА



Ліквідація культових споруд УПЦ як напрям державної політики у сфері релігії в Українській РСР (середина 1940-х — перша половина 1970-х рр.): дис. ... канд. істор. наук: 09.00.11 «Релігієзнавство» / Юлія Володимирівна Помаз; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2011. — 262 с.

Помаз Ю. В. Ліквідація культових споруд УПЦ як напрям державної політики у сфері релігії в Українській РСР (середина 1940 х — перша половина 1970-х рр.): автореферат дис. на здобуття наук. канд. істор. наук: спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / Юлія Володимирівна Помаз; Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2011. — 20 с.

Об'єкт дослідження — партійно-державна політика щодо культових споруд РПЦ в Українській РСР у середині 1940-х — першій половині 1970-х рр.

Предмет дослідження — процес ліквідації культових споруд РПЦ як напрям державної політики у сфері релігії в УРСР у досліджуваній час.

Мета роботи — розкриття змісту і характеру політики держави щодо культових споруд Руської Православної Церкви та практики її реалізації у період середини 1940-х — першої половини 1970-х рр.

Теоретико-методологічними засадами дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних істориків, філософів, релігієзнавців, фахівців у галузі методології науки. В основу пошукової роботи покладений комплекс загальнонаукових, філософських, релігієзнавчих та історичних методів і принципів. Методологічною основою дослідження процесу ліквідації культових споруд РПЦ у ході реалізації державної політики в означений період є діалектичний спосіб пізнання. У відповідності до нього ми намагалися дотримуватися ряду принципів:

— об'єктивізму (забезпечив рівноцінний і повний аналіз процесів, подій і явищ у предметі дослідження, що дало змогу



ґрунтовно і глибоко розкрити характер державного ставлення до культових споруд РПЦ в Українській РСР);

— історизму (дозволив вивчити події та явища у їх причинно-наслідкових зв'язках, застосований при аналізі розвитку державно-церковних взаємин та еволюції форм і методів реалізації політики держави щодо церковних інституцій);

— системності (допоміг розглянути предмет як цілісну структурну систему, що дало змогу здійснити комплексне дослідження проблем ліквідації культових споруд державою в період середини 1940-х — першої половини 1970-х рр. у контексті політики радянського режиму);

— багатofакторності (дав змогу простежити вплив на предмет дослідження різних чинників, визначити причини історичної еволюції державної політики щодо культових споруд);

— всебічності (дозволив різновекторно проаналізувати кожне історичне явище і подію у предметі дослідження, всесторонньо розкрити механізм ліквідації державою культових споруд);

— світоглядного плюралізму (допоміг неупереджено розглянути різноманітні точки зору в ході історико-релігієзнавчого аналізу, не надаючи тенденційної переваги жодній з них);

— конфесійної нейтральності (дозволив незаангажовано поставитися до характеру дослідження, не виділяючи у ньому апіорі конфесійних пріоритетів).

Дотримання принципів стало можливим завдяки використанню ряду загальнонаукових і спеціальних методів науково-історичного дослідження: історизму, логічного, емпіричного, проблемно-хронологічного, періодизації, структурно-функціонального, синергетики, системного аналізу, історико-генетичного, історико-порівняльного, описового, статистичного, розрахунково-конструктивного, аналітико-синтетичного, моделювання, узагальнення.

Застосування у процесі дослідження зазначених принципів і методів дозволило автору здійснити неупереджений і ґрунтовний аналіз досліджуваної проблеми, уникаючи тенденційних і необґрунтованих суджень.

Наукова новизна дослідження. У результаті комплексного, із залученням широкого кола архівних джерел дослідження з'ясовано, що ліквідація культових споруд РПЦ була цілеспря-



мованим напрямом державної політики, яка здійснювалася у відповідності із визначеними КПРС світоглядними та ідеологічними пріоритетами державного керівництва СРСР та УРСР й призвела не тільки до колосальних втрат культових споруд у середині 1940-х — першій половині 1970-х рр., а й втрати розуміння їх історичної і духовної цінності, зрештою — нівелювання релігійності. Головними чинниками, які зумовлювали ці втрати, були серйозні викривлення державного курсу в релігійній сфері й галузі культурного будівництва, надмірна, порівняно з іншими союзними республіками, ініціативність керівництва УРСР у справі закриття церков, його злочинне ставлення до сакральних пам'яток, низький культурний рівень місцевого керівництва й населення, інколи — бездіяльність відповідних пам'яткоохоронних органів. Домінуючий принцип залишкового матеріально-технічного забезпечення пам'яткоохоронної справи, породжений недооцінкою значення історико-культурної спадщини, спричинив відсутність належного обліку, охорони і збереження пам'яток, особливо культової архітектури, значимої в збереженні традиційної релігійності.

Цей висновок обґрунтований та розвинений через ряд теоретичних положень, які мають наукову новизну і виносяться на захист:

— з'ясовано, що стан дослідження питань ліквідації культових споруд РПЦ в УРСР як одного з напрямів зніційованої комуністично-партійним керівництвом політики держави у сфері релігії впродовж середини 1940-х — першої половини 1970-х рр. ще є недостатнім, що пояснюється подеколи залишками ідеологічних стереотипів радянської історіографії;

— доведено, що ліквідація культових споруд РПЦ у досліджуваний час здійснювалася цілеспрямовано й матеріалізувалася у вираженій тенденції нищення найбільш відомих храмів та монастирів із метою щонайшвидше в такий спосіб позбутися видимих виявів релігійної традиції;

— виокремлено і детально обґрунтовано періодизацію процесу закриття та ліквідації культових споруд РПЦ в досліджувані роки: перший період — встановлення лінії на нормалізацію державно-церковних взаємин, порівняно незначні вилучення сакральних споруд РПЦ, поворот від домінантної



у передвоєнні часи недооцінки значення історико-культурної спадщини до проведення більш цілеспрямованої політики щодо її збереження і використання (середина 1940-х — середина 1950-х рр.); другий — активізація масштабної антирелігійної боротьби в СРСР і УРСР, кампанія масового вилучення та руйнації культових споруд із метою підризу матеріальної бази РПЦ (кінець 1950-х — початок 1960-х рр.); третій — лібералізація офіційних поглядів на релігійну сферу, відмова від відверто репресивних методів боротьби з релігією і церквою, початок латентного нищення сакральних споруд РПЦ, домінування нігілістичного ставлення радянської держави до духовних культурних надбань (середина 1960-х — перша половина 1970-х рр.);

— встановлено, що поряд із вирішальною тенденцією нищення культових споруд у досліджуваній період здійснювалися водночас також часткові заходи з їх збереження, зокрема: формування спеціальних державних органів; прийняття низки правових актів щодо виявлення, наукового опису і взяття пам'яток на державний облік; обстеження пам'яток зодчества України; здійснення заходів зі створення республіканських проектно-реставраційних майстерень й художньо-ремісничих училищ для підготовки кадрів реставраторів; виконання ремонтно-відновлювальних робіт по сакральних спорудах тощо;

— різке зменшення унаслідок нищення, а відтак й відсутності культових будівель як місць вдоволення релігійних потреб вірян, церковної мережі й кількості релігійних громад, що розцінювалося як головний підсумок антирелігійної кампанії кінця 1950-х — початку 1960-х рр., зрештою не призвело до істотного зниження традиційної християнськості населення, підризу авторитету церковних інституцій РПЦ;

— підсумком запрограмованої комуністично-атеїстичними ідеологемами-стереотипами цілеспрямованої політики варварського нищення владними структурами культових будівель як духовних надбань народу, культурного компоненту релігійного світу постав нігілізм, збайдужіння-нівелювання щодо історичної і культурної цінності матеріальних пам'яток минулого, помітне духовне спустошення українського народу, значною мірою втрата ним своєї національної ідентичності.



Теоретичне значення результатів зумовлене насамперед його новизною. Результати дослідження можуть бути використані в науково-дослідницькій роботі, зокрема, при подальшій розробці історичної та релігієзнавчої проблематики, питань загального регулювання відносин держави і церкви.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці матеріалу, який може бути використаний в *практичному релігієзнавстві* — при підготовці узагальнюючих і спеціальних праць історико-релігієзнавчого характеру, вироблені конкретних рекомендацій для більш глибокого розуміння і всебічного вивчення ціннісного потенціалу культових споруд, їх впливу на формування світоглядних орієнтацій та національної свідомості особистості; у *навчальному процесі* — для розробки і викладання курсів історії релігій, історії України, релігієзнавства, історії архітектури тощо; у *суспільному житті* загалом для цілей історичної та релігієзнавчої освіти, підвищення рівня суспільної свідомості та збереження історичної пам'яті.

Основні результати наукового пошуку.

1. Історіографію з питань ліквідації культових об'єктів як напряму політики держави у сфері релігії в 1940—1970 ті рр. умовно можнєа поділити на 4 етапи: 1-й етап — друга половина 1940-х — перша половина 1950-х рр. (домінування традиційних антирелігійних настроїв у дослідженнях науковців; упередженість та фрагментарність наукових праць);

II-й етап — кінець 1950-х — середина 1980-х рр. (відверта та агресивна критика релігії й церкви, обґрунтування необхідності наступу на Церкву; зацікавленість дослідників проблемами спеціального наукового вивчення культових пам'яток, збільшення кількості праць пам'яткоохоронної тематики);

III-й етап — друга половина 1980-х — початок 1990-х рр. (становлення нових методологічних засад наукових досліджень, демократичні підходи фахівців до висвітлення питань релігійної проблематики, поява незаангажованих робіт);

IV-й етап — сучасний, який бере початок із 1990-х рр. (відмова від ідеологічних орієнтирів попередніх десятиліть, зародження теми державно-церковних відносин як окремого напрямку політико-релігієзнавчих досліджень).



2. Одним із напрямів політики держави у сфері релігії в середині 1940-х — першій половині 1970-х рр. стала цілеспрямована ліквідація культових споруд РПЦ. Головними мотивами їх руйнацій були визначені КПРС світоглядні та політичні пріоритети державного керівництва СРСР та УРСР. Зважаючи на високу релігійність населення, антицерковна політика, що здійснювалася в Україні щодо віруючих й церкви була значно жорсткішою, ніж у інших республіках СРСР. Суттєві деформації національної культурницької політики породили злочинне ставлення до найбільш цінних пам'яток церковної архітектури, що були уособленням духовності українського народу. Колосальні втрати культових споруд РПЦ у середині 1940-х — першій половині 1970-х рр. за умов відсутності воєнних конфліктів, природних та соціальних катаклізмів указують на реалізацію радянською державою політики їх цілеспрямованого нищення у ході тотальної антирелігійної боротьби.

3. Проведені дослідження свідчать, що державно-церковні взаємини середини 1940-х — першої половини 1970-х рр. ознаменувалися значними суперечностями: певна підтримка та сприяння держави церковному розвою в середині 1940-х — 1950-х рр. змінилися масштабним протистоянням наприкінці 1950-х — початку 1960-х рр. й відступом від відверто репресивних методів боротьби з релігією і церквою у середині 1960-х — першій половині 1970-х рр. Періоди розвитку радянського суспільства визначили специфіку державної політики щодо культових споруд РПЦ.

Найбільші втрати культових споруд припадають на період початку 1960 х рр. Штучно форсоване скорочення церковної мережі було пов'язане з неправомірними діями партійно-радянського активу й безпрецедентним варварством. Утиски церкви та ліквідація сакральних споруд не припинилися й після того, як на початку 1970 х рр. держава дозволила реєстрацію релігійних громад і відкриття церковних приміщень. Процеси закриття та ліквідації культових споруд РПЦ означилися виразними регіональними відмінностями — тенденцією до більшого їх нищення в західних областях України й у сільській місцевості.

4. Поряд із вирішальною тенденцією ліквідації культових споруд РПЦ у досліджуваній період здійснювалися водночас також часткові заходи з їх збереження. Певні звершення



у справі охорони об'єктів церковного зодчества пов'язані з діяльністю пам'яткоохоронних державних органів, громадських організацій. Загострення суперечностей в галузі охорони пам'яток культури у досліджуваній період пов'язане з принциповою боротьбою протилежних тенденцій: подвижницька робота наукової та культурної громадськості України на ниві збереження культурної спадщини наштовхувалася на протидію певних адміністративних і господарських кіл, які виправдовували руйнацію та перебудову культових споруд в умовах радянської дійсності. Вульгарно-соціологічні погляди на культурну спадщину частини партійних і радянських керівників загальмували реалізацію законодавчо встановлених заходів у пам'яткоохоронній сфері. Існуючі деформації в сфері державно-церковних відносин вплинули на процес формування пам'яткоохоронної системи.

5. Політичні програми, заради яких здійснювалося свідоме нищення церковних споруд РПЦ, зменшення чисельності релігійних громад, так і не були реалізовані повною мірою. Відверто репресивні заходи щодо віруючих, безприкладний вандалізм по відношенню до культових споруд дискредитували партійно-державні структури. Зумовивши в підсумку нищівне зменшення церковної мережі й кількості релігійних організацій, антирелігійна кампанія кінця 1950-х — початку 1960-х рр. не вирішила проблему істотного зниження традиційної християнськості населення, не призвела до підриву авторитету церковних інституцій РПЦ.

Дослідження показало, що релігійна політика держави, спрямована на ліквідацію культових споруд РПЦ призвела до втрати значного пласту здобутків національної культури. Вважаємо, що найбільш негативним наслідком масового закриття та руйнації культових споруд у результаті нігілістичного ставлення радянської держави до релігії в середині 40-х — першій половині 70 х рр. XX ст. стало катастрофічне нівелювання морально-етичних цінностей в країні, що призвело до втрати належної шани до історико-архітектурної спадщини й у кінцевому підсумку — масової бездуховності, позбавлення національної самобутності, ментальних особливостей народу.

Зазнавши колосальних психологічних, економічних та політичних втрат у результаті нищення церков, українське сус-



пільство було позбавлене моральних орієнтирів для подальшого розвитку. Девальвація моральних істин, вироблених упродовж віків на базі релігійних традицій, визначила подальші напрямки духовного розвитку українського народу.

6. Дослідження історичних аспектів розвитку державно-церковних відносин, з'ясування реальних втрат культових споруд і досягнень на ниві їх збереження дозволяє внести необхідні корективи в сучасну релігійну політику держави, кардинально реформувати пам'яткоохоронну справу. Сучасна концепція державно-церковних взаємин повинна базуватися на конституційно-правовій основі, керуватися домінантами історичної та юридичної справедливості. Запорукою утвердження демократичної моделі взаємин держави з церквою є рівноправне партнерство між ними у процесі взаємодії. Співпраця державних інституцій, громадських та церковних організацій у питаннях збереження й охорони культових об'єктів забезпечить втілення в життя даної моделі в незалежній Україні.

Юлія Володимирівна Помаз —
кандидат історичних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Полтавської державної аграрної академії





ВОЩЕНКО ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА

Рефлексія концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі в історико-філософському контексті : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Вікторія Юріївна Вощенко; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2012. — 175 с.

Вощенко В. Ю. «Рефлексія концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі в історико-філософському контексті»: автореф. дис. на здобуття наук. канд. філос. наук: спец. 09.00.05 «Історія філософії» / Вікторія Юріївна Вощенко; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — К., 2012. — 20 с.

Об'єкт дослідження — концепти «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі як авторські модальності тлумачення історії та її ситуативні модифікації.

Предмет дослідження — конституювання, конотації та евристичний потенціал категорій «азійський спосіб виробництва» і «цивілізація».

Мета дослідження — аналіз змісту концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі.

Теоретико-методологічними засадами дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних філософів, фахівців у галузі методології науки. В основу пошукової роботи покладено комплекс філософських та загальнонаукових методів і принципів.

У процесі дослідження використовувалися:

— принципи об'єктивності, системності, цілісності, єдності історичного та логічного, детермінізму, розвитку і взаємозв'язку, сходження від абстрактного до конкретного, які визначали методологічний інструментарій дисертації;

— порівняльно-критичний метод — для вивчення структурних елементів сучасних підходів до розуміння історії;

— системно-аналітичний метод — для узагальнення наукових концепцій дослідників щодо вивчення концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі;



— метод аналогій — для пошуку спільних рис досліджуваних категорій;

— герменевтичний метод — для тлумачення змісту текстів першоджерел;

— метод історіографічного синтезу — для формулювання і систематизації літературного матеріалу.

У роботі використовувався методологічний потенціал праць таких західних філософів та істориків: К. Віттфогель, Г. Гегель, І. Гердер, М. Годельє, Ф. Енгельс К. Маркс, Л. Морган, Ж. Сюре-Каналь, А. Тойнбі, С. Хантінгтон, Ж. Шено.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації здійснено рефлексію концептів «азійський спосіб виробництва» і «цивілізація», а також доведено ізоморфізм змісту даних категорій. З огляду на це запропоновано новий варіант співвідношення формаційного і цивілізаційного підходів до вивчення історії, суть якого у логічному доповненні і розширенні теорії формацій концепцією цивілізацій. Категорії «азійський спосіб виробництва» і «цивілізація» позначають дискретні одиниці історичного розвитку і становлять наукове підґрунтя для розробки нової універсальної моделі суспільного руху.

Уперше:

— доведено, що категорії «азійський спосіб виробництва» К. Маркса та «цивілізація» А. Тойнбі є тією фокусною точкою, в якій формаційна і цивілізаційна концепції поєднуються в єдине семантичне поле, підставою для цього є концептуальний ізоморфізм змісту даних концептів; концепти «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі є авторськими модальностями розуміння історії, ініційовані вихованням у різних традиціях (філософія історії німецького мислителя формувалась під впливом гегелівської діалектики, на філософські погляди британського історика вагомий вплив здійснив ірраціоналізм ХХ століття); теорія суспільно-економічних формацій є складовою цивілізаційної концепції періодизації історії і схематично відтворює історичний розвиток європейських країн, а цивілізації неєвропейського світу об'єднуються поняттям азійського способу виробництва; у сучасному контексті обидві теорії можна вважати рекурсивними системами — одна



з них як елемент включається в іншу, змінюючи її, і таким чином здійснює вплив на саму себе.

— показано евристичний потенціал концептів «азійський спосіб виробництва» і «цивілізація» для пошуків оновленого методологічного підходу до вивчення української історії;

— встановлено, що категорії «азійський спосіб виробництва» і «цивілізація» допоможуть сконструювати логічну схему суспільно-історичного розвитку українських земель, оскільки охоплюють політичну, соціально-економічну та духовно-культурну сфери; відповідно до вчення А. Тойнбі, нашу країну можна вважати суспільством, яке породжене попередньою цивілізацією (еллінською християнською православною) і має тісний зв'язок із дочірньою (російською християнською православною), а тому Україна є афільованим суспільством, територія якого не співпадає із територією цивілізації-праматері, проте наша країна зберігає риси материнської (еллінської) і дочірньої (російської православної) соціокультурних спільнот.

Уточнено:

— футурологічне значення схематичних моделей історії К. Маркса і А. Тойнбі, що полягає у геніальному передбаченні переходу людства до глобальної світової цивілізації, об'єднаної на засадах духовно-культурної єдності;

— поліваріантність тлумачень змісту категорій «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі, яка зумовлюється належністю автора до певної епохи, країни, суспільно-політичної організації тощо.

Одержали подальший розвиток:

— систематизація сучасних наукових концепцій, присвячених інтерпретації формаційної та цивілізаційної теорій, а також можливих варіантів їх оновлення і доцільності використання у філософських та історичних дослідженнях;

— проблема суспільно-історичних умов конституювання категорій «азійський спосіб виробництва» К. Маркса та «цивілізація» А. Тойнбі.

Практичне значення одержаних результатів зумовлене сукупністю теоретичних положень і висновків, що виносяться на захист. Отримані в дисертації результати складають певну



методологічну базу для подальших пошуків нового підходу до тлумачення історії.

Положення і висновки дисертації дають можливість більш детально зрозуміти закономірності суспільно-історичних процесів, діалектичну єдність локально-цивілізаційного і загальнолюдського, допомагають визначити роль і місце українського народу у світі цивілізацій і віднайти Україні свою цивілізаційно-культурну приналежність.

Одержані у дисертації висновки можуть бути використані:

— у науково-дослідницькій роботі для вивчення динаміки становлення і розвитку світових цивілізацій, а також при розробці методологічних підходів та конструюванні схем світової та вітчизняної історії;

— у навчальному процесі для викладання курсів з історії філософії, соціальної філософії, філософії історії, соціальної культурології, соціології, історіографії, історії, історії економіки та економічної думки, а також при написанні підручників і навчальних посібників з цих дисциплін;

— у суспільному житті для успішного впровадження у практику державобудівничої концепції, а також для становлення культурно-історичної свідомості та громадянської позиції особистості, формування ментальних особливостей національної самосвідомості українського народу.

Основні результати наукового пошуку.

У процесі даного дослідження, виходячи із запропоновано-го в роботі тлумачення концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі, було здійснено рефлексію змісту даних категорій в історико-філософському контексті.

1. Визначено методологічні засади та ідейні джерела рефлексії концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі, що ґрунтуються на філософських працях, присвячених методології науки. Окрім філософських і загальнонаукових методів, дисертант звертався до методологічної бази, використаної у роботах К. Маркса і А. Тойнбі.

2. Установлено, що історико-філософськими ретроспективами концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі слугували соціально-ідеологічні чинни-



ки, котрі визначали «дух епохи», а також здобутки і надбання суспільної думки, які становили ідейно-джерельну базу конституювання вищезгаданих категорій. Історико-філософськими перспективами даних концептів є особливості інтерпретації їх змісту і визначення місця в історичному процесі.

3. Доведено ізоморфізм змісту концептів «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі, що проявляється у взаємному переході ключових ознак однієї категорії в іншу і робить можливим взаємне співвідношення їх як рекурсивних систем. Така семантична подібність пояснюється наступними твердженнями: категорії «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі є монадами історичного руху і живаються для позначення більш високого рівня розвитку суспільства у порівнянні з первісним колективом. Східні цивілізації за економічними і суспільно-політичними ознаками є соціокультурними утвореннями азійського способу виробництва, оскільки розвиваються традиційним шляхом. Звідси можна стверджувати, що Марксова схема суспільно-економічних формацій є окремим випадком цивілізаційної теорії А. Тойнбі, яка тлумачила історичний процес як розвиток і взаємодію у просторі і часі окремих цивілізацій. Формаційна концепція є логічною конструкцією історії європейських країн, на прикладі яких К. Маркс довів закономірність переходу людства до формації вільної індивідуальності — комунізму. Решта цивілізацій визначалися як азійський спосіб виробництва. З огляду на це, обидві схеми періодизації суспільного розвитку мають спільну фокусну точку, що об'єднує їх у єдине смислове поле — ізоморфізм категорій «азійський спосіб виробництва» і «цивілізація».

4. У ході аналізу варіантів сучасної інтерпретації формаційного і цивілізаційного підходів до розуміння історії систематизовано версії їх сучасної деконструкції. Доведено, що жодна з окреслених схем не спроможна адекватно і логічно показати закономірності всесвітньо-історичного розвитку. Постає необхідність їх діалектичного синтезу на основі спільних концептуальних засад, якими є концепти «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі.



5. Показано футурологічний потенціал цивілізаційної і формаційної концепцій, що актуалізує їх використання у сучасних історичних дослідженнях. Прогностичне значення окреслених методологічних підходів виявляється у своєрідному передбаченні результатів глобалізаційних процесів сучасності і переходу людства до інформаційного суспільства. К. Маркс зазначав про неминучість встановлення комунізму, А. Тойнбі — про єдину макроцивілізацію, що об'єднується на основі духовно-культурної спадщини людства. Даний прогноз є виправданим лише за умов поєднання формаційної і цивілізаційної теорій, оскільки сучасна глобалізація охоплює не лише політичні та економічні, але і духовно-культурні фактори.

6. Визначено евристичний потенціал категорій «азійський спосіб виробництва» К. Маркса і «цивілізація» А. Тойнбі для осмислення історії України та оновлення її методологічної бази. Історичний розвиток українських земель виходить за межі формаційного і цивілізаційного тлумачення, оскільки є складним багатофакторним соціокультурним процесом. Дані концепти схематично відображають усі важливі аспекти суспільного руху в історичній ретроспективі і свідчать про унікальність подальшого шляху розвитку. Наша країна належить до цивілізацій, що мають дочірні зв'язки із цивілізацією-праматір'ю і цивілізацією-наступницею, тобто є афільованим суспільством. Це, у свою чергу, зумовлює унікальну історичну долю: українські землі, маючи духовно-культурний зв'язок з еллінським світом, породили суспільство азійського способу виробництва (російську ортодоксальну цивілізацію), а відтак Україна є носієм рис західного і східного соціокультурних типів, адаптованих на національному ґрунті.

7. У дисертації встановлено, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства актуалізується необхідність запозичення досвіду сусідніх країн та його адаптація на національному ґрунті. Для України неможлива однобічна орієнтація, проте доцільне вдале поєднання здобутків і досягнень сусідніх народів та опора на власний культурно-історичний досвід. Лише такий унікальний шлях забезпечить нашій країні побудову сучасного техногенного суспільства на основі верховенства права і демократії.



Подальші наукові розвідки необхідно спрямовувати на доцільність використання концепту «азійського способу виробництва» К. Маркса для вивчення історії сучасних країн Азії, Африки і Латинської Америки, а також особливостей їх включення у процеси світової глобалізації. Актуальною є проблема використання для філософського осмислення сучасної історії категорії «локальна цивілізація» та її співвідношення із поняттям «глобальна цивілізація». Важливим напрямом дослідження є питання розробки нового комплексного методологічного підходу до вивчення світової та вітчизняної історії на основі досліджених нами концептів.

Вікторія Юріївна Вощенко —
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри українознавства,
культури та документознавства Полтавського
національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка





БЛОХА ЯРОСЛАВ ЄВГЕНІЙОВИЧ

«Аксіологічні аспекти творчої спадщини В. Г. Короленка (історико-філософський контекст)»: дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Ярослав Євгенійович Блоха; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2013. — 202 с.

Блоха Я.Є. «Аксіологічні аспекти творчої спадщини В. Г. Короленка (історико-філософський контекст)»: автореф. дис. на здобуття наук. канд. філос. наук: спец. 09.00.05 «Історія філософії» / Ярослав Євгенійович Блоха; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — К., 2013. — 20 с.

Об'єкт дослідження — творча спадщина В. Г. Короленка в контексті історико-філософської думки.

Предмет дослідження — аксіологічні аспекти історико-філософської спадщини В. Г. Короленка.

Мета дослідження — узагальнюючий аналіз поглядів В. Г. Короленка на основні культурні та соціальні ціннісні орієнтації сучасного йому суспільства в історико-філософському контексті.

Теоретико-методологічними засадами дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних філософів, істориків філософії, філологів та істориків, а також публіцистичні й художні твори власне В. Короленка. В основу пошукової роботи покладено комплекс філософських та загальнонаукових методів, підходів та принципів. Пріоритет у дисертації надається міждисциплінарному підходу, оскільки розгляд аксіологічних аспектів історико-філософської спадщини В. Короленка знаходиться на перетині історії філософії, аксіології та культурології.

У процесі дослідження використовувалися:

— аксіологічний метод — для дослідження основних культурних та соціальних ціннісних орієнтацій у творчості В. Короленка в історико-філософському контексті;

— герменевтичний метод — для тлумачення змісту оригіналів текстів творів мислителя;

— метод історіографічного аналізу — для систематизації літературно-філософської спадщини В. Короленка;



— метод узагальнення — для виокремлення з усієї творчої спадщини мислителя, як художньої, так і публіцистичної й епістолярної, його уявлень про культурні та соціальні ціннісні орієнтації й цінності індивіда;

— принцип методологічного плюралізму, адже намагання надати окремо взятій методології універсального пізнавального засобу завдає шкоди науці й самій методологічній теорії;

— принцип об'єктивності — для обґрунтування теоретичних висновків, які випливають з аналізу текстів першоджерел і не несуть у собі ідеологічних чи політичних оцінок;

— принцип історизму — з метою врахування суспільно-історичних умов, за яких формувався світогляд В. Короленка;

— системний підхід — для вивчення історико-філософського доробку мислителя як органічної складової його загально-філософських, культурологічних та літературознавчих поглядів.

Автор дослідження спирався на класичну традицію європейської історико-філософської та філософсько-культурної думки (Л. Бюхнер, Г. Гегель, Ж.-М. Гюйо, Ф. Енгельс, І. Кант, Ксенофонт, В. Ленін, К. Маркс, Дж.С. Мілль, М. Монтень, Платон, П.Ж. Прудон, Сократ, К. Фохт), яка вплинула на формування світогляду В. Короленка, традицію російської історико-філософської науки (О. Акелькіна І. Анненський, М. Вітрук, І. Гайдукіна, Ю. Гуцин, П. Ліон, О. Лосєв, І. Меньшиков, М. Назирова, П. Негретов, М. Петрова, О. Савельєва, Л. Скремінська, М. Туган-Барановський, Г. Флоровський).

Важливими методологічними засадами, на які орієнтується дисертаційне дослідження, є висновки, що містять роботи сучасних вітчизняних науковців — дослідників розвитку історико-філософської та суспільно-політичної думки в Україні (В. Андрущенко, А. Бичко, І. Бичка, В. Буслинського, Г. Волинка, В. Горського, В. Загороднюка, М. Заковича, С. Йосипенка, П. Кравченка, В. Литвинова, Я. Любивога, В. Ляха, Н. Мозгової, І. Немчинова, І. Огородника, М. Поповича, К. Райди, Т. Розової, С. Сторожук, Ю. Федіва, В. Шинкарука, С. Щерби, В. Ярошовця).

Наукова новизна дослідження полягає в систематизованому підході до філософського світобачення В. Короленка, розкритті сутності й специфіки аналізу мислителем різних систем ціннісних орієнтацій у філософських (античність,



Відродження, Просвітництво, початок XIX ст., кінець XIX — початок XX ст.) та релігійних (буддизм, християнство, іслам) напрямках. З'ясована специфіка світогляду мислителя та особливості морально-етичних засад його філософствування.

Новизна наукових результатів міститься у таких положеннях, що виносяться на захист:

Уперше:

— встановлено, що процес теоретичних та аксіологічних пошуків В. Короленка був органічно пов'язаний з духовними і творчими ідеями його доби й відбувався не лише в контексті історико-літературного, а й загальнокультурного процесу кінця XIX — початку XX століття, який мав послідовно романтичну забарвленість, своєрідне формування категоріального, ціннісного та художньо-образного способу відтворення дійсності, а наріжним каменем його теоретико-естетичної та аксіологічної проблематики стала «ідея самодостатньої особистості», яка спрямовувалася на самореалізацію та всебічну активізацію індивідуально-особистісного потенціалу;

— обґрунтовано, що власний світогляд, світорозуміння та світобачення В. Короленка були сформовані в умовах специфічного синтезу трьох морально-етичних виховних, релігійних і побутових традицій: російсько-української православної, польської католицької та іудейської, що загалом уконституювало особливий характер його світовідношення й індивідуальний комплекс інтеркультурних якостей особистості (толерантність, прагнення до згоди, другоюдомінантність власної позиції як спрямованість поведінки на сприйняття значущості іншої людини, встановлення уявного діалогу з людиною іншої культури, розуміння мовної та концептуальної картини світу опонентів, коректного вибору засобів та дискусійних стратегій вирішення протиріч, здатність до взаємоспілкування на міжкультурному рівні тощо);

— доведено, що багато в чому така специфіка особистого світогляду В. Короленка сприяла історично і науково коректному визначенню численних феноменів реальності, які й були представлені у його філософсько-есеїстичній та публіцистичній спадщині;

— з'ясовано, що окрім специфічно спрямованого дослідження морально-правових ідеалів та цінностей революційного



соціал-демократичного руху, проблем соціальної справедливості, свободи та гуманізму, «нової (християнської) віри» та «істинної релігії», експлуатації та соціальної нерівності, матеріалістичного світогляду та ролі природничих наук у суспільстві, ідей «вільної школи», «народності у вихованні», «реформаторської педагогіки» багатьох інших різноманітних проблем політичного, економічного та соціального характеру, — найважливішим теоретичним компонентом й тематичним підґрунтям творчості В. Короленка були аксіологічні та ціннісно-світоглядні проблеми історико-філософського та релігієзнавчого характеру;

— виявлено, що В. Короленко, аналізуючи ціннісні орієнтації у різних філософських та релігійних напрямках минулих епох, вважав, що в античній філософії найголовнішими були колективістські орієнтації, які визначали взаємини поміж людьми (Сократ, Ксенофонт); головними ціннісними орієнтаціями доби Відродження мислитель називав індивідуальне прагнення людини до щастя (М. Монтень); система ціннісних орієнтацій французького Просвітництва, на думку В. Короленка, ґрунтувалася на гуманізмі (Вольтер); ціннісні орієнтації початку XIX ст., за В. Короленком, досить суперечливі, їх моральний діапазон був оцінений як плюралістичний — від загального щастя всіх людей (Дж. С. Мілль) до індивідуального щастя конкретного індивіда (Ж.-М. Гюйо); основні суспільні ціннісні орієнтації кінця XIX — початку XX століття В. Короленко аналізує крізь призму вчення К. Маркса, і, на противагу марксизму, виділяє релігію в якості однієї з головних ціннісних орієнтацій, консолідуючого фактору соціуму; у буддизмі, на думку мислителя, визнання індивідуальної волі людини було вирішальним фактором розвитку особистості та можливого способу утвердження її внутрішньої свободи; найвищою цінністю християнства В. Короленко вважав віру в Бога як шлях до порятунку людства, консервативний захист індивідуальності від будь-якого різновиду несакрального впливу; серед головних цінностей ісламу мислитель виокремлював покірність, яка полягає в беззаперечному підкоренні Аллахові, відмові від своєї незалежності й особистої свободи, накопичення грошей та майна, тілесного задоволення, їжі та розваг, оскільки все з'являється і зникає, а мусульманин живе для вищої мети;

— показано, що у своїх художніх творах та публіцистиці В. Короленко виокремлював: загальногуманістичні ціннісні



орієнтації з домінантністю етичних категорій добра, любові, поваги, чуйності, милосердя, терпимості, толерантності, усепроникаючої людяності; ціннісні орієнтації на здобуття самодостатності особистості з домінантністю морально-етичних понять «життя», «індивідуальної волі», «усвідомленості життєвого вибору», «самоусвідомлення» тощо; ціннісні орієнтації на самоздійснення людини як становлення творчої особистості («істинність самопізнання», «освіченість», «мудрість», «активне перетворювальне пізнання світу»; духовні ціннісні орієнтації із ідеалами краси, віри, надії, потребі духовного ідеалу, щастя; етичні ціннісні орієнтації із виокремленням понять совісті, честі та гідності, відповідальності та обов'язку; ціннісні орієнтації «людини світу» із домінантністю категорій правди, свободи, справедливості, рівноправності, правосвідомості, демократії; ціннісні орієнтації «людини культури» з її скрижальми традиційності, патріотизму та народності;

— зазначено, що переважна більшість ціннісних орієнтацій, виокремлених В. Короленком, належить до соціальної сфери буття; значна частина з них може бути схарактеризована і в якості орієнтацій загальнокультурного характеру;

— визначено, що В. Короленко у відповідності до своєї аксіологічної концепції своєрідно тлумачив і вживав низку основоположних філософських категорій. «Діалектику» — як вчення, згідно з яким окремі факти визначаються насамперед логічним розвитком думки; «метафізику» — як вчення, у якому головним предметом дослідження є властивості розуму; «скептицизм» — як ставлення усього під сумнів, що співпадає із загальноприйнятою концепцією; «матеріалізм» — наближене до вульгарно-матеріалістичного розуміння даної категорії — як ототожнення процесу думки з продуктом матеріальної діяльності та світу; «свідомість» — як особливий апарат, що сприймає явища зовнішнього світу; «волю» — як духовний процес, що передує будь-якому вчинку людської істоти тощо.

Уточнено:

— тлумачення В. Короленком категорій «щастя», «добро», «зло», а також поняття «помста» як провідних для мислителя категорій етики;

— класифікацію ціннісних орієнтацій у історико-філософській спадщині мислителя на основі аналізу літературних



творів, публіцистики, листів та щоденників В. Короленка і відповідність її загальноприйнятим класифікаціям ціннісних орієнтацій. Мислитель виокремлює ціннісні орієнтації: самодостатньої особистості; творчої особистості; «людини світу»; «людини культури»; гуманістичні, духовні та етичні ціннісні орієнтації. Більшість ціннісних орієнтацій належить до соціальних, і лише орієнтації «людини культури» — до загальнокультурних.

Одержали подальший розвиток:

— значення та цінність аксіологічних аспектів історико-філософської спадщини В. Короленка для сучасної філософської науки;

— характеристика суспільно-історичних умов формування історико-філософських і аксіологічних поглядів В. Короленка та їх актуальність на сучасному етапі становлення Української держави.

Практичне значення дослідження зумовлене сукупністю теоретичних положень і висновків, що виносяться на захист. Отримані в дисертації результати дають аргументоване цілісне уявлення про аксіологічні аспекти творчості В. Короленка в історико-філософському контексті.

Положення і висновки дисертації дають можливість більш детально зрозуміти особливості тлумачення мислителем окремих філософських та етичних категорій, ідейні джерела та суспільно-політичні умови формування його історико-філософських поглядів та їх актуальність на сучасному етапі розвитку Української держави.

Вони можуть бути використані у *науково-дослідницькій роботі*, для подальшої розробки філософських поглядів В. Короленка, зокрема аксіологічних аспектів його життєвої та творчої спадщини; *навчальному процесі* як матеріал для науково-дослідницької роботи зі студентами, викладання курсів філософії, історії української філософії, історії української культури, культурології тощо, а також при розробці програми спецкурсу, присвяченого життєвому та творчому шляху В. Короленка, підготовці навчальних і методичних посібників; *суспільному житті загалом* для пропаганди гуманістичних принципів, якими користувався сам мислитель і закликав інших дотримуватися їх.



Основні результати наукового пошуку.

У процесі дисертаційного дослідження було зроблено загальноючий аналіз аксіологічних та світоглядно-філософських аспектів ідейної спадщини В. Короленка, поглядів мислителя на основні культурні та соціальні ціннісні орієнтації сучасного йому суспільства.

1. З'ясовано, що праці В. Короленко мають й історико-філософський контекст. Він не тільки згадує, але й аналізує ціннісні орієнтації різних філософських та релігійних напрямків. Мислитель вважає, що в античному суспільстві найголовнішими ціннісними орієнтаціями були ті, що визначали взаємовідносини між людьми. Ціннісні орієнтації класичного етапу розвитку античної філософії були колективістичними, адже короленківський Сократ, наприклад, прагне не лише знайти нову віру, а й донести її до інших.

Ціннісні орієнтації Відродження мислитель вважав індивідуалістськими, оскільки у філософії даної епохи (на прикладі поглядів М. Монтеня) головним критерієм етичних цінностей виступала окрема людська особистість з її духовними прагненнями, уявленнями про благо та справедливість. Прагнення конкретної людини до особистого щастя — основа ієрархічної будови ціннісних орієнтацій.

Найголовнішими цінностями французького Просвітництва (на прикладі аналізу поглядів і діяльності Вольтера, за В. Короленком, були гуманістичні — Вольтер боровся проти суспільної несправедливості, захищав знедолених, «гнаних» і несправедливо засуджених (справа гугенота Жана Каласа, якого у 1762 році було звинувачено у вбивстві сина за спробу прийняти католицизм).

Головні ціннісні орієнтації початку XIX ст. В. Короленко розглядав на основі аналізу філософських поглядів британського утилітариста Дж. С. Мілля та французького філософа-позитивіста Ж.-М. Гюйо. Ціннісні орієнтації початку XIX ст., за В. Короленком, досить суперечливі, їх моральний діапазон плюралістичний — від загального щастя всіх людей (Дж. С. Мілля) до індивідуального щастя конкретного індивіда (Ж.-М. Гюйо).

Встановлено, що основні суспільні ціннісні орієнтації кінця XIX — початку XX століття крізь призму вчення К. Маркса. Для російських послідовників К. Маркса характерно домінування



вузькокласових ціннісних орієнтацій пролетаріату. Але мислитель виділяє релігію як одну з основних суспільних ціннісних орієнтацій, адже справжня релігія, на його переконання, є головним консолідуючим фактором у суспільстві, оскільки посилене розпалювання національної та релігійної ворожнечі, настільки супротивної духу справжнього християнства, придушючи почуття справедливості й людяності, в корені розбещує суспільство і може привести його до морального здичавіння.

2. Доведено, що розглядаючи ціннісні орієнтації світових релігій — буддизму, християнства та ісламу, В. Короленко вважав, що у буддизмі визнання індивідуальної волі людини було вирішальним фактором розвитку особистості й можливого способу утвердження внутрішньої свободи. Найголовнішими ціннісними орієнтаціями у буддизмі, за В. Короленком, були ті, що визначають стосунки між людьми, та пов'язані зі ставленням до життя.

Найвищою цінністю християнства В. Короленко вважає віру в Бога як шлях до порятунку людства, консервативного захисту індивідуальності від будь-якого виду несакрального впливу. Для ісламу, за В. Короленком, вищою цінністю є покірність, яка полягає в тому, щоб підкорятися Аллахові й потрапити до раю в наступному житті. Завдяки принципу покірності іслам позбавляє мусульманина від необхідності ставити питання про накопичення грошей і майна, тілесне задоволення, їжу та розваги, оскільки все з'являється й зникає, а він живе для вищої мети.

3. Ряд основоположних філософських категорій В. Короленко трактував специфічним чином, скептично і не у відповідності з сучасним науковим світоглядом. Так, «діалектику» він розглядав як вчення, згідно з яким окремі факти визначаються логічним розвитком думки. «Метафізику» В. Короленко інтерпретував як вчення, в якому головний предмет дослідження — властивості розуму. З'ясовано, що ненауковість у тлумаченні даних категорій була зумовлена характером епохи, яка властивості людського розуму ставила вище за вчення про надчуттєве, недоступне безпосередньому пізнанню.

Тлумачення мислителем категорії «скептицизм» як ставлення усього під сумнів співпадає із загальноприйнятим. Аналізуючи тезу Піррона «Я не знаю навіть того, що я нічого не



знаю», В. Короленко розглядав скептицизм як філософську позицію, яка проголошувала неможливість пізнання об'єктивної істини, відмову від об'єктивного знання взагалі.

Не відповідає сучасному науковому знанню і розуміння В. Короленком категорій «матеріалізм», «свідомість», «воля». Тракткування категорії «матеріалізм» як ототожнення процесу думки з продуктом було наближене до вульгарно-матеріалістичного розуміння даної категорії. «Свідомість» мислитель розумів як особливий апарат, що сприймає явища зовнішнього світу, «волю» — як духовний процес, що передує будь-якому вчинку.

4. Провідною категорією етики для В. Короленка було «щастя», проблема досягнення якого пронизує всю його творчість і яке він називав основою для життя людини. На шляху до щастя, вважав мислитель, можуть стояти різні перепони: фізичні недуги, соціальна несправедливість, відсутність високих життєвих потреб, ідеалів або просто віри. На думку мислителя, щасливою людиною може стати лише тоді, коли знайде своє місце в житті.

Аналізуючи «добро» та «зло», В. Короленко зауважував, що одна й та ж дія, в залежності від того на благо чи нещастя іншого вона спрямована, може бути як доброю, так і злою.

Аналізуючи поняття «помста», В. Короленко застерігає утримуватися від права на неї, адже вона, несучи ілюзію справедливої відплати, не лише множить кількість жертв, посягаючи цим самим на право Бога судити всіх нас (в цьому праві міститься вищий сенс поняття справедливості), а й руйнує саму особистість, яка здійснює помсту.

5. Доведено, що переважна більшість ідей і думок мислителя відрізняються гостротою, актуальністю, співзвучністю сучасності. Актуальними є погляди гуманіста на проблему запобігання війни, яку він називає історичною помилкою й найстрашнішим злом і злочином проти всього людства, та встановлення миру, для якого, на думку В. Короленка, людству необхідно докласти всіх зусиль, прийти до компромісу, поступитися національним себелюбством з метою попередження війни і забезпечення стабільного й тривалого миру.

6. Аналізуючи поняття «націоналізм», «патріотизм» і «шовінізм», які часто звучать і в сучасній Україні, В. Короленко



закликає, відкинувши національну ворожнечу й залишки шовінізму, будувати суспільство на принципах національної та культурної взаємоповаги і взаємодії, гуманізму й здатності визнавати власні ментальні недоліки, перетворюючи їх, таким чином, у переваги.

7. Висловлюючи свої погляди з приводу співіснування української та російської культур, В. Короленко закликав до їх мирного співіснування і вбачав шляхи розвитку української культури в її тісному зв'язку та взаємодії з культурою російською. Мислитель стверджував, що не потрібно роздмухувати ворожнечу, збуджувати ненависть до народів, які так давно ділили загальну долю й страждання, а заклики до цього вважав протикультурними й злочинними. Розпалювання міжнаціональної ворожнечі, на думку гуманіста, особливо небезпечне в умовах загальної ворожнечі, ненависті й помсти, що породжують переслідування і жорстокість.

8. Захист української духовно-національної ідентичності В. Короленко вважає ціннісно пріоритетним. Обурення мислителя викликала знущальна практика переслідування української мови й культури денікінським та більшовицьким режимами. У даному разі В. Короленко виступає не лише як філософ та мислитель, а й як громадський діяч, небайдужість якого до переслідувань українства мали форму прямих заяв до влади незалежно від тих небезпек, що ці висловлювання могли спричинити для мислителя особисто.

Ярослав Євгенійович Блоха —
асистент кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка



РУДЕНКО ІГОР МИХАЙЛОВИЧ

Інновації як концепт соціально-філософського дискурсу дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Ігор Михайлович Руденко; Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2013. — 204 с.

Руденко І. М. Інновації як концепт соціально-філософського дискурсу автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Ігор Михайлович Руденко; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — К., 2013. — 20 с.

Об'єкт дослідження — інноваційні процеси як чинник суспільних перетворень.

Предмет дослідження — соціально-філософський аналіз категорії «інновації».

Метою дисертації є соціально-філософське осмислення сутності інновацій, процесу їх становлення та розкриття істотних особливостей цього процесу.

Теоретико-методологічними засадами дослідження є праці зарубіжних та вітчизняних філософів, фахівців у галузі соціальної філософії. В основу пошукової роботи покладено комплекс філософських та загальнонаукових методів, підходів та принципів.

У дисертаційному дослідженні використовувалися:

— системно-аналітичний метод — для узагальнення наукових підходів щодо вивчення категорії «інновації»;

— методи аналізу та синтезу — для з'ясування співвідношення категорій «інновації», «нове», «новація» і «нововведення»;

— трансцендентальний метод — для визначення сутності категорії «інновації» шляхом розкриття суб'єктивних умов їх конституювання (формування);

— компаративістський метод — для виявлення взаємозв'язку між процесами самоорганізації та інноваційною діяльністю з метою з'ясування їхнього впливу на становлення інновацій;



— діалектичний метод — для характеристики інновацій як речей і явищ, що зумовлюють суспільні трансформації та зміни;

— метод екстраполяції — для визначення коеволюції як теорії гармонійного розвитку системи «природа — людина — інновації»;

— підходи: діяльнісний, структурно-системний, конкретно-історичний, міждисциплінарний, синергетичний, застосування яких дозволило встановити теоретичну базу дослідження феномена інновації;

— принципи об'єктивності, системності, цілісності, єдності історичного та логічного, сходження від абстрактного до конкретного, детермінізму, розвитку та взаємозв'язку, які зумовили вибір методологічного інструментарію дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у соціально-філософському осмисленні категорії «інновації» (з'ясування її сутності та процесу формування), що є передумовою створення метатеорії. Інновації постають загальним явищем для цілого комплексу проблем: від пошуку істотно нових речей до їх об'єктивації. Дослідження інновацій відбувалося за допомогою інноваційної діяльності як цілеспрямованого процесу формування нового та синергетики як теорії самоорганізованих систем. Дані теоретичні підходи розкрили закономірності утворення раніше не існуючих якостей.

Новизна дисертаційного дослідження розкривається в таких положеннях, які виносяться на захист:

Уперше:

— доведено, що інновації практично на всіх етапах становлення, починаючи від зародження ідеї й закінчуючи фазою дифузії (поширення нововведення), характеризуються нестійкістю, високою чутливістю до випадкових змін і впливу зовнішнього середовища. Процеси самоорганізації проявляються у складних, часто індетермінантних змінах, що супроводжуються появою новацій. За допомогою синергетики як теорії самоорганізації встановлено ймовірнісну природу інноваційних процесів;

— з'ясовано зв'язок між творчістю та інноваціями, іманентною ознакою яких є нова якість, що входить у їх дефініції. Творчість — процес формування новацій (нових ідей, речей), що становлять основу інновацій. Творчість і новації не контрадикторні, а взаємопов'язані явища, а отже, їх осмислення як



суперечливих сутностей є серйозною помилкою. Новації утворюють зміст творчої діяльності та є її результатом. Творчість як діяльність по формуванню нового є первинною по відношенню до новацій;

— розроблено теоретичну концепцію інноваційної діяльності, яка, охоплюючи процеси від виникнення нового до його впровадження в соціальну дійсність, розкриває «життєвий цикл» інновацій.

Уточнено:

— поліваріантність визначення змісту категорії «інновації», що зумовлюється передусім сферою застосування і виявляється у зведенні сутності цієї категорії до: становлення нового, кінцевого продукту творчої діяльності; процесу формування раніше не існуючих речей, явищ; упровадження нововведень;

— аксіологічний аспект інноваційних продуктів, їхню роль у поступальному еволюційному русі суспільства: незважаючи на моральну нейтральність, інновації, залежно від того, хто ними володіє, можуть спричинювати як прогресивні, так і деструктивні трансформації навколишньої дійсності.

Одержали подальший розвиток:

— аналіз та систематизація сучасних наукових підходів, гіпотез щодо інтерпретації категорії «інновації», а також обґрунтування доцільності її використання в соціально-філософських дослідженнях;

— ідеї коеволюційної теорії, що являє собою нову раціональність, модель майбутнього суспільного розвитку та проєкт подолання суперечливих процесів, які відбуваються в соціумі внаслідок руйнівних наслідків інновацій.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що його результати сприятимуть поглибленому досягненню інноваційних перетворень сучасного суспільства, а також відкриють можливості для розробки нових підходів до теоретичного аналізу ролі інновацій у культуротворчих процесах. Основні положення і висновки дисертації становлять певну методологічну базу для ґрунтовно досягнення атрибутивних ознак, процесу формування та ролі інновацій у соціокультурному бутті.



Практичне значення отриманих результатів дослідження. Одержані в дисертації висновки можуть бути використані:

— у науково-дослідницькій роботі з цієї проблематики, зокрема для аналізу окремих видів інновацій, розроблення програми управління інноваційною діяльністю, формування положень інноваційної політики тощо;

— у навчальному процесі ВНЗ для викладання курсів із соціальної філософії, філософської антропології, філософії історії, філософії техніки, філософії культури, соціології, соціальної культурології, менеджменту, а також при написанні підручників і навчальних посібників із цих дисциплін;

— у суспільному житті при впровадженні у практику інноваційної теорії (урахування особливостей формотворення інновацій, їх атрибутивних ознак та місця у соціокультурній дійсності).

Основні результати наукового пошуку.

Виходячи з поставлених завдань дисертаційної роботи, отримали такі результати:

1. Категоріальний апарат дослідження утворюють категорії «нове», «новація», «нововведення», «інновація», «творчість», «інноваційні процеси», «інноваційна діяльність», «життєвий цикл», «техніко-технологічні інновації», «коеволюція». Встановлена кореляція цих категорій, що визначає логіку викладу матеріалу дисертаційного дослідження. Нове є ширшою за змістом категорією, сутність якої становлять певні якості. Новація — це нові ідеї, речі, які дістають своє втілення в дослідному зразку. Використання новацій в окремій сфері суспільного буття породжує нововведення. Дифузія та рутинізація останніх у суспільній практиці зумовлює становлення інновацій. Осмислюючи інновації як якісно нові речі виявлено їх зв'язок з творчістю як діяльністю щодо становлення раніше не існуючого. Практичне оформлення інновації відбувається за допомогою інноваційної діяльності, що являє собою систему заходів (інноваційних процесів) щодо формотворення нового та його поширення у суспільному бутті. Власне, це утворює «життєвий цикл» інновацій.

Становлення інновацій слід також пов'язувати з процесами самоорганізації. Відповідно до синергетичної парадигми,



інновації трактуються як результат стохастичних відхилень елементів системи, що спричинені зовнішніми факторами. Досліджуючи питання формування інновацій нами обґрунтована істотна роль у цьому процесі інноваційної діяльності та синергетичної теорії. Саме в цьому й полягає один із аспектів новизни дослідження.

2. Евристична цінність синергетики щодо становлення інновацій полягає у можливості її застосування у сфері модернізації теоретико-методологічних основ філософії науки. Синергетична концепція дозволила здійснити комплексний аналіз універсальних принципів, на яких базуються інноваційні процеси, розширюючи межі вузькоспеціальних підходів (економіки, соціології, менеджменту тощо). Доводимо доцільність застосування принципів синергетики («нелінійність», «відкритість», «нерівноважність», «випадковість» і «когерентність»), а також її методологічного потенціалу для з'ясування сутності та закономірностей формування інновацій. Це зумовлюється таким. *По-перше*, синергетика в своїх методологічних інтенціях спрямована не на реально існуюче, а на ті якості, котрі формуються, роблять їх методом пошукової діяльності, одним з основних джерел нестабільності, становлення нових речей тощо. *По-друге*, синергетична теорія, маючи міждисциплінарний характер, сприяє перенесенню методів дослідження з однієї наукової дисципліни на іншу. Це відповідає міждисциплінарному характеру інновацій, які об'єднують в одне ціле різні сфери людської діяльності (науку, виробництво, освіту тощо). *По-третє*, синергетика дозволяє осмислити сутність та процес становлення інновацій під іншим кутом зору, надаючи стихійним і спонтанним моментам в інноваційних процесах визначальну роль.

3. Установлено, що поряд із синергетичною теорією (де інноваційні процеси зумовлюються випадковими відхиленнями) істотну роль у процесі формування інновацій відіграє творчість. Інновації є результатом свідомої, цілеспрямованої творчої людської діяльності. Саме ознака новизни є іманентною та об'єднуючою ознакою категорій «творчість» й «інновації», входить у їх дефініції. Поняття «нове» становить суть творчої діяльності та є атрибутивною ознакою інновацій. Творчість — це істотний структурний компонент інноваційної діяльності.



Але творчий процес не вичерпує зміст інноваційної діяльності, оскільки самі по собі нові ідеї, речі (новація) як продукт творчої діяльності не є інноваціями. Новації виступають лише основою інновацій. Творчість та новації є взаємопов'язаними. Новації іманентні творчості. Вони, з одного боку, утворюють зміст творчої діяльності, а з іншого — її результат. Новації не лише інтегрують у собі явища дійсності, традиції, але, разом з тим, є соціокультурною моделлю об'єктивації нового. Поширення новацій у різні сфери суспільного буття та практичне втілення інновацій відбувається за допомогою інноваційної діяльності.

4. Доведено, що інноваційна діяльність є системою послідовних дій, унаслідок яких інновації розвиваються від ідеї до конкретних речей або явищ, що трансформують діяльність, мислення і уявлення людини про дійсність. Це процес створення, поширення та рутинізації інновацій з метою задоволення суспільних потреб. Інноваційна діяльність характеризує «життєвий цикл» інновацій, що вказує на процесуальність становлення нового. Фундаментальними структурними етапами інноваційної діяльності є інноваційні процеси: дифузія (поширення новацій у певну сферу суспільного буття) й рутинізація (функціонування нововведень у стабільних системах). Функціонування інноваційної діяльності забезпечують соціальні механізми (технополіси, технопарки, інкубатори) і суб'єкти (інноватори, реалізатори та споживачі). Перспективним для України є становлення соціальних механізмів на базі вищих навчальних закладів, що мають висококваліфіковані кадри й технічні засоби.

5. Окреслено амбіваленту природу інновацій: прогресивні та регресивні тенденції. Інновації детермінують розвиток продуктивних сил, що зумовлює суспільний поступ. Застосування новітньої техніки (мікроелектроніки) і технологій викликає зростання продуктивності людської діяльності, зниження показників матеріаломісткості й енергоємності продукції. Комп'ютерні технології значно скорочують час науково-технічних та конструкторських розроблень. Інновації стимулюють розвиток інтелектуальних здібностей людини. Разом з цим, інновації мають і деструктивні наслідки. Інноваційні перетворення спричиняють екологічну катастрофу, що ставить під загрозу існування як оточуючої дійсності, так і людського роду. Інновації трансформують уявлення особистості про оточуючу



дійсність, викликають духовну односторонність людини, тобто втрату ознак власної автентичності.

6. Установлено, що провідною ідеєю коеволюційної теорії є гармонізація соціоприродних взаємовідносин. Актуалізація коеволюційного вчення пов'язана з виявом деструктивних наслідків інноваційних перетворень. Вона передбачає перехід від стратегій, орієнтованих на розвиток економіки, до стратегій, в центрі яких знаходиться людина у взаємовідношенні з оточуючою дійсністю. Фундаментальна роль коеволюційної теорії полягає у стимулюванні екологізації науки, техніки, економіки, освіти та виховання. Важливою умовою становлення коеволюції є духовно-моральне вдосконалення людини і формування нової етики — екологічної (біоетики), що має сприяти стійкому взаєморозвитку людини й природи на основі пізнання законів її розвитку.

7. Перспективами подальших наукових досліджень категорії «інновації» є: аналіз пріоритетних напрямів інноваційної політики України для забезпечення суспільного розвитку; знаходження шляхів побудови національної інноваційної системи, у межах якої будуть формуватися та реалізовуватися інновації; встановлення факторів розвитку інноваційної інфраструктури України; з'ясування питання державної підтримки інноваційної діяльності.

Ігор Михайлович Руденко,
викладач історії Полтавського
нафтового геологорозвідувального технікуму
Полтавського національного технічного
університету імені Юрія Кондратюка



ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ПРАЦЬ ПРОФЕСОРА ПЕТРА АНАТОЛІЙОВИЧА КРАВЧЕНКА

1981

1. **К вопросу о теоретическом единстве истории философии и теории диалектики в «Философских тетрадах» В. И. Ленина** / П. А. Кравченко // XXVI съезд КПСС и актуальные проблемы марксистско-ленинской философии : тез. докл. Всесоюз. филос. чтений молодых учёных. — М., 1981. — С. 18–21.
2. **Методические рекомендации студентам II-го курса дневного отделения по изучению курса исторического материализма** / редкол.: П. А. Кравченко [и др.] ; Полтав. гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленка. — Полтава, 1981. — 34 с.
3. **Методические рекомендации студентам II-го курса дневного отделения по изучению курса диалектического материализма** / редкол.: П. А. Кравченко [и др.] ; Полтав. гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленка. — Полтава, 1981. — 68 с.
4. **Мировоззренческое содержание гуманитарного знания** / П. А. Кравченко // Мировоззрение и наука. : тез. докл. респ. науч.-практ. конф. — Х., 1981. — С. 38–40.

1982

5. **В. И. Ленин о роли материалистического мировоззрения в развитии науки** / П. А. Кравченко // Духовная культура развитого социализма и формирование коммунистического мировоззрения : тез. докл. межвуз. науч.-практ. конф. — Полтава, 1982. — С. 38–42.
6. **О сущности категории «субстанция»** / П. А. Кравченко // Тез. докл. Всесоюз. филос. чтений молодых учёных. — М., 1982. — С. 124–128.



1983


7. **Единство философского и конкретно-научного знания в процессе формирования материалистического мировоззрения** / П. А. Кравченко // Проблемы философии : респ. межвед. науч. сб. / Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченка. — К., 1983. — Вып. 60. — С. 24–31.
8. **Категория «становление» в историко-философском процессе** / П. А. Кравченко // Актуальные проблемы истории философии : материалы науч.-практ. конф. — К., 1983. — С. 64–67.
9. **Понятие «трансцендентального» у И. Канта** / П. А. Кравченко // Тез. докл. Всесоюз. филос. чтений молодых учёных. — М., 1983. — С. 32–36.

1984

10. **Познавательное значение категории «освоение»** / П. А. Кравченко // Проблемы философии : респ. межвед. науч. сб. / Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченка. — К., 1984. — Вып. 64. — С. 35–42.
11. **Познавательное значение категорий в культурно-историческом процессе** / П. А. Кравченко // XXVI съезд КПСС и актуальные проблемы марксистско-ленинской философии : тез. докл. Всесоюз. филос. чтений молодых учёных. — М., 1984. — С. 134–140.
12. **Ценность и оценка: соотношение категорий** / П. А. Кравченко // Методология историко-философского исследования : материалы науч.-практ. конф. — К., 1984. — С. 125–129.

1985

13. **Диалектические принципы формирования мировоззрения** / П. А. Кравченко // Формирование мировоззрения молодёжи. — Х., 1985. — С. 108–123.
14. **Ленинская интерпретация объективности оценки философского наследия** / П. А. Кравченко // Актуальные мировоззренческие и методологические проблемы марксистского историко-философского исследования : тез. докл. Всесоюз. науч.-практ. конф. — М., 1985. — С. 164–170.
15. **Ленинские принципы освоения философского наследия** / П. А. Кравченко // Ленинская методология научного познания и современность : тез. докл. респ. науч.-теорет. конф. — К., 1985. — С. 24–27.

- 
16. Ленинские принципы формирования коммунистического мировоззрения, их развитие в решениях XXV — XXVI съездов КПСС и последующих партийных документах / П. А. Кравченко // Формирование коммунистического мировоззрения молодежи. — Х., 1985. — С. 59–76.
 17. Соотношение категорий «понимание» и «освоение» / П. А. Кравченко // Формирование мировоззрения молодежи : тез. докл. науч.-теорет. конф. — Днепропетровск, 1985. — С. 83–89.
 18. «Усвоение» и «освоение» в истории философии / П. А. Кравченко // История философии и современность : тез. докл. респ. науч.-теорет. конф. — К., 1985. — С. 104–110.

1986


19. Воспитание студентов средствами философии / П. А. Кравченко // Актуальные проблемы воспитания молодежи : тез. докл. респ. науч.-практ. конф. — Полтава, 1986. — С. 34–38.
20. Изучение трудов классиков марксизма-ленинизма и формирование коммунистической нравственности молодежи / П. А. Кравченко // Нравственные и эстетические проблемы коммунистического воспитания студенческой и школьной молодежи в свете решения XXVII съезда КПСС : тез. докл. обл. науч.-практ. конф. — Полтава, 1986. — С. 62–65.
21. Концептуальні засади освоєння філософської спадщини / П. А. Кравченко // Вісник Київського університету. — К., 1986. — Вип. 18. — С. 56–62. — (Питання філософських наук).
22. Методологические рекомендации студентам по изучению курса «Философии» / редкол.: П. А. Кравченко [и др.] ; Полтав. гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленка. — Полтава, 1986. — 60 с.
23. Методические рекомендации студентам заочного отделения по изучению курса «Философия» / редкол.: П. А. Кравченко [и др.] ; Полтав. гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленка. — Полтава, 1986. — 48 с.
24. Освоєння філософської спадщини як проблема історії філософії / П. А. Кравченко // Вісник Київського університету. — К., 1986. — Вип. 72. — С. 36–46. — (Питання філософських наук).
25. Специфические аспекты ленинского применения марксистских принципов освоения идейно-философского наследия / П. А. Кравченко // Проблемы философии : респ. межвед. науч. сб. / Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченка. — К., 1986. — Вып. 70. — С. 20–30.

1987

26. **Комплексный план коммунистического воспитания студентов Полтавского государственного педагогического института им. В. Г. Короленка на 1986–1990 гг.** / редкол.: П. А. Кравченко [и др.] ; Полтав. гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленка. — Полтава, 1987. — 74 с.
27. **Ленінська критика реакційних напрямків філософії та суспільно-політичної думки і сучасність** / П. А. Кравченко // Вісник Київського університету. — К., 1987. — Вип. 19. — С. 81–88. — (Питання філософських наук).
28. **Мировозренческое содержание ленинских принципов освоения идейно-философского наследия** / П. А. Кравченко // XXVII съезд КПСС и актуальные проблемы материальной и духовной сфер социалистического общества : тез. докл. регион. науч.-практ. конф. — Днепропетровск, 1987. — С. 134–137.
29. **Элементы целостного подхода в интернациональном воспитании студенчества** / П. А. Кравченко // Патриотическое и интернациональное воспитание молодёжи в свете решений XXVII съезда КПСС : тез. докл. городской науч.-практ. конф. — Полтава, 1987. — С. 152–154.

1988

30. **Актуальные проблемы философии** : учеб.-метод. план курса / редкол.: П. А. Кравченко [и др.] ; Полтав. гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленка. — Полтава, 1989. — 32 с.
31. **Деятельность и практика как категории философии** / П. А. Кравченко // Философия и история философии : тез. докл. науч.-теорет. конф. — К., 1988. — С. 104–119.
32. **К проблеме формирования потребности личности к педагогической деятельности** / П. А. Кравченко // Методология и методы современных педагогических исследований : тез. докл. на XIII советско-немецком семинаре АПН СССР и АПН ГДР. — М., 1989. — Ч. 2. — С. 117–119.
33. **Личностные аспекты познания** / П. А. Кравченко // Проблемы теории познания : материалы науч.-теорет. конф. — Днепропетровск, 1988. — С. 44–48.
34. **Г. С. Сковорода про творчість** / П. А. Кравченко // Г. С. Сковорода — філософ та літератор : матеріали наук.-теорет. конф. — Полтава, 1988. — С. 34–38.

- 
35. **Субъективное и объективное в процессе освоения философского наследия** / П. А. Кравченко // Проблема понимания : тез. докл. респ. науч.-практ. конф. — К., 1988. — С. 56–60.

1990

36. **Актуальные проблемы марксистско-ленинской философии** : учеб.-метод. план курса, планы семинаров и других активных форм учёбы / редкол.: П. А. Кравченко [и др.] ; Полтав. гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленка. — Полтава, 1990. — 32 с.
37. **Методичні рекомендації студентам по вивченню теми «Історичні типи філософії в курсі філософії»** / редкол.: П. А. Кравченко [та ін.] ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1990. — 34 с.
38. **Методичні рекомендації студентам по вивченню теми «Немарксистська філософія ХХ ст.» в курсі філософії** / редкол.: П. А. Кравченко [та ін.] ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1990. — 34 с.
39. **Методологічні рекомендації студентам по вивченню теми «Антична філософія»** / редкол.: П. А. Кравченко [та ін.] ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1990. — 30 с.
40. **Мировоззренческое содержание категории «освоение»** / П. А. Кравченко // Проблемы истории философии и современность : тез. докл. науч.-теорет. конф. — Х., 1990. — С. 152–156.
41. **Освоение духовной культуры и эстетические потребности личности** / П. А. Кравченко // Формирование нравственной и эстетической культуры учащейся молодежи в условиях обновления социализма : тезисы докл. обл. науч.-практ. конф. / Полтав. гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленко. — Полтава, 1990. — С. 31–32.
42. **«Понимание» и «обучение» в педагогической практике** / П. А. Кравченко // Современные педагогические исследования : тез. докл. регион. науч. конф. — Полтава, 1990. — С. 14–20.

1991–1992

43. **Ідея світла в словесній міфології** / П. А. Кравченко // Культура східних слов'ян : матеріали наук.-теорет. конф. — Х., 1991. — С. 94–99.
44. **Світоглядні ідеї філософської епістолярії Г. С. Сковороди 1785–1794 рр.** / П. А. Кравченко // Тези доповідей і повідо-

млень другої Полтавської наукової конференції з історичного красзнавства / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1991. — С. 4–5.

45. **Філософія** (Опыт организации и проведения семинаров-исследований) / редкол.: П. А. Кравченко [и др.]. — К. : Изд-во Киев. ун-та, 1992. — 48 с.
46. **Церква в духовному відродженні суспільства** / П. А. Кравченко // Релігійна традиція в духовному відродженні України : матеріали Всеукр. наук. конф. — Полтава, 1992. — С. 83–85.

1993

47. **Гомилии Кирилла Туровского: структура текста и философия текста** / П. А. Кравченко, Ф. Н. Двинятин // Актуальні проблеми дослідження філософської культури східних слов'ян XI–XVIII ст. : матеріали VIII-ї міжнар. наук. конф. присвяченої 270-літтю від дня народження Г. С. Сковороди / Ін-т філософії АН України ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1993. — С. 34–36.
48. **Деякі понятійні аспекти вивчення голоду 1932–1933 рр.** / П. А. Кравченко, О. Ф. Ніколаєнко // Голодомор 1932–1933 років на Полтавщині: до 60-річчя трагедії : матер. наук. конф. / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1993. — С. 66–67.
49. **До питання генези української національної ідеї** / П. А. Кравченко, Ю. М. Вільчинський // Національна ідея в духовній культурі України XIX–XX ст. : матеріали Всеукр. наук. конф. — Полтава, 1993. — С. 12–14.
50. **Кваліфікаційна характеристика випускника історичного факультету** / П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1993. — 18 с.
51. **Литературные традиции иосифлян и неистязателей в стилистике Ивана Грозного** / П. А. Кравченко, В. В. Калугин // Актуальні проблеми дослідження філософської культури східних слов'ян XI–XVIII ст. : матеріали VIII-ї міжнар. наук. конф. присвяченої 270-літтю від дня народження Г. С. Сковороди / Ін-т філософії АН України ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1993. — С. 59–62.
52. **Матеріали до текстів лекцій з філософії для аспірантів сільськогосподарських вузів** / П. А. Кравченко [у співавт.]. — К. : НМВО, 1993. — 290 с.



53. **Спецкурси як форма вдосконалення змісту освіти студентів педвузів** / П. А. Кравченко, Л. І. Гоженко // Організація трудового навчання і виховання в сучасній школі : матеріали доп. обл. наук.-метод. конф. / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1993. — С. 66–68.
54. **Проблеми морального виховання учнів початкової школи** / О. Д. Кравченко, П. А. Кравченко // Розбудова національної початкової школи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Полтава, 11–13 трав. 1993 р.). — Полтава, 1993. — С. 50–52.
55. **Спосіб філософствования в Київській Русі** / П. А. Кравченко // Національна філософія: сучасне, минуле та перспективи : тез. доп. II Харків. сходоворидинівських читань. — X., 1993. — С. 168–171.
56. **Українська національна ідея в політичній теорії М. Грушевського** / П. А. Кравченко // Національна ідея в духовній культурі України XIX–XX ст. : матеріали Всеукр. наук. конф. — Полтава, 1993. — С. 76–78.

1994


57. **Методика викладання географії Полтавщини** : посіб. для вчителя : в 2 ч. Ч. 1 / редкол.: Л.М. Булава (відп. ред.), М. І. Степаненко, П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка, Полтав. наук. т-во краєзнавців, Полтав. ін-т післядипломної освіти пед. працівників. — Полтава, 1994. — 70 с.
58. **Методика викладання географії Полтавщини** : посіб. для вчителя : в 2 ч. Ч. 2 / редкол.: Л. М. Булава (відп. ред.), М. І. Степаненко, П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка, Полтав. наук. т-во краєзнавців, Полтав. ін-т післядипломної освіти пед. працівників. — Полтава, 1994. — 67 с.
59. **Православ'я за доби Центральної ради** / П. А. Кравченко, Т. А. Бевз // Православ'я і культура: історія та сучасність : матеріали Всеукр. наук. конф., (Полтава, 16–18 черв. 1994 р.). — Полтава, 1994. — С. 72–75.
60. **Програма, методичні поради по педагогічній практиці з географії для студентів IV курсу** / П. А. Кравченко [у співавт.] ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1994. — 72 с.
61. **«Філософія серця» Г. С. Сковороди як виявлення сутності людини** / П. А. Кравченко // Г. С. Сковорода і сучасність :

матеріали наук. конф. присв. 200-річчю з дня смерті філософа, (Полтава, 11–12 лист. 1994 р.) / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1994. — С. 3–6.

- 62. Формування національної свідомості і релігійні відносини в Україні** / П. А. Кравченко // Православ'я і культура: історія та сучасність : матеріали Всеукр. наук. конф., (Полтава, 16–18 черв. 1994 р.). — Полтава, 1994. — С. 13–15.
- 63. Шкільна освіта на Полтавщині в умовах німецької окупації** / П. А. Кравченко // Третя Полтавська наукова конференція з історичного краєзнавства : матеріали / відп. ред. В. А. Войналович ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка, Полтав. наук. тов-во краєзнавців. — Полтава, 1994. — С. 196–199.

1995

- 64. Варіанти відповідей на комплексні контрольні завдання для визначення рівня підготовки випускника історичного факультету** / редкол.: П. А. Кравченко [та ін.] ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1995. — 74 с.
- 65. Викриття антигуманної сутності фашистських тоталітарних режимів «Загальною декларацією прав людини»** / П. А. Кравченко // Велика вітчизняна війна у пам'яті народній : матеріали конф. до 50-річчя Перемоги, (Полтава, 25–26 квіт. 1995 р.). — Полтава, 1995. — С. 5–7.
- 66. Діалектика філософської культури національної самосвідомості** / П. А. Кравченко // Гуманітарна освіта як важливий фактор формування національної самосвідомості студентів та учнів / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1995. — С. 12–16.
- 67. До питання про охорону монастирських пам'яток Черкащини в середині 20-х років ХХ ст.** / П. А. Кравченко, О. О. Нестуля // Видатний державотворець України : матеріали конф. до 400-річчя з дня народження Б. Хмельницького / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1995. — С. 64–65.
- 68. Еталон становлення спеціаліста-історика** / П. А. Кравченко. — Полтава, 1995. — 10 с.
- 69. Комплексні контрольні завдання для визначення рівня підготовки випускника історичного факультету** / П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1995. — 32 с.

- 
70. **Концепція діяльності Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка** / ред. В.О. Пашенко, П. А. Кравченко [у співавт.] ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка — Полтава, 1995. — 20 с.
 71. **Методичні поради та плани семінарських занять з курсу філософії для студентів педінститутів** / П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1995. — 120 с.
 72. **Наскрізна інтегрована програма вчителя історії** (Теоретико-практичний курс) / П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1995. — 48 с.
 73. **Українська національна освіта на Полтавщині в умовах німецької окупації** / П. А. Кравченко // Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність : Всеукр. наук. конф. — К., 1995. — С. 258–259.

1996

74. **Вплив політичного ісіхазму Візантії на розвиток православно-світогляду східних слов'ян** / П. А. Кравченко // Слов'янська культура: здобутки і втрати : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 14–16 трав. 1996 р.) : в 2 т. / Ін-т мовознавства, Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка, «Слов'янський клуб». — Полтава, 1996. — Т. 1. — С. 24–27.
75. **Голод 1946 — 1947 років на Полтавщині** (до п'ятидесятиріччя трагедії) : матеріали і документи / редкол.: О. П. Єрмак (голова), З. О. Валюх, П. А. Кравченко та ін. ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1996. — 139 с.
76. **М. Грушевський про проблеми філософії історії** / П. А. Кравченко, С. В. Шейко // Державотворець і літописець : матеріали наук. конф. до 130-річчя з дня народ. М. С. Грушевського / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка, Полтав. обл. ін-т післядипломної освіти пед. працівників. — Полтава, 1996. — С. 20–22.
77. **Історична пам'ять і процес національного державотворення** / П. А. Кравченко // Соціально-політична думка України: історія, сучасність, перспективи : матеріали регіональної наук.-практ. конф., (Полтава, 20–21 листоп. 1996 р.) / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1996. — С. 9–10.
78. **Психоаналітична природа фашистської концепції деструктивності** / П. А. Кравченко // Безсмертя подвигу народу : мате-

ріали наук. конф. до 55-річчя з дня початку Великої Вітчизняної війни. — Полтава, 1996. — С. 54–56.

- 79. Творення цілісної державної ідеології і українська ментальність** / П. А. Кравченко // Проблеми і перспективи розвитку гуманітарної освіти в загальноосвітніх навчально-виховних закладах м. Полтави : матеріали міської наук.-практ. конф., (Полтава, 4–5 квіт. 1996 р.). — Полтава, 1996. — С. 20–21.

1997

- 80. Вітчизняний культурно-історичний досвід у сучасному українському державотворенні** / П. А. Кравченко // Національна революція в Україні: правда і вигадки : доп. наук.-теорет. конф. до 80-річчя національної революції в Україні. — Полтава, 1997. — С. 71–76.
- 81. «Дорога, яка веде до храму»** / П. А. Кравченко, М. В. Макарець // IV Гоголівські читання : зб. наук. ст. / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка, Управління культури Полтав. облдержадміністрації, Заповідник-музей М. В. Гоголя. — Полтава, 1997. — С. 56–58.
- 82. Місце Г. С. Сковороди в історії української філософії** / П. А. Кравченко // Віковічний пошук. — Полтава, 1997. — С. 23–25.
- 83. Спілкування, освіта, навчання і виховання як реальні способи трансформації вітчизняного культурно-історичного досвіду** / П. А. Кравченко // Педагогічна практика та філософія освіти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 25–26 лист. 1997 р.) / АПН України, Ін-т педагогіки, Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1997. — С. 76–78.

1998-1999

- 84. Антиномічна природа екологічної свідомості** / П. А. Кравченко // Проблеми освіти в галузі економіки, оточуючого середовища і екології : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Дніпропетровськ, 12–15 січ. 1999 р.). — Дніпропетровськ, 1999. — С. 17–22.
- 85. Комплементарність антитез духовності, пізнання, свідомості** / П. Кравченко, В. Вакуліна // Філософські обрії. — 1999. — № 1–2. — С. 137–151.
- 86. Людина. Культура. Історія** / П. А. Кравченко, В. О. Огнев'юк. — К. : Генеза, 1999. — 157 с.



87. **Полтава в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 роки)** / П. А. Кравченко, О. П. Самойленко, М. І. Назаренко // Полтава: Історичний нарис. — Полтава, 1999. — С. 169–190.
88. **Релігійний аспект українського культурно-історичного досвіду у порівняльному контексті «Схід-Захід»** / П. А. Кравченко // Християнство і культура: історія, традиції, сучасність / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 1998. — С. 72–74.
89. **Роль культури в процесі національного державотворення** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 1999. — № 1–2. — С. 52–62.
90. **100 відповідей на запитання з історії України** / О. А. Білоусько, А. М. Киридон, П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — Опішне : Укр. народозн., 1998. — 424 с.

2000

91. **Бівалентність світоглядної природи духовності та свідомості** / П. А. Кравченко // Філософська думка. — 2000. — № 3. — С. 143–155.
92. **Державотворення в контексті національної історії та культури** / П. А. Кравченко // Політологічний вісник : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. — К., 2000. — Вип. 6. — С. 57–65.
93. **Екологічна свідомість і політика як чинники існування соціуму** / П. А. Кравченко // Грані : наук.-теорет. та громад.-політ. альманах. — Дніпропетровськ, 2000. — № 6 (14). — С. 101–105.
94. **Історична пам'ять як відтворення духовно-практичного досвіду** / П. А. Кравченко // Філософські перипетії : вісник / Харків. нац. ун-ту. — Х., 2000. — № 486. — С. 133–138. — (Філософія).
95. **Історична свідомість як чинник соціальної мотивації особистості** / П. А. Кравченко // Мультиверсум : філос. альманах. — К., 2000. — Вип. 19. — С. 3–13.
96. **Історико-методологічні підвалини формування вітчизняної державобудівничої концепції** / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2000. — Вип. VI. — С. 3–18. — (Соціальна філософія, педагогіка, психологія).



97. **Історичні передумови формування ідеалу незалежної України** / П. А. Кравченко // Стратегія українського державотворення. Філософсько-політологічний та економічний аналіз : зб. наук. пр. / Укр. Академія політич. наук, Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. — К. ; Полтава 2000. — С. 5–21.
98. **Культура національної самосвідомості в процесі державотворення** / П. А. Кравченко // Наукові записки / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2000. — Вип. 5. — С. 10–17. — (Релігієзнавство, культурологія, філософія).
99. **Національна ідея та проблема легітимності реформаторської діяльності** / П. А. Кравченко // Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи : зб. наук. пр. : методол. семінар, (22 листоп. 2000 р.). — К., 2000. — Вип. 3. — С. 421–426.
100. **Політологія** : навч. посіб. / П. А. Кравченко, С. В. Шейко, З. К. Фомічова. — К. : Генеза, 2000. — 314 с.
101. **Самоідентичність національної духовності** / П. А. Кравченко // Грані : наук.-теорет. і громад.-політ. альманах. — Дніпропетровськ, 2000. — № 5 (13). — С. 61–65.
102. **Соціально-конституційні засади української державобудівничої концепції** / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2000. — Вип. VIII. — С. 11–18. — (Соціальна філософія, педагогіка, психологія).
103. **Сутність поняття «культурно-історичний досвід»** / П. А. Кравченко // Схід : аналіт.-інформ. журн. — Донецьк, 2000. — № 4 (35). — С. 25–30.
104. **Толерантність як принцип консолідації вітчизняного соціуму** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2000. — № 3. — С. 89–103.
105. **Узгодження соціально-політичних розбіжностей та політична опозиція в процесі національного державотворення** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2000. — № 4. — С. 63–78.

2001

106. **Вітчизняний культурно-історичний досвід у системі сучасного державотворення (Соціально-філософські аспекти)** / П. А. Кравченко ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН



- України, Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — К. : Генеза, 2001. — 332 с.
107. **Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі державотворення** / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2001. — Вип. 10. — С. 71–83. — (Соціальна філософія. Педагогіка. Психологія).
 108. **Демократизація влади і соціальна стабільність в становленні української державності** / П. А. Кравченко // Грані : наук.-теорет. і громад.-політ. альманах. — Дніпропетровськ, 2001. — № 4 (18). — С. 112–117.
 109. **До проблеми структури національної концепції державного будівництва** / П. А. Кравченко // Мультиверсум : філос. альманах / Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2001. — Вип. 22. — С. 31–41.
 110. **З когорти краших** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / ред. В. О. Пащенко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2001. — Вип. 1–2. — С. 172–173.
 111. **Інтеграція вітчизняного культурно-історичного досвіду в сучасну українську державотворчу концепцію (соціально-філософський аналіз)** : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Петро Анатолійович Кравченко ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2001. — 39 с.
 112. **Інтеграція вітчизняного культурно-історичного досвіду в сучасну українську державотворчу концепцію (соціально-філософський аналіз)** : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Петро Анатолійович Кравченко ; Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2001. — 402 с.
 113. **Інтеграція ментальності та історизму в практиці історичної освіти** / П. А. Кравченко // Практична філософія : наук. журн. / Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2001. — № 1. — С. 211–219.
 114. **Інтеграція ментальності та історизму в сучасній історичній освіті** / П. А. Кравченко // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. — Полтава, 2001. — № 2 (2). — С. 20–24. — (Гуманітарні науки ; Вип. 1).
 115. **Історична свідомість як чинник соціальної мотивації особистості** / П. А. Кравченко // Мультиверсум : філос. альманах




- / Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2001. — Вип. 19. — С. 3–14.
- 116. Контури національної ідеології та культура соціальних конфліктів** / П. А. Кравченко // Сіверянський літопис : наук. журн. — Чернігів, 2001. — № 1 (37). — С. 80–85.
- 117. Культура як універсальний спосіб національного буття** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2001. — № 6. — С. 60–74.
- 118. Ментальність та історизм у практиці сучасної історичної освіти** / П. А. Кравченко // Політологічний вісник : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. — К., 2001. — № 9. — С. 6–16.
- 119. Місце українського культурно-історичного досвіду в порівняльному аспекті «Схід-Захід»** / П. А. Кравченко // Схід : аналіт.-інформ. журн. — Донецьк, 2001. — № 1 (38). — С. 56–62.
- 120. Національний контекст історії і культури в процесі державотворення** / П. А. Кравченко // Наукові записки / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. — К., 2001. — Вип. 6. — С. 7–16. — (Релігієзнавство. Культурологія. Філософія).
- 121. Образ людини в історії філософської думки і смисл людського існування** / П. А. Кравченко // Підготовка педагогічних кадрів до роботи в умовах нової структури і змісту початкової освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Полтава, 23–25 квіт. 2001 р.) / Ін-т педагогіки АПН України, Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2001. — С. 18–20.
- 122. Соціальні аспекти трансформації вітчизняного культурного історичного досвіду** / П. А. Кравченко // Грані : наук.-теорет. та громад.-політ. альманах. — Дніпропетровськ, 2000. — № 5 (19). — С. 68–75.
- 123. Соціальні аспекти трансформації вітчизняного культурно-історичного досвіду** / П. А. Кравченко // Мультиверсум : філос. альманах. — К., 2001. — Вип. 20. — С. 15–26.
- 124. Соціально-мотиваційна спрямованість історичної свідомості** / П. А. Кравченко // Нова парадигма : альманах наук. пр. / Запорізький держ. ун-т. — Запоріжжя, 2001. — Вип. 20. — С. 47–57.
- 125. Соціально-мотиваційна спрямованість включення людини в історію** / П. А. Кравченко // Філософські перипетії :


вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2001. — С. 228–234. — (Філософія).

126. **Формування національної свідомості і релігійні стосунки в Україні** / П. Кравченко // Філософські обрії. — 2001. — № 5. — С. 90–101.

2002


127. **Буттєво-сенсові характеристики образу людини в аксеологічних вимірах філософської думки** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2002. — № 7. — С. 46–56.
128. **Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі державотворення** / П. А. Кравченко // Політологічний вісник : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. — К., 2002. — № 10. — С. 4–10.
129. **Із досвіду методичного та наукового забезпечення філософської освіти** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2002. — № 8. — С. 231–236.
130. **Імперативні контури сучасної вітчизняної державобудівничої концепції** / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2002. — Вип. XIII. — С. 26–36. — (Соціальна філософія. Педагогіка. Психологія).
131. **Історична пам'ять як інтеграція реальності та знання** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : зб. наук. пр. / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2002. — № 1–2. — С. 10–15.
132. **Історія України (компаративні нариси)** : посіб. для учнів та студ. / О. А. Білоусько, А. М. Киридон, П. В. Киридон, П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава : АСМІ, 2002. — 524 с.
133. **Легітимність влади та соціальна злагода в державотворчому процесі** / П. А. Кравченко // Мультиверсум : філос. альманах / Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2002. — Вип. 31. — С. 59–68.
134. **Місце Г. Сковороди в історії української філософії** / П. А. Кравченко // Творча спадщина Г. С. Сковороди і сучасність : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф., (Полтава, 10–11 груд. 2002 р.) / Полтав. облдержадмін., Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка ; за ред. В. О. Пащенко та ін. — Полтава, 2002. — С. 3–9.

- 
135. **Національна культура і нова державність** / П. А. Кравченко // Грані : наук.-теорет. та громад.-політ. альманах. — Дніпропетровськ, 2002. — № 1 (21). — С. 125–134.
 136. **Основні напрями інтеграції знань про суспільство при вивченні світу на рубежі тисячоліть у старшій школі й педагогічних вузах** / Л. М. Булава, П. А. Кравченко // Географія + : матеріали наук.-практ. конф. «Інтегративні навчальні курси для вивчення світу на рубежі тисячоліть» / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленко. — Полтава, 2002. — С. 3–6.
 137. **Регіональні особливості інтеграції вітчизняного історичного досвіду в систему державобудівничих цінностей** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2002. — № 8. — С. 66–80.
 138. **Роль моделей у математиці** / П. А. Кравченко, В. М. Вакуліна // Наукові записки Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2002. — С. 23–30. — (Фізико-математичні науки ; Вип. 1(3)).
 139. **Соціально-політичні проблеми голоду в Україні 1932–1933 рр.** / П. А. Кравченко // Злочин проти народу : До сімдесятиріччя голоду-геноциду 1932–1933 років в Україні : матеріали регіон. наук.-теорет. конф., (Полтава, 22 листоп. 2002 р.) / Полтав. облдержадмін., Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2002. — С. 97–101.
 140. **Соціум в Україні : відкрита соціальна система чи етакратизм** / П. А. Кравченко // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. — Полтава, 2002. — № 2 (6). — С. 3–6. — (Гуманітарні науки ; Вип. 2).
 141. **Соціум як існування відкритої соціальної системи** / П. А. Кравченко // Євробюлетень. — 2002. — № 3. — С. 43–46.
 142. **Українська та зарубіжна культура** : метод. рек. та плани семінарів / ред. П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленко. — Полтава : АСМІ, 2002. — 85 с.
 143. **Філософія** : програма, плани семінарських занять та теми, винесені на самостійне опрацювання з курсу «Філософія» / ред. П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленко. — Полтава : АСМІ, 2002. — 56 с.
 144. **Філософія** : програма та плани семінарських занять для магістрів / П. А. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленко. — Полтава : АСМІ, 2002. — 48 с.

- 
145. **Шведський зовнішньополітичний вибір і крах Івана Мазепи в українській історіографії другої половини XIX–XX ст.** / П. Кравченко, І. Діптан // Карл XII: постать на тлі епохи : матер. наук. семінару, (Полтава, 22–24 квіт. 2002 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, Держ. іст.-культ. заповідник «Поле Полтавської битви», Посольство Швеції в Україні. — Полтава, 2002. — С. 118–134.


2003


146. **Антигетьманське повстання М. Пушкаря — Я. Барабаша: чинники, сутність** (історіографічний огляд) / П. А. Кравченко // П'ята полтавська наукова конференція з історичного краєзнавства : матеріали доп. і повідомлень, (Полтава, 3–4 груд. 2003 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2003. — С. 83–96.
147. **Історія України у схемах** / П. А. Кравченко (редкол.) ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава : АСМІ, 2003. — 48 с.
148. **Історія як інтегративний пошук майбутнього розвитку культури** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2003. — № 1–2. — С. 4–14.
149. **Культура та українська державність** / П. Кравченко // Філософські обрії. — 2003. — № 10. — С. 119–129.
150. **Легітимізаційна функція ідеології та розв'язання соціальних конфліктів у сучасній Україні** / П. А. Кравченко // Схід. EAST. — Донецьк, 2003. — № 2 (52). — С. 75–79.
151. **Образ постлюдини цивілізаційного суспільства** / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2003. — Вип. 3 (18). — С. 9–16. — (Соціальна філософія, психологія).
152. **Особливості соціальної сфери українського соціуму: європейський контекст** / П. Кравченко // Євробюлетень. — 2003. — № 4. — С. 39–44.
153. **Парадокси комунікації та проблеми соціальності** / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2003. — Вип.1 (19). — С. 3–10. — (Соціальна філософія, психологія).

- 
154. **Реалізація особистості в процесі розбудови громадянсько-го суспільства** / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2003. — Вип. XV. — С. 18–30. — (Соціальна філософія. Педагогіка. Психологія).
155. **Філософія як цінність** / П. А. Кравченко // Аксіологічна функція філософських дисциплін на тлі переоцінки цінностей : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф., (Полтава, 10–11 черв. 2003 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2003. — С. 3–9.

2004


156. **Болонський процес та модернізація системи вищої освіти в нашій країні** / П. А. Кравченко // Євробюлетень. — 2004. — № 5. — С. 30–34.
157. **Болонський процес та модернізація системи вищої освіти в нашій країні** / П. А. Кравченко // Імідж сучасного педагога. — 2004. — № 4 (43). — С. 3–5.
158. **Буденна свідомість і спілкування в контексті повсякденності** / П. А. Кравченко // Філософсько-культурологічний аналіз світу повсякденності : матеріали міжвуз. наук.-практ. конф., (Полтава, 11–12 трав. 2004 р.). — Полтава, 2004. — С. 3–9.
159. **Вітчизняний культурно-історичний досвід: до проблеми тлумачення** / П. А. Кравченко // Гуманізація вищої освіти: Філософські виміри : IV міжнар. наук.-практ. конф., (Бердянськ, 30 черв. — 2 лип. 2004 р.). — Бердянськ, 2004. — С. 185–198.
160. **Державотворчий процес і проблема легітимності влади** / П. А. Кравченко // Православ'я у світовій культурі : Другі Всеукр. філософсько-богословські читання, (18–19 листоп. 2004 р.). — Дніпропетровськ, 2004. — С. 125–142.
161. **Державність і культура** / П. А. Кравченко // Політологічний вісник : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. — К., 2004. — № 16. — С. 7–16.
162. **Епістемологічне значення культурологічного потенціалу історії** (стаття перша) / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2004. — № 1. — С. 4–21.

- 
163. **Епістемологічне значення культурологічного потенціалу історії** (стаття друга) / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2004. — № 2. — С. 3–19.
 164. **Інтегративність ідеології і соціальні конфлікти сучасного українського соціуму** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2004. — № 11. — С. 65–80.
 165. **Історія — основа людинотворчої спрямованості культури** / П. А. Кравченко // Актуальні питання всесвітньої історії і методика їх викладання : матеріали доп. і повідомлень Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава, 6–7 жовт. 2004 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2004. — С. 12–38.
 166. **Історія України** : метод. поради до семінарських занять : посіб. для викладачів та студентів / П. А. Кравченко, В. Ф. Оснач ; ред. В. О. Пашенко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, Полтав. військовий ін-т зв'язку. — Полтава : АСМІ, 2004. — 180 с.
 167. **Критерии оценки результатов гуманитарного исследования** / П. А. Кравченко // Объект и субъект гуманитарного познания: человеческий фактор в познавательной деятельности : II Крымская междунар. метод. конф., (2–6 мая 2004 г.). — Симферополь, 2004. — С. 35–48.
 168. **Культуротворчий потенціал історії в сучасному соціальному просторі України** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2004. — № 12. — С. 42–65.
 169. **Людина та історія: пересічність реалій** / П. А. Кравченко // Актуальні проблеми духовності : зб. наук. пр. Криворізького держ. пед. ун-ту. — Кривий Ріг, 2004. — Вип. 14. — С. 54–72. — (Філософські науки).
 170. **Магістратура у системі рівнів вищої освіти сучасної України** / П. А. Кравченко // Магістратура: історія становлення, перспективи розвитку : матеріали регіон. наук.-практ. конф., (Полтава, 21 квіт. 2004 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2004. — С. 5–9.
 171. **Методичні рекомендації щодо написання кваліфікаційних робіт з циклу історичних дисциплін** / редкол.: П. А. Кравченко (та ін.) ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2004. — 35 с.

- 
172. **Національна ідея та інтелігенція** / П. А. Кравченко // Національна інтелігенція в історії та культурі України в ХІХ–ХХ ст. : Всеукр. наук. конф., (Вінниця, 21–22 жовт. 2004 р.). — Вінниця, 2004. — С. 74–84.
173. **Особливості соціальної сфери українського соціуму: європейський контекст** / П. А. Кравченко // Євробюлетень. — 2003. — № 4. — С. 39–44.
174. **Формування ідеологічного поля як консенсусна умова розвитку України** / П. А. Кравченко // Актуальні проблеми внутрішньої політики / Нац. акад. держ. управління. — К., 2004. — Вип. 3. — С. 32–39.

2005

175. **Владний дискурс у процесі розбудови відкритого суспільства в Україні** / П. А. Кравченко // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2005. — Т. 2. — С. 10–14.
176. **Демократизм «Конституції» П.Орлика** / П. А. Кравченко // Село Полтавське. — 2005 р. — № 29–33.
177. **Екологічні проблеми: об'єктивні та суб'єктивні чинники їх обумовлення** / П. А. Кравченко // Проблеми і перспективи формування студентських колективів та екологічне виховання студентів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Полтава, 16 берез. 2005 р.). — Полтава, 2005. — С. 23–30.
178. **Екофемінізм: освоєння нових просторів філософствування** / П. Кравченко // Філософські обрії. — 2005. — № 14. — С. 199–202. — Рец. на кн.: Карпенко К. І. Природа і жінка: перспективи екофемінізму в Україні. — Х. : Крук, 2005. — 320 с.
179. **Ідеал майбутнього через переосмислення історії та культури** / П. А. Кравченко // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. — Полтава, 2005. — С. 16–21. — (Гуманітарні науки, № 4 (17)).
180. **Історична ретроспектива інтерпретації терміну «культура»** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2005. — № 1–2. — С. 11–23.

- 
- 181. Історія філософії** : програма, плани семінарських занять та теми для самостійної роботи / редкол.: П. А. Кравченко (та ін.) ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2005. — 75 с.
- 182. Логіка** : програма курсу, теми лекційних і семінарських занять / редкол.: П. А. Кравченко (та ін.) ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. — Полтава, 2005. — 44 с.
- 183. Людина і політико-правові інститути** / П. А. Кравченко // Політологічний вісник / Київ. нац. ун-т імені Т. Г. Шевченка. — К., 2005. — № 18. — С. 14–26.
- 184. Національна ідея: міф чи реальність** / П. А. Кравченко // Національна ідея — основа сучасного державотворення та реформування освіти в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. — Полтава, 2005. — С. 8–17.
- 185. Пилип Орлик і його конституція** / П. Кравченко, І. Діптан // Зоря Полтавщини. — 2005. — № 109. — С. 3 ; № 112. — С. 3 ; № 113–114. — С. 5.
- 186. Полтавська делегація на установчому з'їзді ГРОНУ в м. Києві** / П. А. Кравченко // Полтавська думка. — 2005. — 4 лют.
- 187. Протестантські об'єднання в Україні у контексті соціальної політики більшовиків (20–30 роки ХХ століття)** / П. А. Кравченко, Р. А. Сітарчук ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава : АСМІ, 2005. — 212 с.
- 188. Роль ГРОНУ в системі освітянської діяльності** / П. А. Кравченко // Зоря Полтавщини. — 2005. — 18 лют.
- 189. Свобода і рівність у громадянському суспільстві** / П. А. Кравченко // Вісник Львівського університету. — Львів, 2005. — Вип. 7. — С. 24–37. — (Серія «Філософські науки»).
- 190. Соціально-історичний контекст культури** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2005. — № 13. — С. 29–50.
- 191. Феномен влади і роль Громадської Ради освітян і науковців України в освітніх процесах** / П. А. Кравченко // Постметодика. — 2005. — № 1. — С. 45–47.

2006

- 192. Історична освіта як синтез пошуку ідеалу майбутнього** / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2006. — Вип. 1 (24). — С. 15–25. — (Соціальна філософія, психологія).



- 193. Історичне втілення модерної влади в Україні** / П. Кравченко // Філософські семінари / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. — Полтава, 2006. — Вип. 2–3 : Матеріали наук. семінару «Філософія влади народу», (19 квіт. 2005 р.) : матеріали міжкафедрального «круглого столу», присвяченого 100-річчю першого видання Біблії українською мовою, (Полтава, 4 травня 2005 р.). — С. 10–13.
- 194. Історія як інтегративний пошук майбутнього** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. — Полтава, 2006. — Вип. 1. — С. 4–14.
- 195. Поглиблення і розширення інтеграційних процесів у Європі на сучасному етапі** / П. Кравченко, Н. Цехмістро // Актуальні питання всесвітньої історії та методика її викладання : матеріали доп. і повідомлень Третього Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава, 23–24 берез. 2006 р.) / ред. В. О. Пашенко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2006. — С. 244–257.
- 196. Релігійна політика гетьмана Івана Виговського (1657–1659 роки)** / П. Кравченко, І. Діптан // Релігія і церква в історії України : матеріали міжнар. наук. конф., (Полтава, 14–16 верес. 2005 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Відділення релігієзнавства ін-ту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. — Полтава, 2006. — С. 209–225.
- 197. [Рецензія]** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2006. — № 15. — С. 297–302. — Рец. на кн.: Історія філософії : словник / за заг. ред. В. І. Ярошовця. — К. : Знання України, 2005. — 1200 с.
- 198. Розуміння змісту терміну «Історія» давньоруськими мислителями** / П. Кравченко, С. Бондар // Актуальні питання всесвітньої історії та методика її викладання : матеріали доп. і повідомлень Третього Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава, 23–24 берез. 2006 р.) / ред. В. О. Пашенко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2006. — С. 3–23.
- 199. Синтез західної та східної ментальних традицій у метафізиці логосу та шляху** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2006. — № 16. — С. 207–211. — Рец. на кн.: Мешков В. М. Опыт тематического анализа древнерусского и русского духа (X–XVII века). — Полтава : Скайтек, 2005. — 432 с.

200. **Суспільний ідеал майбутнього через призму історії** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2006. — № 15. — С. 53–70.

2007

201. **Дискусійні питання історії культури України у вищих навчальних закладах** / П. А. Кравченко // Знаки питання в історії України: регіональний вимір української історії : III між-нар. наук. конф., (Ніжин, 19–21 квіт. 2007 р.) / Ніжин. держ. пед. ун-т імені Миколи Гоголя. — Ніжин, 2007. — С. 42–56.

202. **До проблеми тлумачення змісту поняття «великий терор»** / П. А. Кравченко // Матеріали круглого столу «Великий терор» 1937–1938 рр. на Полтавщині у контексті репресивної політики радянської влади, (Полтава, трав. 2007 р.). — Полтава, 2007. — С. 6–10.

203. **Культурно-філософські аспекти українсько-польських зв'язків** / П. А. Кравченко // Поляки в Центральній Україні: минуле і сучасність : міжнар. наук. конф., (Кіровоград, 27 черв. 2007 р.). — Кіровоград, 2007. — С. 35–42.

204. **В. Липинський про вітчизняний культурний історичний досвід у відродженні державності України** / П. А. Кравченко // Філософські семінари / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. — Полтава, 2007. — Вип. 6 : Матеріали наук. семінару «В'ячеслав Липинський: між історією і сучасністю». До 125-річчя з дня народження В'ячеслава (Вацлава) Казимировича Липинського, (17 квіт. 2007 р.). — С. 20–30.

205. **Людський вимір філософсько-технологічного детермінізму** / П. А. Кравченко // Особистісне зростання і гуманізація стосунків між поколіннями : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 19–21 квіт. 2007 р.). — Полтава ; К., 2007. — С. 45–53.

206. **Методологічні колізії філософії історії** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2007. — Вип. 1. — С. 4–14.

207. **Піднесення ірраціонального до рівня особистісного сприйняття: можливість неможливого** / П. Кравченко, В. Петрушов // Філософські обрії. — 2007. — № 17. — С. 279–285. — Рец. на кн.: Ільїн В. В. Апологія ірраціонального. Філософія для себе. — К. : Вид-во Європейського університету, 2005. — 232 с.



- 208. Проблема ідентичності у творчості В. Липинського / П. А. Кравченко // Творча спадщина В. Липинського в контексті становлення української політичної ідентичності : матеріали Всеукр. наук. конф., (Острог, 12–13 квіт. 2007 р.). — Острог, 2007. — С. 15–27.**
- 209. Річ Посполита й українське козацтво / П. А. Кравченко // «Білі плями» в історії України в контексті світового розвитку : матеріали Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, (Луганськ, 2–3 квіт. 2007 р.). — Луганськ, 2007. — С. 48–60.**
- 210. Соціальна філософська інтерпретація феномену довіри / П. А. Кравченко // Наукові записки Харківського військового університету. — Х., 2007. — Вип. 2 (32). — С. 45–56. — (Соціальна філософія, психологія).**
- 211. Соціально-комунікативні проблеми філософської спадщини Г. Сковороди / П. А. Кравченко // Г. С. Сковорода та проблеми формування особистості : Всеукр. наук.-практ. конф. в межах Великого проекту «Григорій Сковорода –300», (Харків, 18–19 жовт. 2007 р.). — Х., 2007. — С. 45–57.**
- 212. Співробітництво і супротив українського козацтва та Речі Посполитої / П. А. Кравченко // «Білі плями» в історії України в контексті світового розвитку : матеріали Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, (Луганськ, 2–3 квіт. 2007 р.). — Луганськ, 2007. — С. 124–137.**
- 213. Філософія історії: межі осяжності / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2007. — № 17. — С. 81–96.**
- 214. Філософія творення «організованого суспільства» в Україні / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2007. — № 18. — С. 281–289. — Рец. на кн.: Андрущенко В. П. Організоване суспільство : проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу. — К., 2006. — 498 с.**
- 215. Шлях до історії / П. А. Кравченко // Актуальні питання всесвітньої історії та методики її викладання : матеріали доп. і повідомлень Четвертого Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава, 27–28 берез. 2006 р.) / ред. В. О. Пашенко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2007. — С. 5–22.**



2008

216. **Деякі уроки гадяцької угоди 1658 року** / П. А. Кравченко // Гадяцький договір: від минувшини до сьогодення : матеріали міжнар. наук.-прак. конф., присвяченої 350-й річниці Гадяцького договору, (Полтава, 4–6 верес. 2008 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2008. — С. 12–24.
217. **До питання етнічної історії Північного Причорномор'я** / П. А. Кравченко // Причорноморський регіон в контексті європейської політики: минуле і сьогодення : матеріали міжнар. наук. конф., (Одеса, 4–6 верес. 2008 р.) / Одеський нац. ун-т імені І. І. Мечнікова. — Одеса, 2008. — С. 148–161.
218. **Легітимізуюча функція релігії в умовах розбудови громадянського суспільства** / П. А. Кравченко // Суспільно-політичні виміри релігійних процесів в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Чернівці, 17–18 квіт. 2008 р.) / Чернів. нац. ун-т імені Юрія Федьковича. — Чернівці, 2008. — С. 185–196.
219. **Ментально-креативні та онтологічні особливості «європейського адогматизму»** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2008. — № 20. — С. 223–229. — Рец. на кн.: Петрушов В. М. Європейський адогматизм: історико-філософська ретроспектива, сучасні інтенції. — Х., 2007. — 376 с.
220. **Освіта як об'єкт філософської рефлексії** / П. А. Кравченко // Філософія освіти у контексті історико-філософського знання : міжнар. наук.-прак. конф., (Дніпропетровськ, 15–16 трав. 2008 р.) / Дніпропетр. нац. ун-т, каф. філософії. — Дніпропетровськ, 2008. — С. 48–56.
221. **Проблема соціальної компетенції та персональної відповідальності молодого спеціаліста** / П. А. Кравченко // Філософські перипетії : вісник / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. — Х., 2008. — С. 154–168. — (Філософія).
222. **Свобода і самоідентифікація людини** / П. А. Кравченко // Релігія як форма ідентифікації українців : Буковинський аспект : матеріали міжнар. наук. конф., (Чернівці, 2–3 жовт. 2008 р.) / Чернів. нац. ун-т імені Юрія Федьковича. — Чернівці, 2008. — С. 86–98.
223. **Стан та перспективи розвитку науки і освіти в Україні** / П. А. Кравченко // Вища освіта у світовому континуумі : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава,



29–30 трав. 2008 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Каф. філософії, Ін-т вищої освіти АПН України. — Полтава, 2008. — С. 3–8.

- 224. Сучасні «міфологеми» у вітчизняній культурі** / П. А. Кравченко // Актуальні питання всесвітньої історії і методика їх викладання : матеріали доп. і повідомлень П'ятого Всеукр. наук.-практ. семінару, (Полтава, 26–27 берез. 2008 р.) / ред. В. О. Пашенко ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — Полтава, 2008. — С. 60–67.
- 225. Українське козацтво** : соціально-історичний нарис : у 2 ч. Ч. 1 : посібник [для студ., аспір., учителів історії] / П. Кравченко, І. Діптан. — Полтава : АСМІ, 2008. — 360 с.
- 226. Філософія** : програма курсу, тематика контрольних робіт та методичні рекомендації для студентів заочної форми навчання усіх спеціальностей / П. Кравченко, Л. Усанова ; Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2008. — 64 с.
- 227. Щастя як загальна мета людського життя в античній етиці стоїцизму** / П. Кравченко, С. Москаленко // Філософські обрії. — 2008. — № 19. — С. 196–211.
- 228. Щастя як загальна мета людського життя в епікурейській етиці** / П. Кравченко, С. Москаленко // Філософські обрії. — 2008. — № 20. — С. 186–200.

2009

- 229. Аксиологічні чинники розвитку науки в межах соціокультурного релятивізму** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2009. — № 21. — С. 98–108.
- 230. Виховання молоді в процесі навчання історії** / П. А. Кравченко // Актуальні проблеми методики викладання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін у вищих навчальних закладах : матеріали наук.-практ. конф., (Харків, 27 листоп. 2009 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х., 2009. — С. 245–256.
- 231. Зародження та розвиток національної свідомості в українському суспільстві** / П. А. Кравченко // Україна в європейському цивілізаційному процесі: проблеми соціальної та інтелектуальної історії : матеріали міжнар. наук. конф., (Дніпропетровськ, 8–9 жовт. 2009 р.) / Дніпропетровський нац. ун-т імені Олеся Гончара. — Дніпропетровськ, 2009. — С. 136–147.



232. **Історичний факультет Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: історія і сучасність** / П. Кравченко, О. Єрмак, Б. Год ; Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава : Полтавський літератор, 2009. — 92 с.
233. **Історичні особливості суспільно-географічних досліджень Полтавщини в першій чверті ХХ століття** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2009. — № 2. — С. 55–63.
234. **Кризові явища і оновлення суспільства** / П. А. Кравченко // Церква в світі: служіння любові : матеріали других Покровських міжнар. просвітницьких читань, (Київ, 22–24 жовт. 2009 р.) / Місіонерський відділ при Священному Синоді УПЦ. — К., 2009.
235. **Наукова раціональність та ірраціональність: класичні та некласичні типи** / П. А. Кравченко // Ірраціональне підгрунтя раціональності (колізії, взаємовпливи, взаємопереходи) : матеріали учасників Всеукр. наук.-теорет. конф., (Полтава, 14 квіт. 2009 р.) / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2009. — С. 5–9.
236. **Онтологічна проблематика у філософській культурі східних слов'ян XVII-XVIII століть** / П. А. Кравченко // Східні і західні слов'яни. Теорія і практика перекладу : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., (Дніпродзержинськ, 24–25 берез. 2009 р.) / Дніпродзержинський держ. техн. ун-т. — Дніпродзержинськ, 2009. — С. 84–92.
237. **Усвоєння та усвоєння історико-філософської спадщини** / П. А. Кравченко // Людина. Світ. Суспільство (до 175-річчя філософського факультету) : матеріали міжнар. наук. конф., (Київ, 24 квіт. 2009 р.) / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. — К., 2009. — С. 138–146.
238. **Представники церкви про духовні хвороби сучасного суспільства** / П. А. Кравченко // Церква в світі: служіння любові : матеріали других Покровських міжнар. просвітницьких читань, (Київ, 22–24 жовт. 2009 р.). — К., 2009. — С. 124–131.
239. **Релігійні аспекти діяльності гетьмана Івана Виговського** / П. Кравченко, І. Діптан // Гадяцька унія 1658 року: контр-оверсії минулого і сучасність : зб. ст. за матеріалами міжнар. наук. конф., (Полтава, 4–5, 16–17 верес. 2008 р.) / Полтав.



держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2009. — С. 140–150.

- 240. Соціальна структура ранніх суспільств** / П. А. Кравченко // Ранньоземлеробські культури Буго-Дніпровського межиріччя: проблеми дослідження : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Умань, 23–24 лип. 2009 р.) / Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. — Умань, 2009. — С. 56–67.
- 241. Соціально-філософський аналіз історії як реального процесу** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2009. — № 21. — С. 255–261. — Рец. на кн.: А. І. Мельник. Історія як предмет соціально-філософської рефлексії (український дискурс на рубежі століть) / Інститут вищої освіти НАН України, ЧДІЕіУ. — Чернігів ; К., 2008. — 360 с.
- 242. Філософія : програма курсу, тематика рефератів, екзаменаційні питання, плани семінарських занять і методичні рекомендації для аспірантів та здобувачів вченого ступеня** / редкол.: П. Кравченко ; Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2009. — 134 с.

2010

- 243. Добро і зло в душевно-чуттєвому світі М. Гоголя** / П. А. Кравченко // Н. В. Гоголь: духовное измерение жизни и творчества (к 200-летию со дня рождения) / Об-во рус. филос. при Укр. филос. фонде. — Полтава, 2010. — С. 70–75.
- 244. Еліта і інтелігенція у розвитку громадянського суспільства в Україні** / П. А. Кравченко // Роль релігійних та світських інтелектуальних еліт у розбудові громадянського суспільства : матеріали XXVII міжнар. наук.-практ. конф. — Донецьк, 2010. — С. 36–44.
- 245. Ідеологічні суперечності та соціальні конфлікти сучасного українського соціуму** / П. А. Кравченко // Європейський вибір України: антропокультурні параметри осмислення : матеріали міжнар. наук. конф., (Київ, 1 жовт. 2010 р.) / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди. — К., 2010. — С. 45–64.
- 246. Наскрізні програми виробничих та педагогічних практик історичного факультету Полтавського педуніверситету** / П. А. Кравченко // Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін у вищих навчальних закладах : матеріали Всеукр. наук.-практ.



- конф., (Харків, 26–27 листоп. 2010 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х., 2010. — С. 142–151.
247. **«Національний ренесанс» і мультикультурна ідентичність** / П. А. Кравченко // Філософські проблеми гуманітарних наук : альманах / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. — К., 2010. — № 16/17. — С. 45–55.
248. **Осмилення історії: Європейський і український дискурс** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2010. — № 2. — С. 4–12.
249. **Патріотичне виховання сучасної молоді на прикладах національної історії** / П. А. Кравченко // Друга світова війна в історичному вимірі : матеріали всеукр. наук. конф., (Житомир, 21–22 трав. 2010 р.) / Житомирський держ. ун-т імені І. Франка. — Житомир, 2010. — С. 241–247.
250. **Про значущість гуманітарної освіти в Україні** / П. Кравченко, Є. Андрос // Філософські обрії. — 2010. — № 24. — С. 66–79.
251. **Розум як жертва віри в етиці античного скептицизму** / П. А. Кравченко, С. М. Москаленко // Філософські обрії. — 2010. — № 23. — С. 157–174.
252. **Роль гуманітарних знань у ході розбудови громадянського суспільства в Україні** / П. А. Кравченко // Історична пам'ять : наук. зб. / Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2010. — № 1. — С. 24–31.
253. **Релігійні аспекти «Європейського адогматизму»** / П. А. Кравченко // Актуальні проблеми релігієзнавства : зб. наук. ст. і матеріалів учасників Всеукр. наук. конференції пам'яті академіка Володимира Пашенка (20 жовтня 2010 року) / Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2010. — С. 176–181.
254. **Сучасна українська освіта як простір взаємодіючих позицій учителя та учня** (огляд статей із проблематики філософії освіти в журналі «Філософські обрії») / П. А. Кравченко, Я. Є. Блоха // Постметодика. — 2010. — № 2. — С. 2–10.
255. **Українське козацтво: соціально-історичний нарис : у 2 ч. Ч. II : [посібник для студ.]** / П. Кравченко, І. Діптан / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава : АСМІ, 2010. — 448 с.



- 256. Універсалізація ідентичності як соціокультурного феномену** / П. А. Кравченко // Філософські проблеми гуманітарних наук : альманах / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. — К., 2010. — № 15. — С. 181–190.
- 257. «Філософські обрії» сучасної української освіти** / П. А. Кравченко // Філософія освіти. — 2010. — № 2. — С. 335–349.
- 258. Філософія як цінність** / П. А. Кравченко // Філософія у сучасному світі : матеріали релігійної наук. конф. / Донецький нац. ун-т. — Донецьк, 2010. — С. 64–70.
- 259. Християнські витоки філософії Г. С. Сковороди** / П. А. Кравченко // Григорій Сковорода : на зламі епох : V Всеукр. наук. конф., (Харків 20–21 трав. 2010 р.) / Літературно-меморіальний музей Г. С. Сковороди. — Х., 2010. — С. 36–42.
- 260. Цінності моральні і християнські: діалог на межі тисячоліть** / П. А. Кравченко // Стратегія духовного розвитку України: Єдність духу в союзі миру : Треті Покровські міжнар. місіонерсько-просвітницькі читання, (Київ, 26–28 жовт. 2010 р.). — К., 2010. — С. 134–139.
- 261. Цивілізаційна самоідентифікація українців у порівняльному аспекті «Схід-Захід»** / П. А. Кравченко // Історико-філософські читання присвячені Міжнародному дню філософії / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. — Полтава, 2010. — С. 52–76.

2011

- 262. Аналіз історичного процесу в українській історичній та філософській думці на межі XIX–XX століть** / П. А. Кравченко, А. І. Мельник // Історична пам'ять : наук. зб. / Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2011. — Вип. 2 (26). — С. 5–19.
- 263. Антагонізм влади і свободи** / П. А. Кравченко // Плебсологічний вимір актуальних проблем у сфері органів місцевого самоврядування в Україні як європейській державі : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 20 трав. 2011 р.) / Центр практичної філософії. Академія муніципального управління. — К., 2011. — С. 125–136.
- 264. Гуманітарна політика в сучасній освіті в Україні** / П. А. Кравченко // Людиноцентризм як основа гуманітар-



ної політики України: освіта, політика, економіка, культура : матеріали Всеукр. конф., (Київ, 22 лют. 2011 р.) / Інститут обдарованої дитини НАПН України. — К., 2011. — С. 18–27.

265. **Гуманітарні знання в освітньому просторі сучасної України** / П. А. Кравченко // Біблійна історія та християнська етика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Полтава, 7 лют. 2011 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2011. — С. 5–11.
266. **Електронний підбір літератури з курсу «Історія філософії»** [Електронний ресурс] / П. А. Кравченко ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава : ПНПУ, 2011. — 3 с. — Режим доступу : <http://library.pdpu.poltava.ua/docs/Kravchenko1.doc>.
267. **Європейський адогматизм: ірраціоналізм і раціоналізм** [Електронний ресурс] / П. А. Кравченко ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава : ПНПУ, 2011. — 7 с. — Режим доступу : <http://library.pdpu.poltava.ua/docs/Kravchenko2.doc>.
268. Значення гуманітарних знань в системі сучасної освіти в Україні / П. А. Кравченко // Постметодика. — 2011. — № 1 (98). — С. 7–11.
269. **Інноваційний розвиток і соціально-гуманітарні процеси в Україні** / П. А. Кравченко // Економічні, правові та соціально-гуманітарні процеси в Україні: теорія, методологія і практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Полтава, 28–29 квіт. 2011 р.) / Полтав. інститут економіки і права. — Полтава, 2011. — С. 24–35.
270. **Людське існування: тривалість та тривога буття** / П. А. Кравченко // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. — К., 2011. — Вип. 105. — С. 71–75. — (Сер. Філософія. Політологія).
271. **Освіта як об'єкт філософської рефлексії** / П. А. Кравченко // Філософія освіти у контексті історико-філософського знання : міжнар. наук.-теорет. конф., (Дніпропетровськ, 21–22 квіт. 2011 р.) / Дніпропетр. нац. ун-т імені Олеся Гончара. — Дніпропетровськ, 2011. — С. 12–21.
272. **Про тривалість та тривогу людського існування (деякі зауваження щодо екзистенціальної антропології С. Кіркегора)** / П. А. Кравченко, І. В. Карівець // Філософські обрії. — 2011. — Вип. 25. — С. 140–158.



- 273. Релігійні аспекти «європейського адогматизму»** / П. А. Кравченко // Актуальні проблеми релігієзнавства : зб. наук. ст. і матеріалів конф. пам'яті академіка Володимира Олександровича Пашенка, (Полтава, 20 жовт. 2010 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2011. — С. 176–181.
- 274. Самореалізація творчих сил особистості у громадянському суспільстві** / П. Кравченко // Філософські обрії. — 2011. — № 26. — С. 38–45.
- 275. Самоуправління як запорука повноти індивідуального буття людини** / П. А. Кравченко // Що читати, як діяти? Філософські, наукові та релігійні аспекти управлінської діяльності : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф., (Львів, 15–16 квіт. 2011 р.) / Нац. ун-т «Львівська політехніка». — Львів, 2011. — С. 45–54.
- 276. Цивілізаційна само ідентифікація українців у порівняльному аспекті «Схід — Захід»** / П. А. Кравченко // Філософські семінари. : матеріали історико-філософських читань, присвячених Всесвітньому дню філософії / Полтав. нац. техн. ун-т імені Юрія Кондратюка. — Полтава, 2011. — Вип. 8. — С. 76–88.

2012

- 277. Альтернативи історичного пізнання: марксистська та модерні теорії історичного процесу** / П. А. Кравченко, А. І. Мельник // Історична пам'ять : наук. зб. / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2012. — Вип. 27. — С. 5–16.
- 278. Глобалізаційні процеси і визначення ідентичності** / П. А. Кравченко // Сучасна українська політика : зб. наук. пр. / Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. — К., 2012. — С. 138–146.
- 279. Досвід у антропокультурному бутті людини** / П. А. Кравченко // Визначальні виміри сучасного філософсько-антропологічного знання : Всеукр. наук. конф. / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2012. — С. 45–51.
- 280. Духовне та раціональне в життєдіяльності особистості** / П. А. Кравченко // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси :



- матеріали Другої Всеукр. наук. конф., (Дніпропетровськ, 20 жовт. 2012 р.) / Дніпропетр. нац. ун-т імені Олеся Гончара. — Дніпропетровськ, 2012. — С. 24–32.
281. **Екзистенційні виміри людського існування в межах тривалості та тривоги буття** / П.А. Кравченко // Збірник наукових праць Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія: Філософія. Політологія. Культурологія. — 2012. — №1. (10). — С.52–64.
282. **Життєвий досвід і філософія** / П. А. Кравченко // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / Кіровоградський держ. пед. ун-т імені Володимира Винниченка. — Кіровоград, 2012. — С. 34–42.
283. **Ідеологія як легітимаційний чинник розв'язання конфліктних ситуацій в Україні** / П. А. Кравченко // Людина. Культура. Освіта : матеріали II Всеукр. філософ. читань, (Чернігів, 17 лют. 2012 р.) / Чернігів. держ. ін-т економіки і управління. — Чернігів, 2012. — С. 13–24.
284. **Легітимність влади та соціальна злагода в сучасній Україні** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2012. — Вип. 27. — С. 47–60.
285. **Онтологічне розуміння техніки** / П. А. Кравченко // Антропологічні виміри філософських досліджень : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. — Дніпропетровськ, 2012. — С. 94–102.
286. **Політичні науки в Україні** / П. А. Кравченко // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : зб. наук. пр., (Дніпропетровськ, 17 груд. 2011 р.) / Дніпропетр. нац. ун-т імені Олеся Гончара, 2012. — Дніпропетровськ, 2012. — С. 132–144.
287. **Світ буття людини в екзистенціальній антропології С. Кіркегора** / П. А. Кравченко // Вісник Нац. авіаційного ун-ту. — К., 2012. — № 1. — С. 9–14. — (Серія: Філософія. Культурологія).
288. **Теоретична і нормативна етика: специфіка та відмінність** / П. А. Кравченко // Філософські обрії. — 2012. — Вип. 28. — С. 135–145.
289. **Філософські аспекти історико-правової освіти** / П. А. Кравченко // Методичні аспекти розвитку історично-правової освіти на сучасному етапі : матеріали міжвузів. наук.-практ. конф. / РВНЗ «Кримський гуманістичний університет», Євпаторійський ін-т соціальних наук. — Ялта, 2012. — С. 43–52.



**П. А. КРАВЧЕНКО —
РЕДАКТОР І ЧЛЕН РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ ВИДАНЬ
З ПИТАНЬ ФІЛОСОФІЇ, ІСТОРІЇ**


- 290.** Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка / засн. Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — 1999 — . — Полтава, 1999–2008. — (Серія «Педагогічні науки»).
- 291.** Історична пам'ять : збірник наукових праць / засн. Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. — 1998 — . — Полтава : ПДПУ імені В. Г. Короленка, 1998. — . — Двічі на рік.
- 292.** Історичний факультет Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: історія і сучасність / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава : Полтавський літератор, 2009. — 92 с.
- 293.** Історія Полтавського педагогічного університету в особах (на посвяту 90-річчя заснування навч. закл.) / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2004. — 176 с.
- 294.** Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України / засн. Полтав. ун-т споживчої кооперації України. — 2000 — . — Полтава : ПУСКУ, 2000 — . — Тричі на рік.
- 295.** Положення про кредитно-модельну систему організації навчального процесу в ПДПУ імені В. Г. Короленка / [П. А. Кравченко, А. М. Бойко, Б. В. Год, Н. М. Гагіатуліна, О. М. Ніколенко та ін.] ; Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава, 2009. — 36 с.
- 296.** Полтава : історичний нарис. — Полтава : Полтавський літератор, 1999. — 280 с. : іл. + 24 с. вкл.
- 297.** Полтавіка. Полтавська енциклопедія : у 12 т. Т.12. Релігія і церква / гол. ред. О. А. Білоусько ; [авт. ст. П. А. Кравченко]. — Полтава : Полтавський літератор, 2009. — 756+XL с. + схеми, карти, табл.
- 298.** Полтавська битва 1709 року в історичній долі України, Росії, Швеції та інших держав : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. / Полтав. міська рада, Посольство Російської Федерації в Україні, Посольство Швеції в Україні, Держ. істори-



ко-культурний заповідник «Поле Полтав. Битви», Полт. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. — Полтава : Толмачова Н. Ю., 2009. — 480 с.

- 299. Теоретичні проблеми сучасної етики** : навч. посіб. / [А. М. Єрмоленко, Г. Д. Ємельяненко, М. М. Кисельов, П. А. Кравченко, Я. В. Любивий, В. А. Малахов, К. Ю. Райда, С. Л. Шевченко] / відп. ред. П.А. Кравченко. — Полтава, 2012. — 232 с.
- 300. Філософські обрії** : науково-теоретичний журнал / засн. Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди, Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка ; гол. ред. д-р філос. наук П. А. Кравченко. — 1999 — . — Полтава : ПДПУ імені В. Г. Короленка, 1999 — . — Двічі на рік





ПУБЛІКАЦІЇ ПРО П. А. КРАВЧЕНКА ТА ЙОГО НАУКОВИЙ ДОРОБОК

Про відзначення державними нагородами України працівників підприємств, установ та організацій Полтавської області : Указ Президента України № 22/2006 від 20.01.2006 р. / Президент України // Зоря Полтавщини. — 2006. — № 11. — С. 1.

«Заслужений працівник освіти України» Кравченку Петру Анатолійовичу — деканові історичного факультету, завідувачу кафедри філософії Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка за багаторічну сумлінну працю та з нагоди Дня соборності України.

Александрова Т. Книги про козацтво / Т. Александрова // Полтавський вісник. — 2008. — № 43. — С. 20.

У ПДПУ пройшла презентація книжкового доробку з історії козацтва. Серед експонованих видань «Українське козацтво: соціально-історичний нарис»

Андрієць О. Полтавців нагородили преміями імені Самійла Величка / Олександра Андрієць // Вечірня Полтава. — 2009. — № 34. — С. 2.

Петра Анатолійовича Кравченка нагороджено премією імені Самійла Величка.

Год Б. В. Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка: історія і сучасність / Б. В. Год, О. П. Єрмак, П. В. Киридон. — Полтава, 2009. — 194 с.

Вагомий внесок в становлення та розвиток історичного факультету та кафедри філософії вніс Петро Анатолійович Кравченко

Дяченко І. Обрали кращі книги Полтавщини / Ірина Дяченко // Полтавський вісник. — 2008. — № 51. — С. 10.

У міському Будинку культури відбулося урочисте нагородження переможців щорічного обласного конкурсу «Краща книга Полтавщини». У номінації «Краще навчальне видання та підруч-



ники» і премію конкурсу отримали викладачі ПДПУ І. Дінтан та П. Кравченко за книгу «Українське козацтво».

Історичний факультет Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: історія і сучасність / Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. — Полтава : Полтавський літератор, 2009. — 92 с.

Видання містить інформацію про декана історичного факультету та завідуючого кафедрою філософії Кравченка Петра Анатолійовича.

Кравченко Петро Анатолійович [Електронний ресурс] // Книга педагогічної слави України : присвячується славним педагогам, майстрам освітянської справи [сайт]. — Режим доступу: <http://kps-ua.net/2010/poltavska/kravchenko-petro-anatolijovich>. — Назва з екрану. — Дата звернення: 04.02.13

Кравченко Петро Анатолійович // Науковці України — еліта держави / автор-упорядник Я. Білейчук. — К. : ТОВ «Видавництво Логос Україна», 2012. — Ч.ІІ. — С.203.

Стаття присвячена докторові філософських наук, професорові, заслуженому працівникові освіти України, академіку Української Академії політичних наук, деканові ПНПУ імені В. Г. Короленка Кравченку П. А.

У педінституті, на історичному : інтерв'ю з деканом історичного факультету педінституту П. А. Кравченком // Полтавська думка. — 1996. — № 5 квіт.





АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ДРУКОВАНИХ ПРАЦЬ П. А. КРАВЧЕНКА

Аксіологічні чинники розвитку науки в межах соціокультурного релятивізму	229
Актуальные проблемы марксистско-ленинской философии	36
Актуальные проблемы философии	30
Альтернативи історичного пізнання: марксистська та модерні теорії історичного процесу	277
Аналіз історичного процесу в українській історичній та філософській думці на межі ХІХ–ХХ століть	262
Антагонізм влади і свободи	263
Антигетьманське повстання М. Пушкаря — Я. Барабаша: чинники, сутність	146
Антиномічна природа екологічної свідомості	84
Бівалентність світоглядної природи духовності та свідомості	91
Болонський процес та модернізація системи вищої освіти в нашій країні	156
Буденна свідомість і спілкування в контексті повсякденності	158
Буттєво-сенсові характеристики образу людини в аксеологічних вимірах філософської думки	127
Варіанти відповідей на комплексні контрольні завдання	64
Викриття антигуманної сутності фашистських тоталітарних режимів «Загальною декларацією прав людини»	65
Виховання молоді в процесі навчання історії	230
Вітчизняний культурно-історичний досвід: до проблеми тлумачення	159
Вітчизняний культурно-історичний досвід у сучасному українському державотворенні	80
Вітчизняний культурно-історичний досвід у системі сучасного державотворення	106
Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі державотворення	107, 128
Владний дискурс у процесі розбудови відкритого суспільства в Україні	175
Вплив політичного ісіхазму Візантії на розвиток православного світогляду східних слов'ян	74
Воспитание студентов средствами философии	19



Глобалізаційні процеси і визначення ідентичності	278
Голод 1946–1947 років на Полтавщині	75
Гоміли Кирила Туровського: структура тексту і філософія тексту	47
М. Грушевський про проблеми філософії історії	76
Гуманітарна політика в сучасній освіті в Україні	264
Гуманітарні знання в освітньому просторі сучасної України	265
Демократизація влади і соціальна стабільність в становленні української державності	108
Демократизм «Конституції» П. Орлика	176
Державність і культура	161
Державотворення в контексті національної історії та культури	92
Державотворчий процес і проблема легітимності влади	160
Деякі понятійні аспекти вивчення голоду 1932–1933 рр.	48
Деякі уроки гадяцької угоди 1658 року	216
Деятельность и практика как категории философии	31
Диалектические принципы формирования мировоззрения	13
Дискусійні питання історії культури України у вищих навчальних закладах	201
Діалектика філософської культури національної самосвідомості	66
До питання генези української національної ідеї	49
До питання етнічної історії Північного Причорномор'я	217
До питання про охорону монастирських пам'яток Черкащини в середині 20-х років ХХ ст.	67
До проблеми структури національної концепції державного будівництва	109
До проблеми тлумачення змісту поняття «великий терор»	202
Добро і зло в душевно-чуттєвому світі М. Гоголя «Дорога, яка веде до храму»	243 81
Досвід у антропокультурному бутті людини	279
Духовне та раціональне в життєдіяльності особистості	280
Єдинство філософського і конкретно-научного знання в процесі формування матеріалістического мировоззрення	7
Екзистенційні виміри людського існування в межах тривалості та тривоги буття	281
П. А. Кравченко: біобібліографічний покажчик	193



Екологічна свідомість і політика як чинники існування соціуму	93
Екологічні проблеми: об'єктивні та суб'єктивні чинники їх обумовлення	177
Екофемінізм: освоєння нових просторів філософствування	178
Електронний підбір літератури з курсу «Історія філософія»	266
Еліта і інтелігенція у розвитку громадянського суспільства в Україні	244
Епістемологічне значення культурологічного потенціалу історії	162
Еталон становлення спеціаліста-історика	68
Європейський адогматизм: ірраціоналізм і раціоналізм	267
Життєвий досвід і філософія	282
З когорти кращих	110
Зародження та розвиток національної свідомості в українському суспільстві	231
Значення гуманітарних знань в системі сучасної освіти в Україні	268
Изучение трудов классиков марксизма-ленинизма и формирование коммунистической нравственности молодежи	20
Ідеал майбутнього через переосмислення історії та культури	179
Ідеологічні суперечності та соціальні конфлікти сучасного українського соціуму	245
Ідеологія як легітимаційний чинник розв'язання конфліктних ситуацій в Україні	283
Ідея світла в словесній міфології	43
Із досвіду методичного та наукового забезпечення філософської освіти	129
Імперативні контури сучасної вітчизняної державобудівничої концепції	130
Інноваційний розвиток і соціально-гуманітарні процеси в Україні	269
Інтегративність ідеології і соціальні конфлікти сучасного українського соціуму	164



Інтеграція вітчизняного культурно-історичного досвіду в сучасну українську державотворчу концепцію	111
Інтеграція ментальності та історизму в практиці історичної освіти	113
Інтеграція ментальності та історизму в сучасній історичній освіті	114
Історико-методологічні підвалини формування вітчизняної державобудівничої концепції	96
Історична освіта як синтез пошуку ідеалу майбутнього	192
Історична пам'ять і процес національного державотворення	77
Історична пам'ять як відтворення духовно-практичного досвіду	94
Історична пам'ять як інтеграція реальності та знання	131
Історична свідомість як чинник соціальної мотивації особистості	95, 115
Історична ретроспектива інтерпретації терміну «культура»	180
Історичне втілення модерної влади в Україні	193
Історичний факультет Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка	232
Історичні особливості суспільно-географічних досліджень Полтавщини в першій чверті ХХ століття	233
Історичні передумови формування ідеалу незалежної України	97
Історія — основа людинотворчої спрямованості культури	165
Історія України	132
Історія України : метод. поради	166
Історія України у схемах	147
Історія філософії	181
Історія як інтегративний пошук майбутнього розвитку культури	148
Історія як інтегративний пошук майбутнього	194
К вопросу о теоретическом единстве истории философии и теории диалектики в «Философских тетрадах» В. И. Ленина	1
К проблеме формирования потребности личности к педагогической деятельности	32
Категория «становление» в историко-философском процессе	8
Кваліфікаційна характеристика випускника історичного факультету	50
	195



Комплексні контрольні завдання для визначення рівня підготовки випускника історичного факультету	69
Комплексный план коммунистического воспитания студентов Полтавского государственного педагогического института им. В. Г. Короленка на 1986–1990 гг.	26
Комплементарність антитез духовності, пізнання, свідомості	85
Контури національної ідеології та культура соціальних конфліктів	116
Концептуальні засади освоєння філософської спадщини	21
Концепція діяльності Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка	70
Кризові явища і оновлення суспільства	234
Критерии оценки результатов гуманитарного исследования	167
Культура національної самосвідомості в процесі державотворення	98
Культура та українська державність	149
Культура як універсальний спосіб національного буття	117
Культурно-філософські аспекти українсько-польських зв'язків	203
Культуротворчий потенціал історії в сучасному соціальному просторі	168
Легітимність влади та соціальна злагода в державотворчому процесі	133
Легітимність влади та соціальна злагода в сучасній Україні	284
Легітимаційна функція ідеології та розв'язання соціальних конфліктів у сучасній Україні	150
Легітимізуюча функція релігії в умовах розбудови громадянського суспільства	218
В. И. Ленин о роли материалистического мировоззрения в развитии науки	5
Ленинская интерпретация объективности оценки философского наследия	14
Ленинские принципы освоения философского наследия	15
Ленинские принципы формирования коммунистического мировоззрения	16
Ленінська критика реакційних напрямків філософії та суспільно-політичної думки і сучасність	27
В. Липинський про вітчизняний культурний історичний досвід у відродженні державності України	204



Литературные традиции иосифлян и неистязателей в стилистике Ивана Грозного	51
Личносные аспекты познания	33
Логіка	182
Людина. Культура. Історія	86
Людина і політико-правові інститути	183
Людина та історія: пересічність реалій	169
Людське існування: тривалість та тривога буття	270
Людський вимір філософсько-технологічного детермінізму	205
Магістратура у системі рівнів вищої освіти сучасної України	170
Матеріали до текстів лекцій з філософії для аспірантів сільськогосподарських вузів	52
Ментальність та історизм у практиці сучасної історичної освіти	118
Ментально-креативні та онтологічні особливості «європейського адогматизму»	219
Методические рекомендации студентам II-го курса дневного отделения по изучению курса исторического материализма	2
Методологические рекомендации студентам по изучению курса «Философии»	22
Методические рекомендации студентам заочного отделения по изучению курса «Философия»	23
Методические рекомендации студентам II-го курса дневного отделения по изучению курса диалектического материализма	3
Методика викладання географії Полтавщини. Ч. 1	57
Методика викладання географії Полтавщини. Ч. 2	58
Методичні поради та плани семінарських занять з курсу філософії для студентів педінститутів	71
Методичні рекомендації студентам по вивченню теми «Історичні типи філософії в курсі філософії»	37
Методичні рекомендації студентам по вивченню теми «Немарксистська філософія ХХ ст.» в курсі філософії	38
Методичні рекомендації щодо написання кваліфікаційних робіт з циклу історичних дисциплін	171
Методологічні колізії філософії історії	206
Методологічні рекомендації студентам по вивченню теми «Антична філософія»	39
Мировоззренческое содержание гуманитарного знания	4
	197



Мировоззренческое содержание ленинских принципов освоения идейно-философского наследия	28
Мировоззренческое содержание категории “освоение”	40
Місце Г. С. Сковороди в історії української філософії	82, 134
Місце українського культурно-історичного досвіду в порівняльному аспекті «Схід-Захід»	119
Наскрізна інтегрована програма вчителя історії	72
Наскрізнi програми виробничих та педагогічних практик історичного факультету Полтавського педуніверситету	246
Наукова раціональність та ірраціональність: класичні та неklasичні типи	235
Національна ідея: міф чи реальність	184
Національна ідея та інтелігенція	172
Національна ідея та проблема легітимності реформаторської діяльності	99
Національна культура і нова державність	135
Національний контекст історії і культури в процесі державотворення	120
«Національний ренесанс» і мультикультурна ідентичність	247
О сущности категории «субстанция»	6
Образ людини в історії філософської думки і смисл людського існування	121
Образ постлюдини цивілізаційного суспільства	151
Онтологічна проблематика у філософській культурі східних слов'ян XVII-XVIII століть	236
Онтологічне розуміння техніки	285
Освіта як об'єкт філософської рефлексії	220, 271
Освоение духовной культуры и эстетические потребности личности	41
Освоєння та освоєння історико-філософської спадщини	237
Освоєння філософської спадщини як проблема історії філософії	24
Осмыслення історії: Європейський і український дискурс	248
Основні напрями інтеграції знань про суспільство при вивченні світу	136
Особливості соціальної сфери українського соціуму: європейський контекст	152, 173



Парадокси комунікації та проблеми соціальності	153
Патріотичне виховання сучасної молоді на прикладах національної історії	249
Пилип Орлик і його конституція	185
Піднесення ірраціонального до рівня особистісного сприйняття: можливість неможливого	207
Поглиблення і розширення інтеграційних процесів у Європі на сучасному етапі	195
Познавательное значение категории «освоение»	10
Познавательное значение категорий в культурно-историческом процессе	11
Політичні науки в Україні	286
Політологія	100
Полтава в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 роки)	87
Полтавська делегація на установчому з'їзді ГРОНУ	186
«Понимание» и «обучение» в педагогической практике	42
Понятіе «трансцендентального» у І. Канта	9
Православ'я за доби Центральної ради	59
Представники церкви про духовні хвороби сучасного суспільства	238
Про значущість гуманітарної освіти в Україні	250
Про тривалість та тривогу людського існування	272
Проблема ідентичності у творчості В. Липинського	208
Проблема соціальної компетенції та персональної відповідальності молодого спеціаліста	221
Проблеми морального виховання учнів початкової школи	54
Програма, методичні поради по педагогічній практиці з географії для студентів IV курсу	60
Протестантські об'єднання в Україні у контексті соціальної політики більшовиків	187
Психоаналітична природа фашистської концепції деструктивності	78
Реалізація особистості в процесі розбудови громадянського суспільства	154
Регіональні особливості інтеграції вітчизняного історичного досвіду в систему державобудівничих цінностей	137
Релігійна політика гетьмана Івана Виговського	196
Релігійний аспект українського культурно-історичного досвіду у порівняльному контексті «Схід-Захід»	88
	199



Релігійні аспекти «Європейського адогматизму»	253
Річ Посполита й українське козацтво	209
Розум як жертва віри в етиці античного скептицизму	251
Розуміння змісту терміну «Історія» давньоруськими мислителями	198
Роль ГРОНУ в системі освітянської діяльності	188
Роль гуманітарних знань у ході розбудови громадянського суспільства в Україні	252
Роль культури в процесі національного державотворення	89
Роль моделей у математиці	138
Самоідентичність національної духовності	101
Самореалізація творчих сил особистості у громадянському суспільстві	274
Самоуправління як запорука повноти індивідуального буття людини	275
Світ буття людини в екзистенціальній антропології С. Кіркегора	287
Світоглядні ідеї філософської епістолярії Г. С. Сковороди 1785–1794 рр.	44
Свобода і рівність у громадянському суспільстві	189
Свобода і самоідентифікація людини	222
Синтез західної та східної ментальних традицій у метафізиці логосу та шляху	199
Г. С. Сковорода про творчість	34
Соотношение категорий «понимание» и «освоение»	17
Соціальна філософська інтерпретація феномену довіри	210
Соціальні аспекти трансформації вітчизняного культурного історичного досвіду	122
Соціальні аспекти трансформації вітчизняного культурно-історичного досвіду	123
Соціально-історичний контекст культури	190
Соціально-комунікативні проблеми філософської спадщини Г. Сковороди	211
Соціально-конституційні засади української державобудівничої концепції	102
Соціально-мотиваційна спрямованість історичної свідомості	124
Соціально-мотиваційна спрямованість включення людини в історію	125



Соціально-політичні проблеми голоду в Україні 1932–1933 рр.	139
Соціум в Україні : відкрита соціальна система чи етакратизм	140
Соціум як існування відкритої соціальної системи	141
Специфические аспекты ленинского применения марксистских принципов освоения идейно-философского наследия	25
Спецкурси як форма вдосконалення змісту освіти студентів педвузів	53
Співробітництво і супротив українського козацтва та Речі Посполитої	212
Спілкування, освіта, навчання і виховання як реальні способи трансформації вітчизняного культурно-історичного досвіду	83
Способ философствования в Киевской Руси	55
Стан та перспективи розвитку науки і освіти в Україні	223
100 відповідей на запитання з історії України	90
Субъективное и объективное в процессе освоения философского наследия	35
Суспільний ідеал майбутнього через призму історії	200
Сутність поняття «культурно-історичний досвід»	103
Сучасна українська освіта як простір взаємодіючих позицій учителя та учня	254
Сучасні «міфологеми» у вітчизняній культурі	224
Творення цілісної державної ідеології і українська ментальність	79
Теоретична і нормативна етика: специфіка та відмінність	288
Толерантність як принцип консолідації вітчизняного соціуму	104
Узгодження соціально-політичних розбіжностей та політична опозиція в процесі національного державотворення	105
Українська національна ідея в політичній теорії М. Грушевського	56
Українська національна освіта на Полтавщині в умовах німецької окупації	73
Українська та зарубіжна культура	142
Українське козацтво. Ч. I	225
Українське козацтво. Ч. II	255
Універсалізація ідентичності як соціокультурного феномену «Усвоение» и «освоение» в истории философии	18
	201



Феномен влади і роль Громадської Ради освітян і науковців України в освітніх процесах	191
Філософія	45
Філософія : програма	143
Філософія : програма курсу	226
Філософія : програма та плани	144
Філософія історії: межі осяжності	213
«Філософія серця» Г. С. Сковороди як виявлення сутності людини	61
Філософія творення «організованого суспільства» в Україні	214
Філософія як цінність	155, 258
Філософські аспекти історико-правової освіти	289
«Філософські обрії» сучасної української освіти	257
Формування ідеологічного поля як консенсусна умова розвитку України	174
Формування національної свідомості і релігійні відносини в Україні	62
Формування національної свідомості і релігійні стосунки в Україні	126
Християнські витоки філософії Г. С. Сковороди	259
Ценность и оценка: соотношение категорий	12
Церква в духовному відродженні суспільства	46
Цивілізаційна самоідентифікація українців у порівняльному аспекті «Схід-Захід»	261
Цінності моральні і християнські: діалог на межі тисячоліть	260
Шведський зовнішньополітичний вибір і крах Івана Мазепи в українській історіографії другої половини XIX–XX ст.	145
Шкільна освіта на Полтавщині в умовах німецької окупації	63
Шлях до історії	215
Щастя як загальна мета людського щастя в античній етиці стоїцизму	227
Щастя як загальна мета людського щастя в епікурейській етиці	228
Элементы целосного подхода в интернациональном воспитании студенчества	29



ЗМІСТ

<i>Степаненко М. І.</i> Слово ректора	5
<i>Михальченко М. І.</i> Слово про вченого	7
<i>Борисенко В. Й.</i> Життєпис ученого	10
Висловлювання про колегу та вчителя	19
Наукова школа Петра Анатолійовича Кравченка «Вітчизняний культурно-історичний досвід у процесі формування громадянського суспільства та правової держави» ..	109
Хронологічний покажчик праць професора Петра Анатолійовича Кравченка	155
Публікації про П. А. Кравченка та його науковий доробок	190
Алфавітний покажчик друкованих праць П. А. Кравченка	192

Наукове видання

ПЕТРО КРАВЧЕНКО

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ
ПОКАЖЧИК

До 60-річчя від дня народження

Редактори-бібліографи

С. В. Спірякова, І. М. Лесунова, В. В. Орехова

Літературний редактор *А. М. Горбачук*

Технічний редактор *О. М. Болюх*

Комп'ютерна верстка та дизайн *В. М. Бровко, О. М. Нарижна*

Комп'ютерний набір та редагування *Я. Є. Блоха*

Підписано до друку 6.03.2013 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура Cambria. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 11,63. Наклад 70 прим. Зам. № 6.

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.